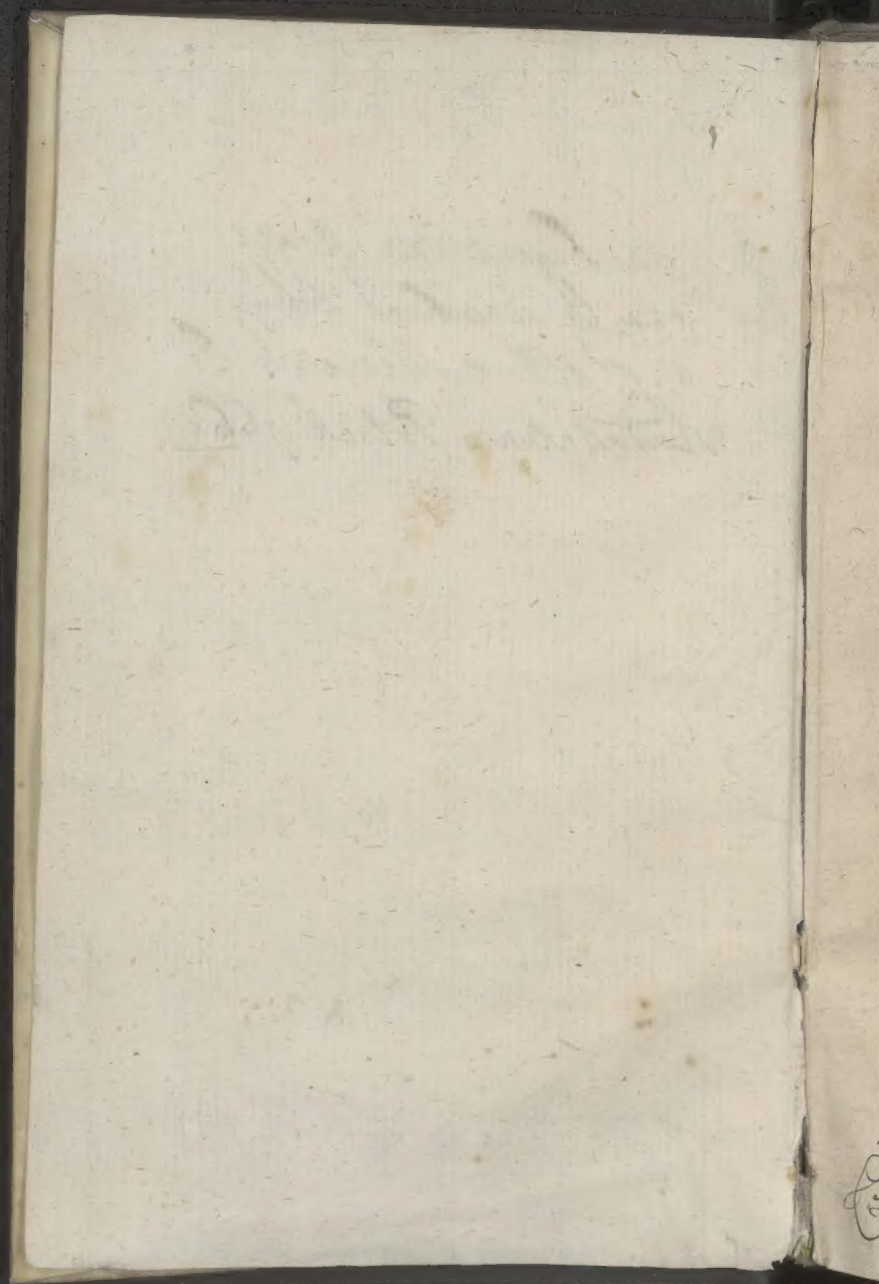

In Signat Veri Amoris
Obtuli de romani Librum
M. P. Albertus Wasmowski Pri.
Vlady Antorio Potocki; 663.

SÆCVLI GENIVS.

PETRO FIRMIANO

AVTHORE.

PARISIIS,

SEBASTIANVM CRAMOISY, Regis Reginae Archi-
typographum.
ET
GABRIELEM CRAMOISY.

viâ
Iaco-
brâ
sub
Ci-
co-
nijs.

Apud

M. DC. LIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

*Remitarum Samaldulens. S. P. Romualdi. Ex legato M.
D. Feliciani de Sądgorzu Wznowicz Cap. Narew.*

Bien. F. II. 15

NOBILISSIMO
VIRO, PHILIPPO
COLANGIO, REGI A
SANCTIORIBVS CONSILIIS,
& in Regiarum Rationum Came-
ra Parisiensi, Magistro.

PETRVS FIRMIANVS
SALVTEM.

 VA mihi virtus pridem nota est,
vir clarissime, & in dignoscendis
libris summa aequitas. Nullus te in-
dice damnatur, si vel pietati utilis, vel regno;
nullus absoluitur, si aut quieti publicæ no-
xius, aut moribus Christianis.

Non paucos certè inuenias, quos decipit
sub eloquentiæ larvâ error latens, porrectum-
que in auro dulce venenum: plurimos mouet,

EPISTOLA.

ac delectat, argumenti insolentia. Te, neque
 comptissimæ eruditionis diserta fraus lufit;
 neque occacavit illa nouitas, quæ toties faci-
 lioribus ingenijs, & ad qualibet ignota
 spontè vergentibus, maligno splendore lumen
 ademit. solidissimæ virtutis non vulgare
 exemplum est, ipsum exemplum non sequi;
 maximè ubi imitationis verecundiam tollit
 peccantium turba, ipsiusque erroris celebritas.
 Ista tamen circa te sæpè vidisti, nec passus es
 sagacissimum animum ab illâ pietate recede-
 re, cuius inoffensâ Ecclesiâ suspicio esse non
 potest.

Mirum equidem, te omnibus gratum, (eâ
 morum comitate, quam tibi virtutum here-
 di, inter domesticas opes reliquit suauissimus
 Pater) tot viris dignitate conspicuis, tot
 etiam amicis, recens natas opiniones cùm
 tanto ambitu amplexantibus, in causâ no-
 uitatis displicere voluisse.

Cùm te laudari æquum sit, vir nobilissime,
 disce veritatem pati, ubi te tibi illa exhibet;
 assuesce vultibus tuis; & qui optima quæ-

EPISTOLA.

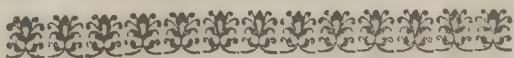
que scire desideras, noli diutius ignorare rem
præclarissimam, meritum tuum. Nihil ti-
bi vitæ tuâ pulchrius potest ostendi; verum
neque utilius; nam ut agendorum ratio-
nem optimè noscas, antea actam, summâ cum
laude, ætatem, prudentissime consules, pro-
deritque aspexisse quid feceris. hoc exem-
plum tutus sequere, nec dubita te cum sa-
piente versari, si à te, quem omnes suspi-
ciunt, non discedes. Quid tuâ familia ordi-
natus? quid dignius homine Christiano? te
rectore is est mundissimæ domus decor, ea
sanctitas, ut pro Templo possit haberi. & ne
sacerdos deesset, fratrem optimum, Ecclesia-
stici ordinis eximium lumen, à te auelli pas-
sus non es; ut cognati luminis accessione, quæ
tua iam luce, domus clarebat, redderetur
illustrior.

Omnibus placere, etsi viro probo vix
contingat; illud tamen effecisti virtute tua,
ut te, nec amantiorem Maritum Castis-
sima uxor, nec Patrem meliorem liberi,
nec suaviorem Dominum serui desiderent.

EPISTOLA.

*Sed quid? ea omnia superat inuictissimum
robur animi, & in ijs quæ à te eligi merue-
runt, quæque tua semel virtus probauit,
constantia.*

*In maximis publicorum negotiorum mo-
tibus, tu semper Regiæ Majestati officiosus,
neque minus Religioni, quæ confecto in aper-
tos hostes bello, & defunctis periculis gran-
dior, astutiori iam Marte, consilijsque se-
cretioribus, lacescitur à plurimis. hæc ab isto
libro ne metue, Religiosissime Colangi, to-
tus pro Rege est, & auita quam profiteris
pietate. lege igitur, si non præclarum, at
innocens opus, & hoc saltem titulo, virtu-
tute tua, & proborum suffragijs dignum.
Quid autem vetat, & te illud cogitare, ut
ardentiori studio librum euoluas, breuem
esse, & ab amico? Vale.*

MARCELLINVS LECTORI.

QVOD sol' repetito toties cursu, no-
uos identidem dies creat, benefi-
cium est illius orbis, cuius motus
cæterorum lex ; & quòd liber iste, inuito
prope Firmiano, emergit, meæ debes dili-
gentiæ. Omnino absolui vetuit scriptoris
ægra iam diu, neque laboris patiens valetu-
do, infectumque edi author nolebat; ve-
rùm amico vrgenti, negare quod petit, res
ardua: tandem obtinui vt non lateret. Tibi
me aliquid præstitisse, lector, agnosces, si li-
brum agnoscas. sed non semel, oro, legeris:
euolutus namq; habebit quod ostendat re-
uisenti. At pusillus, inquis, & manualis.
Esto. stagni tamen in modum, grande spe-
culum est, plura exhibens, quàm, aut expe-
ctes, aut forsitan velint, quibus imago sua
displicet, sæculum, quale omnino est, ob
oculos ponit egregijs coloribus, pari di-
stantia remotus ab adulatione, & iniuriâ.
vbicunque perditissimum Genium inuenit,
damnat. Caue ergo, & tu, lector optime,
ne in reos ipse quæsiturus, eâ, quæ generi

MARCELLVS LECTORI.

nostro innata est, ad alienos errores, acerbitate, etiam tibi aliquando inter plurimos occurras. quis enim sponsor, quod te liber iste præteribit prorsus intactum? ex prudentia tamen non feceris, si te perstrictū dicas, pateatq; tuis questibus ea tibi conuenire, quæ animaduersione digna sunt. te ipsum videristi? abi, & sile, speculorum hæc natura ut omnia ostendant. Varij argumenti Dissertationes opus continet. Scribendi rationem probabis, si humanus lector, nec ad scholæ aulterioris gustum contrahi optas, quicquid inter vrbane doctos, placidis sermonibus, ore libero, latius, venustiúsque tractatur. Difficilioris es animi? etiam sic lege; auerso quoque, & nolenti, opus placebit. Nihil quippe in eo languidum, ne te oscitantem author habeat; nihil seuerum, quod non mitescat admittance materiæ iucundioris. Læta vbique & tardiū arcens eruditio, quam nec festiuus Mecænas, nec rigidus Cato dānare velit. fallor, aut ipsos sermonis non tibi ingratos excursus, ad rem pertinere iudicabis, & ita quæstiones agi, ut quæ velut fortuito intercurrit rerum varietas, nunquam tamen sit ab argumento absentia. Si authori benignius cœlum raptam sanitatem restituet, non cunctanter habebis partem alteram, interim hâc fructu, & Vale.

SÆCVLI GENIVS

FRONS OPERIS.

ASTATE media , sub vesperam, & ad primæ noctis confinium liberius auris spirantibus ; ego Firmianus, Marcellino comite, quem mihi ab multis annis familiarissimum conciliauerat literarum ingens amor, & summa morum suauitas , domo processeram , vt simul optimâ parte diei , remissa calore diurno corpora, non sine voluptate reficeremus.

Placebat in illo sereno , variis sermonibus agitare nostram philosophiam , & quasi ludentes , ita pasci seriis , vt mens nostra studere se , imbuique grandibus non aduerteret ; ipsa enim quandôque studia fallunt animos , nec faciliè sentiuntur insi-

nuantia sese mortalium ingeniis , si non labore, sed otio intrent , rigidamque veritatis perceptionem , leniat quædam libertatis imitatio.

Cœlum tunc omnino absque nubibus, nisi quâ parte cadebat sol , ut non sine pompâ abscederet , & inter vapores purpureos pulcherrimè occumbens , oculos intuentium solaretur nobilissimo spectaculo. In illa voluptate hærebamus , incerti , an splendor meridianus potior esset tam venustâ lucis defectione , noctisque præludiis. Cùm subito è montibus, qui non procul eminebant , auditur fragor , qualis est rotarum in subiecta saxa concitatis equis incurrentium , terramq; prementium pondere suo. procellam instare, audito licet ex alto strepitu , neuter credidit. Nulla enim in apertissimo aëre tempestatis præsagia , quibus admoneremur aliquid sinistrum parari , & quærentibus in-

uicem repentini tumultus causam ,
nihil occurrebat quod placeret cu-
riosus.

Dum sic suspensis animis expecta-
mus donec se natura explicuerit ,
dumque errantibus oculis cœlum
vestigamus si quâ parte concipit iras;
nubem cernimus , longo volumine
porrectam , sensim emergentem è
montibus , atro colore, & proximum
imbrem daturam , stipatarum frigore
aquarum , nec iam loci superioris pa-
tientium cogente grauitate. Ea erat
quæ concepto igne iam cum illo lu-
ctabatur , vimque suam quasi tenta-
bat , obscuræ adhuc , timidæque pu-
gnæ primordiis. Mox velut toto cœ-
lo conuenisset scenam mutare , aliæ
& aliæ nubes ita diem eripiunt , vt
vix in grauido aëre se proderet iam
furtiua lux , & per nubium commis-
suras cum pallore erumpens.

Forte fuit in illo nubilo , vt aliquot

passibus remota arbor fugientes nos
exceperit densis foliis, & trunco tam
commodè hianti, vt esse posset pro
tecto, nubium torrentes, æstumue
diei in apertâ planitie declinantibus.

Opportunè nacti agreste domici-
lium, Dei qui sic affuisset laudamus
prouidentiam, & dum gratiâ benefi-
cæ arboris fruimur, fulmen gemina-
tis ictibus, & inter coactos vapores
viam quærens, tam immani tumultu
replet aera, vt terroris magnitudine
penè redderemur exanimés, arborque
ipsa, concussis latè ramis, mouere-
tur à radicibus.

Interea soluuntur nubes, dumque
ingenti sonitu in fluentem humum
præcipitant, victor ignis per suspensi
carceris rimas iaculatur proximæ li-
bertatis signa, ceruicibus nostris im-
minens, & quâ cecidisset iniurias in-
cendio vindicaturus. Silebamus pau-
di, vitæque potius nostræ finem,

quàm tempeſtatis expectantes , tamen Deum precabamur , & in cruce Domini Ieſu , ſignatis frontibus , totoque ſæpius pectore , quæreſſemus auxilium. Nec fruſtra , iterato enim fragore , & etiam aucto , tam placidâ mente fuimus , vt vix mouerët nos nubium murmur , accenſus ſupra caput aër , peneque in oculos fulgur impactum.

Tanta ſecuritas , tamque ſubita animum mouit , vt crederet verum eſſe quod aiunt , dæmones ſcilicet turbinibus iſtis miſceri , & multa patrari in aere , non ſolius naturæ genio , ſed & nefandorum ſpirituum ſolertè malitiâ , qui rebus humanis nocituri , potentioribus cauſis vim ſuam iungunt , vt certiùs perdant. Mecum ſentiebat Marcellinus , & prodigioſa referebat , quæ abſque dæmonis opera poſſe fieri credibile vix eſt , fugatumque timorem crucis auxilio ,

trahebat in opinionis argumentum. Quis credat quod nunc referam? tandem vltimo impetu scissis nubibus erupit ignis, sparsusque in diuersa, pastores aliquot, tactis etiam gregibus ita afflauit, vt vitalibus consumptis, corde, iecore, viscerumque multiplici flexura, totum circa corpus nihil læderet. Sommo deiectos putasses, nisi quod in extincto vultu aberat color, qui dormientibus superest, & fœdè prostrati, non consilio iacere, sed casu, satis ostendebant intuentibus.

Nobis quidem pepercit ignis, nec propius quinquaginta passus arbori quâ tegebamur, aduolutus est. Sed pro flammâ nobis fuit portentum ingens; inassuetæ quippe magnitudinis, vt videbatur, homo, tam subitâ præsentiâ nostris obtutibus obiectus est, vt penè videretur ex Cadmeis militibus vnus, quos olim repentino

ortu genuit terra, serpentem femi-
nanti. Spectro dubia vestis, inter vi-
rilem fœmineamque media, & tot
colorum quot in iride miramur, vt si
cætera abessent quibus metus incu-
tiebatur, ad aspectum stolæ variantis
esse posset voluptas. Vultus audax sed
inquietus, qui adolescentem referret
fronte viuidâ, nisi quod genis asper-
sa canities, dubitantes oculos prohi-
bebat certum de ætate, inter tam va-
ria temporum signa, ferre iudicium.
Dextrâ facem tenebat, sinistrâ li-
brum sacrorum, in cuius fronte
grandibus literis exaratum, hoc
verbum legebatur OMNIBVS. Non
ingratis catenis onerabatur, erant
enim ex auro, & velut placeret ca-
ptiuitas, pretiosis vinculis ita corpus
impedierat, vt quamuis motu vario
satis libertatem ostenderet; illam ta-
men videretur aspernari.

Obstupui fateor ad conspectum

A iij

immanis figuræ ; sed mox vt cumque mihi redditus , rogavi ignotum , quis esset , peteretue. Tum ille clamore valido ; Ego sum , inquit , sæculi Genius & ne in posterum dubites , frequentissimè geniorum ductu grassari sævas tempestates , quæ armenta depopulantur , segetes necant , hominesque ; ego hanc quam videtis exciui. Me authore solutus aër , infœlicis spem coloni , prostratis hodie iam flavescentibus spicis , hausit inexpectato naufragio ; noxii ignis ego materiam subministraui frigidis vaporibus vt accensâ hostili tumultu flammâ , stragem hanc ederem , quam sola potuit à vobis auertere pietas , in Deumque reuerentia. Ego sum , qui in Belgio , totas aliquando ouium caulas cum pastoribus tuli , frustra clamantibus ex aduerso cæteris , vt vitarent incendium. Sed quid vos tandem o Galli ? non diu licebit vobis , intacta

foelicitate, alienos casus dolere, ad vos quoque perueniet calamitas. Sæuior leone fortiórque, in vos tandem inuadam; nectalis sum, qui Gallico cantu possim fugari. Hæc tacentibus nobis cùm dixisset, non visus est abiire, sed in partes scindi, tamque latè diffundi, vt velut fumus ex angusto erumpens, nec diu stringi se passus, totam momento temporis impleret regionem.

Spectro dissoluto, quid animi nobis fuerit enarrare difficillimum est; admiratio quippe, timor, mœrórque æquali impetu, in fractis mentibus implebant partes suas: & statim vt vox stupentibus reddita; Quid hoc est inquit, Marcelline, vigilamus an somniamus? & verè sopore non opprimor, te video, mi Marcelline, vestes tuas teneo manu, tango arborem quæ ortâ tempestate tam commodum nobis domicilium præbuit;

& heus, quàm timeo, ne Genius iste sæculi totam Galliam inuadat, no-uitatum æquè ac periculorum auidam! Quàm subitò sparsus, quantùm loci occupauit turbulentus ille Genius, qui vbique procellas mouet & fulmina accendit. Sed de his melius domi quàm sub frondibus, & sedem opportuniorem postulat, præsentium malorum, imminentiumque longa series.

His dictis, in lubricâ humo ponimus gressus, incertisque vestigijs domum redimus, vbi nos ex amicis duo, non sine metu jamdudum opperiebantur de nostra salute solliciti; velox enim fama (& maximè in malis) vbique sparserat, cœlestis ignis tactu quatuor viros interiisse, & iam penè, nos quos câ parte constabat post serotinas epulas inambulasse, defleuerat necessariorum pia facilitas. Non diu suspensus dolor, aman-

tes trementesque vexauit, visis enim
quibus tam prolixè timuerant, quie-
uit domestica tempestas, illâ quæ
nos in periculum miserat ferè hor-
ridior.

CVIQUE SÆCVLO

SVVS GENIVS

DISSERTATIO PRIMA.

SERMO multus omnibus fuit de fulminibus, nemine dubitante illis miram inesse subtilemque potentiam. Quisque suo ordine, quod siue legerat, siue audierat, retulit. loculis integris ac illæsis argentum conflari : manente vagina liquefcere gladium : inuiolato ligno circa pila ferrum omne distillare : fracto dolio stare vinum, quod, soluto rigore, si bibatur ab improuidis, aut dementes facit aut exanimat.

Inter hæc quæsitum est, an dæmones tantæ potestatis sint, vt ad

iubentium nutum moueantur ea omnia, quæ conficiendis tempestatibus ideo natura prouidit, vt esset quod supra se timerent nocentes; & quo foelix nimis fortuna admoneretur, è cælo grauia quandoque imminere pericula, cum ab hominibus, terræue ipsâ, nil censetur metuendum. cur nefarijs spiritibus tanta permissa sint, cum sit prouidentia: nec iustæ administrationis videatur esse, sceleratis committere illud velut supernæ vltionis arma mentarium, illam dico partem aëris, procellis natam fulminibusque, ex qua deinde dæmones possint expromere cum libuerit arma publica, quibus res humanas affligant, & mortales infestent?

Ad hæc similiaque sapienter Marcellinus. nihil indignum Deo fieri, si in eius Regno spiritus nequam assumantur in Carnifices. Et hoc sæpè in Republica videri, vt concessâ vi-

tâ quidam seruentur ex nocentibus, alios vltimo supplicio interempturi, quoties iudex pro officio suo rigidus, lexque iustissimè sæuiens imperauerit. neminem inuidere tortoribus infamem æque, ac formidandam potentiam: nec dæmones, istâ à deo concessâ vi, quâ noxij sunt, magis gloriari debere, quàm bufones, serpentésque, quibus inest mortifera quædam potestas, & in exiguo corpore valida pestis, quæ nec regum purpuram nec ipsam virtutem reueatur.

Major fuit quæstio de dæmone qui flammæ admixtus, formidabili tumultu pauidas concusserat mentes, & cum illa ceciderat. Primusque Agatho, vnus erat è duobus, qui nos domi cum cæteris operientes, aliorum metum sua formidine geminauerant; Sed quid Firmiane censes de isto Genio, ait, cuius tu spectator

non otiosus, exactissimâ descriptione nobis imaginem exhibuisti? permitte amico non de fide tua quidem dubitare, sed tibi tanquam Christiano & philosopho loqui. Num putas aliquos esse Genios, qui regant mortalium mentes definitis imperij sui temporibus; quique elapso sæculo tradant alijs hæreditaria quadam ferie, quod illis dederat sæculum nascentis, mundi que vertenda post centum ætates constitutio? Angelorum nutui parere cœlestes orbis non negauerim, circulosque suos implere, illo planè cursu, quem vel concitatum, vel simillimum quieti dederit, seu quædam regentium mouens virtus, vt aliqui existimant, seu voluntas imperiosa ex aliorum opinione, ad tantum opus abundè sufficiens. Et illud concesserim, ipsum oceanum, motu vario tot disputationum materiem, formæ intelligentis ministe-

rio, vel in se statutis horis recedere,
vel in terras effundi.

Sed quis ferat afferentem, Genios
esse, non ex ijs quos humano generi
custodes adhibuit Prouidentia, sed
ex nefandorum numero, qui alter-
nis imperijs sæcula regant, suosque
mores non repugnantibus mortali-
bus inspirent? Certè cùm omnia re-
gna, eodem sæculo, ingeniorum
morumque similitudine non conue-
niant, fatendum erit cuique provin-
ciæ, suum assignari Genium, qui di-
uersos à cæteris affectus, singularém-
que vitæ rationem suæ genti com-
municet: & ita, non erit sæculi Ge-
nius, quisquis ille sit, qui inani titu-
lo se nostræ ætatis principem finxit,
vt eminentissimæ potestatis opinio-
ne, vel admirationem sui, timidis
mentibus insinuaret, vel etiam, quod
peius est, reuerentiam. Non ita malè
agitur cum rebus humanis, ô Firmia-
ne,

ne, ut generi nostro ab hostibus quasi leges dicantur, eorumque malitiæ subijciamur, qui numquam ad sana, laudandâque prouocabunt subditorum mentes, si pro arbitrio nocentes sint & quò volunt, inflectant.

Hæc ille. Sed iam silenti, & leui risu quasi postulanti, mene offensum vellem, quod Genium exagitasset, responsum debebatur, & hæc à me libens accepit. Nec ego malis genijs existimo orbem esse cõmissum, ô Agatho, tenebrarum quidem dominos, ex sacra pagina nouimus, sed quis nesciat nefarios homines noctis appellatione designari, in qua astra non luceant? Ibi enim obscuritas est, vbi sol Christus suum non effundit splendorem, nec virtutes irradiant. Sed nec istius noctis principes sunt mali Genij, nisi ipsamet anima, tædio lucis, volentes aduocet, sub libertatis titulo postea cru-

deliter imperaturos. Certum tamen est, Agatho Charissime, sibi succedentia sæcula, diuersissimis vt plurimum agitari Genijs, nec eosdem pati Manes, hoc verbum liceat à Poëta mutuari, quotquot ex genere nostro, varijs temporum conuersionibus orbem implent, prioris æui ruinas, suâ præsentia reparaturi. Quid sint autem isti Genij scire desideras, ô Agatho, explicandæ rei causa mutabo nomen. Dicamus, si lubet, hominum ingenia, singulis ferè sæculis mutari non Genios; quos eo sensu admitti æquum non est, quo olim delusa antiquitas, inferum orbem geniorum potestate regi ineptissimè existimauit. Quomodo autem ais, diuersa sæcula, studijs moribusque tam distantibus subsunt? & hoc à te peterem, Agatho, cur singuli procedente ætate varijs exercemur cupiditatibus, adeoque discrepan-

tibus curis, ut quæ olim fuerant negotiosa adolescentum oblectamenta apud viros proscriptæ sint: succedentibus scilicet alijs curis, quæ sæpè non ideo laudantur quia sapientiùs animum humanum discruciant; sed quia frigidius vtiliusque insaniunt. Neque verò studia tantum aut mores pro ætatum diuersitate diuersa sunt, cum & sensus quadam temporum lege à seipsis quoque dissentire videantur, priorumque voluptatum non obscuram pœnitentiam profiteri. Pueros etenim non illi colores delectant quibus libentissimè utitur pro-uectior ætas, in ipsa vestium pompa ædiumque ornatu iam amans delicias tristiores. Bellaria, mel, saccharum, & si quid aliud suâ dulcedine commendatur, infantium palato maximè placent, non senum, quos vini recreat potus, & amara voluptas? Quædam, ut vides, non tam ipsorum

hominum ; quàm annorum passiones sunt , quas amouet , non sibi diu constans natura , temporumque curriculum. Voluentibus annis non corpus tantùm , sed & animus mutatur , omnia penè quę elegit , amauitque , nouo iudicio , nec firmo tamen , certissimè improbaturus. Audisti , Agatho ? ea quę cuilibet homini non obscurè eueniunt , puta sæculis etiam conuenire , & ita post certas syderum motiones velut communi lege hominum ingenia trahi , vt vix abducantur ab illarum rerum studijs , ad quę naturæ ipsius secreta vis , sæpè etiam nescientes impellit.

Meministi qualis fuerit ante ducentos annos ingeniorum constitutio? ex scriptoribus liquet , non solùm non floruisse eloquentiam , sed conculcatam ab imperitis , ad iustius sæculum prouocauisse. Tandiu iacuit eloquentia , donec illam satis à barbaris con-

temptam, laceratamque, reuocauit
fœlicior syderum nexus, atque so-
cietas; Iam in honore est, iam viger,
& publico suffragio fulta, sæculum
aliud tremens expectat. Quid? non
ex historia didicisti quanta fuerit
quibusdam sæculis doctorum ho-
minum indigentia, artiumque, quæ
anteà in pretio fuerant, penuries?
Nullo indicante, ruditate ipsâ ag-
noscuntur, ætatis non ingeniosæ,
scriptores, ædificia, statuæ in hoc vs-
que tempus seruatæ, vt etiam sua sit
ridiculis operibus immortalitas. At
forte, ais, bellis orbem infestanti-
bus, exulauerant artes, fœliciori quo
cùm ipsa pace redituræ. Longè aliter
res est, ô Agatho, tam latæ stupidi-
tatis altior causa, quàm quæ ab ar-
mis petitur, principumque discordia.

Verùm sit quasdam artes otio nu-
triri atque delicijs, quales in sobrijs
gentibus publico iudicio damnatas

crimen fuit colere, qualésque Sparta optimis moribus consulens, prohibuit suis ciuibus. At numquid fabricandorum armorum peritia, inter tumultus bellicos languescet, necessitatémque operum illorum, sine quibus bellum, nec commodè geritur, nec quid habet metuendum? Et tamen sæculis illis, sub infausto cœlo inscitiâ laborantibus, miles armorum grauitate vires suas ante prælium debilitari sæpè dolebat, solertiâ illâ prorsus extinctâ, quæ alijs temporibus, ita ferrum aptat militaturis, vt se metallo indutos, ex irritis potiùs hostium ictibus quàm ex pondere agnoscant. Quis inde non videat aliquam esse causam superiorem, cuius vi hominum ingenia, vel vigent, vel inepta redduntur, ad easdem artes, quæ alijs tempestatibus florent, nec multò etiam constant labore, cùm sub astris

mitioribus sagacior ætas, eadem
voluit, quæ non fortunatè tentaue-
rat, sub agresti cœlo, necessaria ru-
sticitas. Adhuc apud nos videntur in-
commoda illa militantium subsidia;
hastæ ad stuporem intuentium gra-
ues: Clypei, quos ex crassitudine
granditatèque Gygantum credas,
nisi corpuscula fuisse, quæ hæc ge-
rerent, admoneret ipsa natura, quæ
nos majoribus nostris æquauit, ut
nemo illam posterioribus sæculis,
aliquid de humanorum corporum
mole rescidisse quereretur. Manent
ad nostram usque ætatem variæ supel-
lectilis opera, quæ prioris æui incon-
ditam artem, ingratosque labores,
ingenijs ad summam subtilitatem ad-
ductis, ita demonstrant, ut nos etiam
pudeat, aliquando genus humanum,
tam incommodè tamque inconcin-
nè seu necessitatibus, seu delicijs suis
consultuisse.

Plurimorum Principum nummos vidisti, Agatho, sed fortè hæc ingeniorum monumenta, mutamque, & fidem variæ ætatis historiam in his operibus non aduertisti. Sub Augusto artifices etiam augusti, expresserunt in ære non indignos tanto Principe vultus. Nec cito periit industria; aliqui etiam ex Cæsaribus, quos in supplicium generis humani, ultor Deus mundo præfecerat, pari gratia videntur in nummis, regnum suum apud iratos posteros, etiam aliquo modo commendantes venustate artificii. Sub Constantino artes, non neglectæ quidem sed infelicitè laboriosæ, humanissimum Principem, barbara manu, ita posteris exhibuerunt, ut honor ipse, qui meritis Principi, ab imperitis delatus est, haberi possit pro iniuria maiestatis. Nec mitius cum aliis principibus actum est qui post illum re-

gnauerunt. Iulianus in eos artifices incidit, quos meruerat; truces oculos, vultum horrida barba rigentem, ipsa artis malignitate effecerunt horridiores; ut Tyrannus, quid doloris compendio è viuis excesserat, longa Tyrannorum istorum quasi sæuitie, etiam apud posteros puniretur in nummis.

Putas, ô Agatho quidquid vna ætas patitur, cæteris etiam conuenire, æquali semper regnantis cœli, charitate vel inuidia? Diuersis omnino modis in nos sæuiunt astra, placanturque mortalibus. Nouo indignantium stellarum influxu morbi quotidie creantur, quos vetus medicina non nouit. Illudque certè admiratione dignum est, mare iam metuentum esse iis qui in portu consistunt; hominesque, quos propitia nauigatio fluctibus eripuit, habere aliquid ultra naufragium, quod ab oceano timeant. Constat enim experientiâ,

à centum annis, maritimas oras longè aliter quam prioribus sæculis, insalubres esse humanis corporibus; prauitate aeris sæpe fauces corrumpi, cadere dentes; & vicinitate maris aliquando peius affici terræ incolas, quàm si tempestate fauiente fluctus ipsos subirent. Ortum ex Dania malum, non multò post totius orbis luem fuisse, notauit celeberrimus inter nostros medicus, causam nouæ cladis aliam non agnoscens peritus morborum perscrutator, præter siderum iras.

Referam, si placet, inauditam ante quinquaginta annos, humanorum corporum afflictationem, Polonia gemente quòd sola inter omnes orbis regiones, electa sit in theatrum calamitatis. Quotquot noua tabe erant afflati, poetarum Medusam in historiam vertebant; noxii humoris acerbitate capillis ita flexuosè arrectis, vt

serpentes viderenturmerso capite, in putida carne, caudisque in altum ludentibus. Cerebri laborantis, cuius iniuria hunc in cute horrorem faciebat, nullum remedium: miseris crines amputare aurauellere, mors erat, vel desperationi proximus dolor, ipsa morte atrocior.

Scio hominum mores non eadem feruitute damnari quâ corpora sub imperantibus stellis, nec improbo cœlo in nobis virtutes interire necessaria defectione: sæpiùs tamen accidit, vt animus, prono ad vitia, corporis temperamento, ipse quoque legem sequatur, quam sensibus, non rationi datam esse, quisquis hominis dignitatem nouit, ignorare non potest. hinc est quod variè in venis accenso sanguine, pro vt cœlum ardens nos aspexerit, homines vel ad venerem procliuessint, vel ad iram, sub frigidiori climate numquam sine

incendio. Amota superstitione ,
quam Religio , ratioque iustissimè
damnat , crediderim nouam aliquam
cœli constitutionem , noua studia ,
nouos mores , non obsistentibus ani-
mis ingenerare , & veluti sigillo quo-
dam , in voluntaria cera , imaginem
imprimere habitus illius quem astra
patiuntur. Age nunc , Agatho Cha-
rissime , & si quid in contrarium ha-
bes , prome citiùs. mihi , cui iam mul-
ta ætas , & studijs exhausta valetudo ,
à iuniori discere , non verecundia
erit , sed voluptas.

Ad hæc iam modestior Agatho ,
dixit se de diuersis Genijs doctrinam
libentissimè amplecti , quæ nec dæ-
monibus , nec cœlo , potestatem
aliam in liberas mentes concederet ,
quàm illam cui ex arbitrio seruiunt.
Sed si diuersus à cæteris sæculi nostri
Genius , ait , peto , Firmiane , quæ
sit illa tam insolens nouitas , & in

tetro phantasmate quid ipse animadu-
uertisti, quod ingeniorum nostri
temporis habitus, & vitia adumbret?
Sapienter vtiliterque curioso sic mi-
hi visum est respondere.

Spectri exitialis formam, vestes,
sermonem denique, qualia à me au-
diuisti, Agatho, in mentem reuoca,
& quâ coueniant, miserrimo certè
sæculo facillimè agnosces.

Ex sæculi nostri Genio, est legi-
timam potestatem, in politicis æque
ac in sacris, ferre non posse: ardua,
& humanam facultatem superantia,
periculosè scrutari: inquietâ scien-
tiâ turbare orbem Christianum: quæ
in scholâ secretiora sunt palam face-
re, vt nihil tam sanctum, tam pu-
rum nouerit doctor, quod plebs,
& fœminæ, inscitia sua, & temeritate
disputationis non polluant.

Eiusdem Genij est, nouitatem an-
tiquitate conuestire, vt ad insignia

vetustatis, major illi cultus adhibeatur, major fides. Veritatem obnubilat idem Genius lippis oculis parcens: de cætero loquax, & ad fastidium nostræ ætatis infinitos quotidie calamos aptans, quibus posteritas, ni tempus obstet, aut fortius illo, incendium, non mediocriter cruciabitur: Ipsomet Genio authore, Religio, dignitate abiectâ, fortunæ seruit: pietas olim actiuosa, otio torpet, inertix etiam suæ mercedem sperans: ambitio nouis honorum figmentis ineptissimè intumescit: Egestas pecunia comparatur, & qui ad eam peruenit, aureâ viâ, inter lilia, applausoré & mirante populo, sedens, fruitur inopia fœlici: abdicatur denique, vt major sit morum licentia, ipsa libertas.

Ex his, ô Agatho, licet aliqua obscura sint, & explicatione indigeant, iam quasi ad primam auroram dubiè

vides, cur Genius in Colossi altitudinem crescat, artuum vastitate terribilis; cur mysteriorum volumen, non quibusdam tantum aperiat sed omnibus. Quid portendat in turbato vultu audacia: quo animo senectutem inferat adolescentiæ, & confusis utriusque sexus vestibus, ea minime discernat, quæ fœminas, ab ijs, quæ viros decent.

Cætera ad eandem facem referuntur quâ orbi ignem subijcit iste Genius; ubi enim verecunda aut tremens, veritas fileat, licentiùs furit vitiorum incendium. Alijs quoque ex causis mundus ignescit. Quæ sint, petis? libri multi odiorum, plures voluptatum incentiua sunt. sacro igne consumitur iuventus illa, quam templo miserrimi parentes deuouent, non ut fiat sanctior, sed ut fulgeat. ardet plurimorum zelus, sed non ignis à Domino. Nobilitas,

nouam lucem sibi creans, in cineres abit; & quæsitus domesticarum opum effusione, honor, fit pluribus pyra funebris.

Quod de vinculorum pretio ostendit Genius, verum est, Agatho, multi enim ligari optant, & pro hostibus habent eos omnes qui loquuntur de libertate. Cur autem terribili Genio multicolor, & iucunda vestis? quia in illo multa etiam inuenies quæ lacrymas exsiccant, risum mouent. In Belgio pastores aliquot strauit, nec minora nostris minatur. quis ignorat historiam?

Sedet animo, nisi vos amici aliud consilium datis, ea omnia scriptis mandare, noua enim sunt, & vtilissimè edentur. Quem verò ordinem seruabis; ait Agatho, in diuersissima materia? Eum planè, inquit, quem audiuiſtis; neque enim fortuito impetu, aut alia animo versans,
de

de Genio locutus sum. Sic ergo erit.

Consueti Regiminis impatientia.

Nouæ cuiusdam theologiæ periculosa sublimitas.

Turbulenta eruditio.

Gymnarchia, siue mulierum cum Theologis conflictus.

Virorum fortium noua species, quibus pro virtute impietas.

Veritas togata.

Scribendi libido.

Ambitiosæ fortunæ ars sacra.

Pietas sine manibus.

Inanes nobilitatis tituli.

Paupertas emptæ.

In Gratiam libertatis detruncata libertas.

Prægustato opere, toto illo frui mihi maxima sitis oritur, ait Marcellinus; sed nunquid Gallico idioma-
tè vulgarem te facies? absit, inquit, mi Marcelline. Quid hæc ad populum? eruditis cupio loqui, hi soli

admittantur in sacrarium , plebs ar-
cenda est. Placet autem , ô Amici ,
impræsentiarum inquirere de illo Ge-
nio quem ante nos nulla ætas agno-
uit? Cùm annuissent , gratum fuit
omnibus ab illa infania sermonem
ordiri , quæ latius patet. hæc autem
est.

CONSVETI
REGIMINIS
IMPATIENTIA.

DISSERTATIO SECVNDA.

 Ox ego altiùs , vt oportebat , in me deductus , & vastissimam diuersarum rerum quasi tabulam vnâ mentis acie lustrans , publicas , & in ijs priuatas omnium fortunas non obscure animaduerti istius Genij agitari furoribus ; deprimi Reges ; nutare , quæ ipsâ temporum serie , & Religione , sacra est , vetutissimam auctoritatem ; & quia vox ad diras tot malorum , tot seditionum imagines , interclusa videbatur , Marcellinus de-

center monuit ea à me expectari, quæ de grandi materia, & Regnorum miserrimo statu, mente conceperam; subitòque ad amicissimum signum tanquam euigilans; Nolo mihi fidem habeas, inquit, Marcelline, oculis crede; Europam vides? ostende in illâ principem, cuius auctoritas non fuerit, vel sublata in totum; vel delibata; vel saltem, quòd iniuriæ perfidiosissimū genus est, à supplicibus ipsis, inter abiectissimi cultus obsequia, salutationes, vota, cautè tentata; noui Regiminis desiderio.

Non illud quidem mirum est, vtilem humano generi principatum, temporum lapsu in odium venisse, cū singulis mortalibus naturale sit diuturno bono lassari. Delicata planè res homo, qui etiam optatis cruciari potest, iucundisque, & ipsis irasci voluptatibus! Quæris quomodo? expertum te consule, & quàm

non mentiar videbis. voluptatis, ad quam tantus ardor, tantus impetus, si durauerit, vix datur patientia. Primum oblatam, attonitus, raptusque, inassuetâ dulcedine sensus, admittit, commendante, quæ omnium penè rerum conciliatrix est, nouitate; sæpius redeuntem, iamque nimis notam, despicit, veterem non fert: Non ergo mira res antiquissimum principatum fastidium sui fecisse, cum ipsemet deliciæ productæ sapidæ non sint, nec nisi recentes æstimatorem inueniant. Sed nouum omnino & mirabile, ô Amici, simul omnes orbis regiones, consueti Regiminis gustum amisisse, eodem simul agi motu; vbique principes dignitatis iniuriam pati, nec vsu ipso dominij tolerabiles, nec sua maiestate securos. vnde ista populorum rebellantium velut consensio, nexusque, & in Reges audacia?

Laboriosum esset per singula regna errantem animum circumducere, vt adductis vndecumque exemplis probaretur luculentius totius orbis factum esse hanc pestem, licet non pari horrore sæuierit, vbicumque recepta est. Quid in suos principes peccent remotissimi à nobis populi, quotidie famâ spargente audimus; quid viciniore audeant, sentimus propè. Quis enim neget atrocissimi incendij scintillas, spirantibus ventis in proxima Regna allatas, iam spontè ardentes populos, acrius in Reges inflammauisse? vbi Æthna solito violentius feruet, & quid possit, ostendit, ingentium lapidum iactu, ignitisque torrentibus; terræ, cui imminet horridus vertex, nulla securitas; & si qua vrbs in viciniâ nec liquato sulphure, nec saxis præcipitantibus perit, admonetur tamen terræ mugitu, ipsisque cineribus

quos simul cum flamma mons euomit, perire potuisse: & hinc nobis iustissimus timor, quod proxima regna flagrant, suumque minantur incendium.

Cùm hæc ego dixissem voce flebili, illâque quam dolor efficit verborum nutantium inflexione, audio murmur; Marcellinus quippe ac Fœlix, nam & aderat, timore remauerati, quo tangi me, non obscure significaueram, inter se mussabant, querebanturque Gallorum in suos Reges Reuerentiam, quâ nulla maior est, constantiorque, in dubium vocari. Et absit à nobis, inquit, Fœlix, timor ille ominosus indignusque quem admiseris. fateor, questibus charissimæ patriæ non iniuriolis, magnopere sum delectatus; sed placandi animi erant, & timoris, qui nimius videretur, auertenda suspicio. Ergo sic.

Galliæ nostræ aduersus principes suos charitatem, inquit, pietatēque, tot sæculis intemeratam, nemo nisi rudis, & illiteratus ignorat, ô amici. si quā apud nos bella exarsere, non excutiendi causa principatus, nec propriè in Reges concepta sunt, quorum semper fuit apud nos, etiam cū malè imperarent, Reuerentia.

In maximâ rerum mutatione, semper illud constantissimè placuit quod semel Gallis placuerat, vnius arbitrio regi; neque vñquam ita desipuit sagacissima gens, vt sub Reipublicæ nomine, plures dominos concupierit, aliorum edocta calamitatibus, quid deberet optare. Nihil Monarchiâ salubrius institutum est ad fœlicitatem mortalium: Nihil planè suavius, quàm in illâ parendi necessitate, quæ omnium penè fortuna est, vñum dominum habere; illudque

imperium pati, cuius exemplum Deus est, vniuersi rector, à quo iusti nocentésque, vel sperant, vel timent, quod meriti sunt. hoc maiores nostri censuere, cùm nepotibus suis retrò nascituris, æque ac sibi leges darent; libertatémque, cuius vsum concessit natura, ita coercerent sub regibus, vt quamdam seruitutis imaginem, vtiliter licet fœlicitérque, induisse videretur: Et nos, antecessorum vestigijs inhærentes, idem putamus. stirpibus, quibus parendum est ex decreto majorum, summus honor: qui ex ijs imperaturus nascitur, pro communi habetur parente, nec à subditis, minori colitur reuerentiâ quàm si omnes genuisset. hoc ab ipsis cunis discimus, nec aliquid prius viri nobiles, generosæ soboli insurrant, quàm vni Regi adhærere, & pro illo, si opus est, ponere vitam. Quia tamen diximus consueti

Regiminis impatientiam ex sæculi
Genio esse, neque vllum hac tempe-
state regnum inueniri, in quo illa
tragædiam aliquam non excitaret;
etiam perscrutanda esset Gallia no-
stra, vt si quid in eâ tale gestum est
curiosos non lateret; sed obstat pa-
triæ amor, atque existimatio, quæ
in tantum creuit apud vos, vt etiam
si factiosorum consilijs, plebîsque
non obscurâ defectione, primaria
pulsaretur authoritas, ignorare ta-
men publica mala, satius duceretis,
quàm fateri.

Itaque in gratiam vestri, quid nū-
per in Galliâ actum sit, hostibus in-
spes maximas arrectis; quid populus,
quid Magnates peccauerint, optaue-
rintue; quæ fuerit illorum, quos
fundibularios vocant, causa; iustæ-
ne, an à pluribus probe damnata,
non disputabo. Et prudenter, ait
Agatho subridens; nemo quippe

vulnera sua libenter videt; & plerisque suum sanguinem aspexisse, scaturientibus venis, satis fuit ad spirituum defectionem. Illud addam, inhumanum prorsus esse, infœlicibus, nimiâ sanandi erroris charitate, auferre opinionem fœlicitatis, quâ sibi blandiuntur, & placent; calamitatis enim, ô Firmiane, maximum molumentum est, ipsiusmet ignoratio; nec medentium manibus habetur gratia, quarum ope ad sensum amissi doloris natura reuocatur.

Non igitur, inquit, malorum nostrorum ingrâtâ narratione aures vestras conficiam; totus ero in externis doloribus: & commodus orator, quando sic placet, præteribo Regiæ potestatis cuilibet probò deſendam inclinationem; tribunalia, inter acerrimos negotiorum motus, raptis propè imperij habenis, ad speciem regalis fastigij accedentia; vbique, non

in scio tantum Principe, sed & cer-
nente, nec volente tamen, militum
delectum; instructas acies: publici
æris soluendi, sine præfecturâ leges
datas: vrbes sine hoste armis feruen-
tes: meditata, inuocata, empta, fœ-
dissimis conditionibus exterorum au-
xilia; tumultuariam denique ineptæ
plebis, nec se à primoribus ludi sen-
tientis audaciam, cuius vel recorda-
tio reuocat metus, atque iram accen-
dit. Et fortè iam plura dixi quàm
velletis audire: sed hæc saltem obi-
ter, & tanquam ex nube fulgura,
cito transiturâ luce oculos vestros
perstringere debuerunt, vt quid no-
lim merito sermone prosequi; &
quàm vobis parcam non ignoretis.
ad cætera Regna transeo, nobis pa-
rent, & in his, vbi nullius offensam
timeas, non trepidabit inquisitura
prudencia, neque alienæ calamitatis
molesta erit contemplatio.

Anglia suos olim Reges non solum tulit, sed & ferè habuit pro numinibus, horum enim arbitrio vel stetit Religio, vel abiecta est. nota loquor, & ex temporum serie si vacaret, facillimè comprobanda. Colendi Regis in illa insula, modus, sine modo, si ab Henrico octauo, ad Carolum vsque huius nominis primum, quid sacrilegâ in suos Reges obseruantia, peccauerint Angli æstimare volueris. Idem Ecclesiæ caput, proindèque oraculum fidei, Christi Vicarius, primus sacerdos, qui Rex, & in politicis arbiter summus; &, quod nefas apud nos habetur, ab vno tamdiu pependit humanorum administratio, & ratio diuinorum. Vbi nunc illa regij culminis Reuerentia, vbi honor nimia adulatione ad impietatem vergens, & sedenti Petro iniuriosus? iam apud Anglos Regis iustissimum nomen

tyrannum sonat, plebem mouet, proscriptum est, illudque, vel inuocare perditis in rebus, vel professore dolore suspirare, fatis est ad supplicium. Iam fugiendum ab insulâ (quasi Cyclopū alterâ) non Romanæ tantum Ecclesiæ assertoribus, sed & Monarchiæ studiosis, ut vno exilio duplex authoritas damnata, moneat incautos Reges, suæque dignitatis incuriosos, ibi thronos non stare diu, ubi hæresis in dies semper audacior, subtiliorque, sceptrum fastidians, de libertate cogitat, seipsam quoquo modo stabilitura.

Angliam vidi, dum adhuc sub clementissimo Rege suas leges patiebatur, nec prudentiam majorum in iudicium vocabat, ut post tot sæcula periculosissimè decerneret, illudne melius quod seruandum statuissent. tūc summa pax regno principem suum colenti; ærarium ad vici-

horum inuidiam , metumque ; portus commercio graues ; tanta denique securitas , vt nihil illâ terrâ videretur auspicatius . Aquis ingentibus vallata , mirum est quàm placidè ab illo naturæ propugnaculo nostra incendia viderit ; quàm nostros tumultus imperturbata riserit , auxeritque aliquando , vtilissimâ negotijs suis iniquitate ; vt cæteris terræ partibus bello occupatis , sola nutrieret illas artes quibus fouetur fœlicitas publica , euocanturque à remotissimis gentibus opes , numquam certius ad nos peruenturæ , quàm labore , & ingenio . In illâ pace nulla penè famosa nauigia nisi quæ regni illius insignijs micarent , toto viscebantur oceano ; illis fulgentibus , plurimæ classes ad Principum suorum dedecus , timidè errantes , furto tentabant , quæ publico iure omnibus licent ; quòdque solet aggredi , paten-

tibus vndis , audax & virilis innocentia , vix moliebantur post inhonestas prudentiæ suæ cunctationes.

Non placuit sub Rege tanta prosperitas , quid nouum regimen optabilius haberet , fœliciusque , experiri voluit Anglia , iam ipsa potestatis mutatione calamitosa , iam ciuilibis odij theatrum exitiale , & latro-
num , sub specie boni publici , præda communis. Non apertâ primum aut subitâ defectione seditio peccauit in Regem. secretis machinis , lento gradu sceleratumopus adorta est. querelis etenim , quæ innocentia miserabilis speciem præ se ferrent , vi malorum sub crudelissimo regno ad desperationē adactæ ; perplexis deinde sermonibus , nec explicatis ; & tandem , crescente audaciâ , priuatis colloquijs ora liberius soluens , tentauit quid posset , quid vellet exequi incertum vulgus. quos in aula apud
Regem

Regem gratiosos vidit , aptósque negotijs , hos tanquam hirudines publicas , multo fatiatas sanguine , infamavit ; compositis in rem suam mendacibus scriptis , quibus in eos facillimæ plebis odium accenderetur.

Actum est de potestate regiâ , vbi Principis amor crimen est virorum illorum , quos in partem sollicitudinis vocat , non plus honoribus auctos quàm curis & invidiâ ; & hic certè ingratisissimus est fructus , seu laboris , seu meriti , non posse impunè assumi ad eminentissimos dignitatum gradus , quibus parem te fecit natura , nec Principis gratiâ frui.

Inter plures quibus non licuit amari à Rege , aliqui fuerunt ex potentioribus eximiâ fidelitate illustres , quidam consilio & prudentiâ , quamdiu hæsteterunt Columnæ , nusquam Regis Anglici , qui his inniteretur ,

concussa est authoritas , sæpè licet arietata , turbidis temporibus ; vbi non obscurè quærebatur , an populus liberrimis suffragijs Regum artifex , opus suum destruere minimè posset , quæue esset illa parendi necessitas , quàm tempus , omnia terminis suis concludens , nullis finibus circumscriberet ? qualis denique , majorum in iureiurando Religio , quæ post tot sæcula inuitos nepotes cogeret ad Principis patientiam ? Sed hæc , stantibus viris , quibus chara Regis dignitas , innoxie iactabantur , & nisi perirent , standum erat Regni legibus , nec spes vlla mutationis. Quid ad hæc ingeniosa seditio ? Regem palàm reuerita , ministros impetitur fideliores , rata se victricem , si occumberent. Ergo capti , & antequam audirentur , certi perire , trahuntur ad tribunal : Rex ipse , varijs suorum afflictationibus iam tumulti-

bus impar, non profuturâ reis majestate, adesse sustinuit. Crimen in promptu, peruersa pecuniarum administratio, sanguis patriæ fusus, si non manu saltem consilio, quo Rex usus, & in populares suos non necessario bello sæuiens, nec ipse incruentus haberetur. Non diu forum tenuit causa fatalis: capite plectuntur, dolente Rege se illos à furentium manibus eripere non potuisse. Et hic expirantis Monarchiæ articulus, quæ iam publicè inualida, subditisque inferior, totam qua fulgebat prius claritatem amisit.

Contempta res Princeps, qui suos ab iniuria vindicare non potest, & rarus, qui suæ fortunæ periculo, velit tueri iustissimam causam casuræ Majestatis. quotquot regiarum partium erant, tunc timidius Principem colere, à quo nihil speraretur præsidij, illóque neglecto ad tutiora

respicere, & temporum sorte regi.

Quid plura? Rex ipse, non multo post, quod in ministris suis doluerat, funestius expertus est. Primò honorarios milites, & ad imaginem Reuerentiæ, habuit pro custodia. hæ adhuc reliquæ erant extinctæ potestatis: hæc publicæ audaciæ, seipsam callidissimè regentis, quasi fræna, vt lentius quod statuerat opportuno tempore exequeretur. tandem Rex arctius habitus, & locorum frequenti mutatione lassatus, priuatæ fortunæ iniurias penè omnes æquissimo animo tulit; nec abjectâ tamen dignitate, se Regem à suis non agnoscere, constanter sæpè apud non audientes questus est. Sed coronata debebatur insanienti populo victima, nec ignobiliore sanguine litandum erat Reipublicæ, quæ iam concepta, nec nata, docuit, non solas viperas crudeles esse antequam edantur in lu-

cem, & nefandam quoque apud populos, ad quam peruenitur parricidio, libertatem inueniri.

Cæso Rege, omnes qui in illum proni, seu manus, seu facultates pre-reunti commodauerant, quæsi sunt, & in plures ultimo supplicio sævitum, ut cæteri deterrimis exemplis admoniti, quantò constaret in Regem pietas, ab inutili iam audaciâ abstinere, & timore coercerentur: nec infœlix crudelitas; animos hucusque tenet, ne prorumpant in iustissimum facinus; ne ultores se exhibeant augustissimi sanguinis, & Principis manes placent recentis Reipublicæ euersione. Ecce quid in viciniâ sæculi Genius, exempla vultis remotiora? adducam.

Lusitania, Regum dignitatem non respuit quidem, sed familiam non tulit, quæ reges dare à plurimis annis solita erat. hanc nostro æuo cele-

brem in Principes Austriacos defectionem, excitauit consueti regiminis impatientia, iam commune gentium malum: graue quidem est ab extero Principe regi, quem numquam videas, quem tibi inamabilem facit, hæreditaria populorum, etiam sine bello dissidentium, discordia, expertæque seueritatis, tenax, & maligna recordatio. hoc tamen iugum ferebant Lusitani, & fluminis instar, cui agger insuperabilis pro lege est, solo fremitu se inuisæ potestatis imperio teneri, gementes testabantur. sed tandem fœlici nec cruentâ calliditate, populus stirpi, quæ apud se nata, redditus, illi Domino libens subigitur, quem secretis tamdiu votis exoptarat, putatque meliorem. Ecce coronam ex Genio sæculi in caput alterum coniectam, expectantemque, donec vel fortunæ leuitate cadat iterum, vel constantia, no-

uæ fronti aptetur tenaciùs. legitimo enim hæredi restitui regnum frustra optasset æquitas; nisi querulæ, & timenti, recens excitata à secretioribus causis, ista populorum, de qua agimus, impatientia audaciam dedisset.

Quid autem Neapolis? an Regem habeat, nescitur, nisi supplicijs; quæ in rebellantes atrociam, frequentiamque, penè tyrannidis notam terribili Regno inussere, & ex subditis acerrimos hostes effecerunt, quotquot æquitatem imperij, metiuntur suauitate, & clementiâ.

Quis, oro, Gallicis copijs in Catalonia viam fecit, nisi sæculi Genius; bellorum incentor, & in quoslibet Dominos atrox? Eo in statu certe est illa Prouincia, vt nisi subdatur alteri ex Regibus quorum viciniâ, premittitur, omnino fulciri non possit. Amplissimi Imperij pars effecta, modica tellus, non multo seruatur labore;

illam enim protegit ipsa cui accessit vastitas : sibi relicta , non potis est illatas iniurias propulsare , guttæ similis , quæ fluuiio admixta , nihil à feruentiori sole metuit , sola siccat.

Comparandæ libertatis in illa regione summus ardor , & etiam frequentibus bellis famosus , sed catenis impar , nec sufficiens ad excutendam potestatem : & in eâ iugum pariendi necessitate , hoc tantum à benigniori fortuna accipit , posse experiri nouum Principem , nouas leges , alternisque velut sortibus , suam , quando sui iuris esse non conceditur , seruitutem solari.

In illo tamen mutandi Principis consilio diu hæsit Catalonia : & lentissimis , inter tot variæ prudentiæ rationes , ciuibus , tandem arma non placuissent , nisi Genius ille sæculi , timentes cunctantesque exstimulas-

set; suafissetque, Gallico exercitu & imperio, suam, quam amisisse sub Rege Hispano arbitrantur, felicitatem recuperare.

Nec se à communi peste defendit potestas Ottomanica; dum sedem Imperij Princeps, vel transferre cogitat inconsultis ciuibus, vel cogitasse creditur à furentibus oppressus est. frequens, iam in illis partibus audacia: alijs enim titulis in Imperatores sæuiens, ostendit sæpiùs, iniuriâ maiestatis, carcere, funere ipso, numquam sic attolli reges vt deprimi non possint.

Similibus immorantē dies me potiùs deficiet quàm materies, sed abuti patientiâ vestrâ non est equum, & nota referre, iniucundum scientibus. Et, ne time, interceptit Agatho, nos optimis sermonibus in tædium adduci, nam & placent quę profunt; & gaudet animus ad ea reuocari quibus inspi-

ciendis vna contemplation non sufficit.

Vera esse quæ dixisti, ô Firmiane, quis neget, nisi qui, velut Archimedes Siracusius, armorum strepitu non excitatur, nec circa se videt orbis laborantis publica mala? sed ex notis calamitatibus pauci sunt qui deducant argumentum philosophiæ, defectuque vtilissimæ meditationis, ignoratur à pluribus iste sæculi Genius, quibus tamen infestus est. Sequor igitur, inquit. iam eò deducta res est, ô amici, vt quisquis cæteros antecellit dignitate, timeat quos infra se habet, omnisque prorsus domini sit possessio litigiosa. Ideo plurimis potestas sua viluit, & tot telis impetitus honor, pro tormento est. Quid miramur in singulis hominibus ignobile corpus imperanti animo non obsequi? datur etiam corporis politici quædam concupiscentia, quæ dominum nescit,

& peccatorum veluti fomes est quo regna vitiantur.

Salus nulla, ubi potior pars alteri paret, nec ad dignitatem suam compellitur atrocitate iniuriæ. proceras riparum arbores, fallax vnda mersas, inuersasque spectantibus ostendit: sed hoc ipsum quod natura ludit in aquis, veriori spectaculo terra exhibet, regiæ celsitudinis depressione. In quos inuehar? quos accusem? populus certè in culpa est; sed neque in totum innocens Majestas, cuius nimia quandoque patientia subditorum nutrit audaciam, locumque dat nusquam ferendæ, vero in Regno, æqualitati.

Stellæ non sunt quæ cadere videntur æstiuo tempore, verùm flammæ ignobiles, quæ vix priùs micant quàm extinguantur, & locum facilè mutant. Ille, ille Rex, qui è fastigio suo prodest singulis, &, etiam dum cle-

mentior est, ita beneficijs allicit subditorum animos, vt timeri mereatur. Ille Rex, qui ad optanda non cogitur, sed accedit, suorum miseratione permotus, & publica sentit mala, promptâ manu, libera tamen, statim vt poterit, subleuaturus.

Sic ego; sed plura dicturum turbauit dissonus populi clamor; ad quem suspensus Agatho, sed quis iste, ait, tumultus, inæquali murmure aures feriens? plebis videtur concitata; nam & passim curritur, & ad arma clamatur. Scire iuuat, ô Amici, quæ tam subiti motus causa, in iram miserit insanientes, sed hinc exire intutum, & dum loquor, iam densior turba plus audet quàm incœperat.

Adolescens erat in familiâ, Ingeniosus, & maturus supra ætatem: is egredi iussus, & causas insoliti motus ab obuijs sciscitari, statim vt illis admixtus est, quæsiuit vnde

exorta tempestas, quisue hostis, odio,
armis, tumultu, peteretur? sed ne-
mini ita compositus animus, vt pa-
catè responderet; multumque fuit,
ab iratis turbatè accepisse: non pas-
suram ciuitatem illustres captiuos
diutiùs teneri, quorum libertas, iam
plus anno, tot frustra votis expeti-
ta, haberetur publica salus. Quid-
quid esset in Regno spei, ad suble-
uandas afflictæ plebis calamitates,
contineri in arce, quâ viri Principes,
solâ suspiciosæ potestatis opinione,
& virium famâ rei, detinebantur. In-
terim crescebat tumultus, & quacum-
que aspiceres, arma feruebant; fe-
rebaturque, plures ciuitates non man-
suras in officio, nisi Rex mitioribus
consilijs vtens, pateretur eripi sibi,
quos sub Majestatis inuidiâ, priuati
hominis ambitio, in commodum
immanis fortunæ victimas destina-
bat. Reuersus adolescens seditionis

immagine plenus, non sine timore retulit quæ audiuerat : adiecitque, se inter furiosos periclitatum modestiæ vultu, tandem arte euasisse, simulationis affectibus quibus laborabat infana multitudo.

Amoto seruo, ne secretioribus colloquijs interesset, quisque liberius inter amicos, parésque, suum sensum aperuit, primusque, Agatho; Nec prophetam, inquit, me dixerim, nec astrologum; qui vel numinis afflatu, vel diuturno syderum commercio supra cæteros mortales edoctus, possim futurorum caliginem euoluere. Non alia mihi lux, quàm ea quæ generi nostro ad varios huius vitæ vsus à naturâ concessa est, & quæ euentis in dies clarior, quandoque vltra præsentium rerum statum, fœliciter se effundit. dicam tamen, neque ideo mihi prudentiæ nomen vsurpabo, me hodie nihil ab

isto adolescente audiuisse, quod non ante præuiderim. statim ut spissatæ nubes, alta petentem exhalationem in ipsâ viâ intercepte, fit strepitus, vehementiora & atrociora portendens. Idem ego semper existimaui de Principibus viris. statim namque, ut in insidias deducti, captique sunt, è carcere ipso veluti tonant, neque umquam ferè illorum est sine fragore custodia. Et rarò murmur otiosum: plurima namque mouentur ad tumultum amissæ libertatis; & licet utiliter secedant, nihil molituri in necessariâ solitudine, sæpè tamen in Regno idem fit quod in ægrotis videmus: ut validissimo remedio totum corpus concutiat, & salus pereat, quæ optimæ artis non sobrio, nec timente satis usu, quæsitæ est.

Principum, qui non palam delinquere, animaduersio publica caudam

habet, velut cometes; trahit namque sæpissimè longiorem se calamitatum seriem, & hæc mihi videtur ratio. vbi illustrium pœna, peccato notior est, tanquam sit calamitosæ virtutis, primò miserationem mouet, deinde iram, quæ seditionis in mobili plebe maximum est incitamentum. Constet de scelere, pauci erunt quos moueat merita captiuitas, nec ipsum natalium decus ad misericordiam flectet. vbi autem supplicij causa non putatur esse, miserrorum defectio, sed aut sæuitia hostium, aut regentium timor; clementiam vulgi cito obtinent, qui etiam ante carcerem inuisi, alijs de causis diras in se excitarant.

Nostris quanta fuerit ad principum recens malum. inconditi vulgi exultatio. in plerisque locis publicè ignes accensi, quorum vel lux nocte ipsâ horridior, à captiuis posset videri,

videri, addito clamore, qui ad spectaculum ingratiſſimi gaudij vocaret iuſcelices. Parum erat vbique narrare optatam virorum illuſtrium captiuitatem; canebatur in compitis, ridiculæ poeſeos argumentum effecta, & ad populi Genium, vt principes viri traducerentur hilariùs. Nunc diuerſiſſimo motu agitur plebs; poſtulat reddi captiuos, quibus antea tam acerbè illuſit, vt numquam placanda putaretur. Neque mirum: quicumque apud nos Regio ſanguine clari, modicâ poenâ diluunt quodcumque peccauerint, ſummumque illis ius eſt ad miſericordiam, generis reuerentia, ac dignitas. Iam igitur vulgi iudicio ſunt innocentes; ſolique cenſentur qui cadenti Galliae manum vtiliter admoueant, ſuccurrantque rebus publicis, quas in deſperationem, vt aiunt, propè adduxit miniſtrorum vel ambi-

tio , vel cæcitas , vel inertia.

Sed altiora suspicor quàm quæ videmus. Mare tempestatibus quidem obnoxium est , at non sæuit nisi placidas vndas turbidus aër miscuerit : nec profecto plebs ista tam subito tamque acri motu insurgeret , suis admonita malis , quàm tenax sit læsis Regibus memoria , nisi aliunde excitaretur. credite , ventorum , non pelagi ista rabies est , quæ nos vocat in discrimen , & omnia disturbat. Neque enim omnes Æolus clausos habet , tres tantum

Imperio premit , ac vinclis & carcere frænât ,

Sceptra tenens , mollitque animos , & temperat iras.

His auditis , diutius tacere in potestate non fuit. Ergo ad Fœlicem versus ; Et hoc est , inquit , ô Fœlix , quòd tu nimio affectu in patriam pronus , me silere voluisti ; iam fate-

re quod times, quod sentis, quod-
que animo, de rebus nostris piè qui-
dem, sed minùs verè iudicanti, sua-
dere tandem debet iratum vulgus,
seditióque multò me eloquentior.
Audis quid populus, non oportet so-
lum, sed iubeat? intemperanti enim
satis non est, esse Regi à Consilijs,
vult, decernit, imperat: nihil um-
quam voce validiori, vel postulauit,
vel minatus est. Ecce toto pectore,
totis faucibus clamat, purpuram sa-
cræ politicæ administrationi aptam
non esse, reddendamque altaribus.
Illos omnes, quibus huc vsque vsus
Rex, amouendos à negotijs, nouis-
sima exempla meritos, publico dam-
nandos iudicio, Regno pellendos.

Contemnatur an vincat rumor
insolens incertum est; sapè enim
tempori vtiliter aptatur Regia di-
gnitas, vultque inuita, quod no-
luisse, etsi fortè rebus minus condu-

cens, esset tamen honestius. Et in mari ventis aliquando obsequendum, quos præter artem patitur qui clauum tenet. Necessitas non minus Regum quàm cæterorum lex, pro vt se obtulerit, ab omnibus excipienda est: ad quid enim inutilis, indecensque reluctatio? quàm trahimur, eundem. quid tamen verear libenter dicam.

Non facilè concessis placatur popularis audacia: maiora vult quàm postulauit, si trepidè illam demerearis, foelici successu admonita, quàm impunè possit peccare. An captiui in quorum gratiam furit vulgus, soluendi sint, magna quæstio, sed politicis agitandam relinquimus, quorum iudicio, nec leuiter in vincula coniiciendi Principes, nec libertate donandi; cùm ferè æqualis momenti sit, & eos iniuriâ tenere, & læsos, memorésque, fortunæ redde-

re, quâ abuti maximè solent, qui ea
vt aliquamdiu prohibiti sunt.

Quam noxium sit, quàm stultum
accingi in suos Principes consueti re-
giminis impatientiâ, illisque acce-
dere, qui armorum vi ad humanio-
rem formam adacturos se jactitant
rigidissimum ministerium, vtilius
tractabimus. Corporis humani ideo
facilis est dissolutio, quòd coelescit
contrarijs & litigantium qualitatum
dissidio premittur, velut illæ vrbes
quæ ciuium rixis partitæ, discin-
dunt fœlicitatem suam. In quolibet
Regno illud quoque aduertas; nam
fortunarum acer concursus est, per-
petuâque conflictatio: nulla sine ho-
ste, aut insidijs. si qua eminet, ipsius
fastigij vmbra splendorem suum con-
diij omnes putant, qui suprâ se nihil
quietè vident, doléntque eò loci
suum statum esse, vnde possit ascen-
di. hinc pugna, hinc tumultus. vbi

enim ambitio tranquillis in rebus nihil proficit, ipsi otio irascitur, disturbátque, velut insanæ gloriæ impedimentum, publicam pacem.

Adde illud, plures esse ex illustrioribus viris, qui cùm in altissimas spes incubuerint, frustra se sperasse impatienter ferunt, iniuriámque dignitatis existimant, non obtinuisse à Rege, quodcumque prece audaci, & propemodum armatâ, postulare. Neque semper inuitis negatur quod rogant. callidissimæ ambitionis subtilitatem vobis aperiam. quæsito probro, sæpissimè viam sibi sternit ad optata, vbi honestior transitus non est. quâ autem ratione, inquis? Illa petere quæ saluâ Regis majestate, & securitate Regni, concedi vix possunt, ars est cupiditatis illius, quæ in bellum prona, non priùs attollere signa audet, quàm iniquitate repulsæ laceflita videatur. Indigna-

tionis tùm ampla materies sponte auersis, & illud ipsum, quod vero affectu flagitare videbantur, timen- tibus. Dehinc, iræ imagine verba iactantur; quæ mox relata Majesta- ti, audientem iustissimè exasperant, quod largitionis leges sibi imponan- tur à subditis, nec liceat Regno po- tienti, ea non dare, quæ dedisse pœ- niteat. Quid tandem? scintilla flatu incitata crescit in flammam, & ira fit Regius dolor, frequentibus que- relis, repetitâque audaciâ sæpè ten- tatus. tunc ab aula recedendi maxi- ma causa, Regem suspiciosum ha- bere, captiuitatis meditatæ timor, in- dignata Majestas.

Alij quoque sunt offensionis præ- textus: scilicet ad secretiora consilia non vocari viros Principes, gene- rîsque splendorem traduci, Mini- strorum infimæ sortis electione; qui eo amplitudinis gradu euecti, stir-

pes regno proximas despiciunt , vt apud plebem eminentiores habeantur conculcatione dignitatis ; & quàm possint noui fortunæ alumni , appareat illarum potestatum deiectione , quibus si Sceptrum excipias , maxima quæque natura concesserat.

Sæpè etiam fit vt ex principibus viris aliqui , inuisos sibi in aula quosdam vultus ferre non possint : hos si Rex admittit , & maximè si amat , in partem odij succedit , eâque amicitia alienos facit à Majestate , eos omnes qui Regij amoris arbitros se constituunt ; neque vllos beneuolo Rege frui propè patiuntur , nisi quos probauit priuata eorum vtilitas , Regumque gazis inhiàs per varios astus ambitio. Potestati namque supremæ dare amicos , quos audiat , credat , sequatur , illam regere est , & folio suo deducere , insciam licet , fraudi-

que à quâ nihil suspicatur , aut timet , manus dantem.

Illud tamen si negatur , deligere scilicet Majestati familiares , qui illam , ex potentiorum præscripto , ad optata inflectant , in speciem iustissimi abitus , fingitur obsessum Regem iustioribus amicitijs non patere ; noxia illum inter gratiosos consilia sapiùs agitare , quàm ludicris (vt putatur) Regios labores solari : denique omnia in peius ruere : fidem non inueniri in aulâ : præcipuo sanguini insidias strui , quas declinare omnino nequeat nisi fuga præuerterit.

Spontanei deinde exilij rumor latè diffusus , illos omnes ad defectionem mouet , quos vel spes inanis diuturnâ expectatione in aulâ lassata , vel armorum libido ad quæstuosa scelera facit audaces. Mox serpente exemplo , alij atque alij iniquis partibus accedunt , non defeكتورum amore ,

aut odio in Regem, sed delicti contagione, in eam vefaniam acti, quàm veloci pede consequitur patriæ vastitas, & pœnitentiæ verecundia.

Iustissima etiam videtur causa capeffendi arma, cùm principes viri nullâ noxâ detruduntur in carcerem, nec nisi publico tumultu possunt libertatem recuperare. Sed, quæso, nostrûm ne est inuestigare iure an iniuriâ teneantur illi, quos Rex recipi iussit in humanissimo præsidio, ad breue forsitan tempus suam clementiam expectaturos?

Non omnis morbus in cute est. Intra vitalia ipsa quidam corpus inficiunt, quorum nullum in colore indicium. illos tamen peritus medicus ex aliâ significatione nouit & timet, & secreta inualetudini remedia citus applicat, mirantibus inscijs, ad validi corporis habitum trepidare medicinam. Regnandi ars, non minùs

quàm illa Hipocratis, secretos Rei-
publicæ morbos priùs intuetur, quàm
multi illam ægrotare senserint; &
maximè populus, acerbi medicami-
nis, cuius necessitas aut efficacia pa-
lam non est, malignus vt plurimum
iudex, & gratiæ calumniator. Ma-
gnatum custodia in illis quandóque
remedijs computanda est, quæ cùm
minantibus malis obuiam eant, nec
ultimam ægritudinem expectent vt
evidentiùs profint, superflua habentur
ab ijs qui nullos esse morbos cre-
dunt, nisi procedant, & atrocitate
suâ medicinam ipsam fatigent. An,
aut quid peccauerint, quos Regia
premit potestas, non est subditorum
inquirere; nam siue ex merito, siue
per odium infœlices sunt, non licet
patriæ excidio & sacramenti, quo te-
nemur, violatione illos demereri,
quorum post carcerem libertas ple-
rumque metuenda, & raro etiam in-

nocens, si non Regis ipsius munus est, sed plebis armatæ beneficium.

Plurimi sunt, non diffiteor, qui sanguinis communione, quæ illis cum eiusmodi captiuis intercedit, infidelitatem suam pretextunt; videntur enim à naturâ ipsâ absolui, qui tuendi sanguinis causâ deficiunt à Majestate, nec in suum principem peccant, nisi, quia non peccare naturalium lege ad culpam propemodum adactos, affinitatis iniuria censetur, & numeratur in probris. Sed priuatæ charitati publica semper præferenda est, neque in gratiam domesticæ fortunæ manus vmquam armanda in Regem, qui parentis loco cum habeatur, omnesque in sinum suum receperit, sine parricidio peti non potest.

Et vana omnino quæ à perditionibus iactari solent, non Regi se esse infestos, quem sciunt summo pere

colendum, sed in illos armari qui crudeli Reipublicæ administratione, miseram pacem, seque reos fecerunt. Manus enim Principis existimari debent, quicumque illo iubente publicis negotijs præficiuntur; neque fas est, in illis extensum Regem violare, qui velut Majestatis quidam radij amplissimâ dignitate, in longa spatia protensi, solem suum illustrat.

Regia dignitas folio suo non est affixa, magnitudine regnum æquat, etiam in ministris illis reuerenda, in quibus temperantiùs fulget. vetus est defectionis species, in remedium publicæ calamitatis arma leuare, vt pessimorum hominum mala arte tanquam consopitus Rex, armorum fragore excitatus euigilet, & quid in pacato Regno peccauerit agnoscat tandem agitata authoritas. sed quis sub illâ larvâ turbulentam ambitionem non videat? translucens est velum quo

se existimat contegi armorum rabies, & prodicionem ipsam prodit vestis araneosa. Regem suum, quietem suam, vulgus summo opere amans, non facile armatur, nisi tuba illa boni publici multitudinis aures feriat, & clangore suo torporem illum excutiat, quo quisque domesticis negotijs ita affixus est, ut vix ad turbulentiora sit mobilis. Quis miretur factiones acrem buccinam, aptissimam bello, in suos usus accipere, & sono illo militari replere conquiescentes provincias, non prius sensuras se in suam perniciem excitari, quam bonorum suorum vastatione didicerint, vni Regi parendum, neque umquam sceleratâ defectione ad fœlicitatem perueniri.

Multi equidem non hoc prætextu, qui plebem mouet, ad arma feruntur; sed aut furenti charitate in defectionis authores, aut spe improbâ

mercedis, quæ, fortius ipsâ virtute, trahit inglorios; sed omnium qui à Rege deflectunt æqualis ferè infamia. Qualis enim illa charitas quæ fontis amici crimen fouet & infamiam? quæ illi ad nocendum vires præbet, nec finit fœliciter esse impotentem, vt, etiam inuitus, ad officium suum redeat? Arma ministrare furiosis, non amicitia testimonium, sed dementiæ pars est, & crudelis miseratio, cui nulla debetur gratia, vbi remisso ardore, iam sana mens sapienter iudicat de officijs. Neque adeo infatuantur partium duces, vt nesciant illos peccare, qui suis copijs agglomerantur, illos enim non magis profocijs habent, quàm pro incerti obsequij viris, & ad quamlibet nouæ spei ansam priora fœdera eiuraturis, qui à Rege, cui ex conscientia deuincti sunt, desciscentes, illud effecerunt lubrica fide, vt etiam cùm sincerè

obsequentes sunt, illorum tamen habetur ambigua ingenuitas.

Cuius nominis sint apud probos isti homines, Inde videbis, quòd in caput suum peccant, nempè in Regem. Principem suum deserere, vt subditorum in illum audaciam nutrias, turpissima labes, quam nec ipsa victoria diluit, quomodo enim non probrosa scelerata foelicitas? flagitia successu minimè nobilitantur, verùm in maius odium veniunt; nec præclarè triumphus agitur de prostratis virtutibus.

Quàm fatuè autem illi omnes peccant, qui solius intuitu mercedis facinorosi sunt, nec nisi utilitate tracti bonas partes desererent! pone ditissimos esse illustres illos, qui spe inescatos milites, veluti pisces ex alueo suo deducunt. An putas ita opulentos vt possint eos, quibus obstringuntur, remunerare; ita fideles, vt promissis

promissis suis maneant? torrentium instar est, priuatæ fortunæ opulentia, citò enim siccatur, fontem non habet, sicuti illa Regum, quæ tributis perpetuo cursu manantibus largissimè fluit, neque timet effundi. Deinde, non mireris, partâ pace militares ferè omnes viros, qui iniquis partibus accesserunt, ita furiosè dolere, in ducibus suis eam omnino fidem desiderantes, quam nec ipsi seruauerunt. Construendis fornicibus curuaturæ quidem sunt necessariae, sed mox vt vltimam manum artifex admouit operi, ligna amouet, nec illi curæ est, si ad alios vsus, iam inutilia sibi, comburantur & in fauillas abeant. magnatum à Rege abeuntium, ambitiosis conatibus seruit vtiliter sperans miles, & futuri vanus expectator ad præsentissima pericula quodcumque audet: sed quæ tandem utilitas? admissi sceleris conscientia,

fama perfidiæ ; nec in solatium criminis amplior merces, quàm illa, quàm stolidissimus imperator Cajus copijs suis ad pelagi ripam illufit, longo itinere & pondere armorum defeflas monens, vt in exacti laboris præmium conchas tollerent. hic certè operæ præstitæ exitus, omnibus ijs, qui à iusto imperio ad adulterinam militiam transgredientes, meruerunt fortitudine bellicâ, ipfisq; vulneribus, ita à fortunâ destitui, vt quicumque illos viderit, perfidiam damnans, tamen quia homo, ærumnosorum miseretur, & in subsidium crudelis inopiæ stipem præbeat. Non omnino fortè infœlices, si ducum suorum vel aspectu reficerentur qui sub illis pugnaverunt : sed nemo tum suos agnoscit renouatis cum Rege fœderibus ; ne agnitis cogatur referre gratiam, & quòd iam, Rege pacato, eos nosse, crimen sit,

obliteratæque iniuriæ instaurationio.

Quanto fatius armis illis misceri quæ honestam pacem, & securam tibi pariunt, & cum strepere desierint, dulci memoria animum tuum demulcent; vt, cessantibus licet cæteris, iustissimi belli semper præmium sit, decus laboris, & imago praliorum. Verùm his non mouetur insania illa, quæ Principibus propè vniuersis negotium faceffit. vbique plebs tumultuatur; mutationibus, vt remedijs sibi succurri furens expostulat, sceptrâ laborant.

Sed ad alia festino majoraque, Religionem enim spectant ipsamque Ecclesiam. Quid? quod in eâ etiam, videtur impatientia regiminis illius, cui parere, tamdiu Ratio fuit, pietas, conscientia?

Ad hæc promptissimè Marcellinus, vultu porrecto. prolixum iter aggredieris, ô Firmiane, neque enim

rem tantam paucis absolues : & tibi iam in primo gradu hærendum , non temnendæ quæstionis occurſu , cuius occasionem præbuiſti. parce , ſi feſtinantem te flecto ad aliud quàm volueras. Numquam ita nautis ventus ſecundus , vt modicùm quandòque à recto curſu ratem non auertat , innoxia ſpirandi varietate , neque hoc flatus iniuria , ſed ludus eſt : & viatoribus multa ex improviſo occurrunt , quæ non ingratè morantur properantes.

Fieri ne poteſt , ô Firmiane , vt ille ſit in Eccleſia , qui ipſius regimini inobſequentem ſe præbet , & ita Catholicum agit , vt non moueatur ad imperium iuſtiſſimæ poteſtatis ? Cui ego ; Impetum meum fregiſti , mi Marcelline , quia tamen quæſtionem hanc , non impedimentum viæ , ſed leuem deflexum neque iniucundum forè dixiſti , declino libens , ad in-

cepta, mox vt tibi fecero satis, re-
diturus.

Non statim vt filius patri suo mole-
stus est, ab illo abdicatur. improbum
hæredem diu fert diligentis patien-
tia, ipsâque naturâ iubente, multis
laceffitur iniurijs, antequam odio
cedat victa charitas. Idem planè exi-
stimandum de Ecclesia Christi. Non
omnis qui præcepta eius abijcit ab ea
est alienus; multos fouet mater opti-
ma, quos tamen patitur; nisi enim
veritatis hostes effecti, errori se de-
dant, pro suis habet, & hoc maxi-
mum amoris argumentum, quòd
etiam peruersis moribus infames, ex
solo fidei charactere, ab externis se-
cernit, & in prole sua numerat. quan-
ti sunt qui in sinu eius manentes,
piissimam parentem intimis dolori-
bus torquent, vt eos concepisse fru-
ctus vnicus sit, fœcunditatis propè
tædium, & mœroris acerbitas? In-

Gen. c.
35. ter sæuissimos cruciatus suspirantem
sæpè audies, si sic mihi futurum erat
quid necesse fuit concipere? num-
quam tamen præ dolore insanien-
tem, nec eò adductam vt crudeles fi-
lios non agnoscat, ipsa crudelis. Vi-
des, Marcelline, vt aliquis potest esse
in Ecclesia ad tormentum ipsius; si
scilicet, eadem, quæ cæteri Catholi-
corum, fidei integritate profiteatur,
& tamen perditis, aut inquietis mo-
ribus, suauissimam matrem flere co-
gat atque discruciet. Plures sunt, ne
dubita, qui ingenti motu concutiunt
latera matris, quos tamen illa non ex-
cutit, sponsi sui memor, cuius quo-
que nulla esset sine patientiâ paterni-
tas. hâc enim, & filij Christo nascun-
tur, & scribuntur hæredes illius; &
si vitâ exceßerint, iterum datur oc-
cisis posse viuere, sed de his satis.
Nunc ad propositum reuertamur. re-
gentem Ecclesiam multi iam ex ijs,

quos fideles nominamus, vix ferunt.

Omnibus mobilibus mobiliorem esse sapientiam ex oraculo accepimus, idque ipse usus declarat; sapientia enim immota licet in se, nec ad opinionem flexilis, ipsis tamen temporibus ita aptatur, & seruit, ut possis dicere cum eis volui. legem dat ipsa quidem, sed & sequitur, neque dignitatis iniuriam putat, eâ suauitate regendis præesse, ut ipsa vis quâ cuncta sibi facit obnoxia, & ad finem suum veluti trahit, sit potestas simul, & obsequium. hanc in Ecclesia sapientiam admirari æquum est. quid illa constantius, quid mobilius? inconcussis principiis nixa, nec à Recto per tot sæcula aberrans, quàm diuersa tamen, seu statuit rigida, seu benignior permittit pro temporum varietate?

Olim Ecclesia in reos sæuissimè animaduertebat, diutina corporis

animique afflictatione vix placabilis. hæc priscæ ætati debebatur seueritas: gentiliū enim calumnijs tum infamis erat Christiana Religio, & reorum notissimis pœnis, abstergenda labes illa, falsumque voluptatis nomen, quod Christi, non minus, quàm Epicuri, nascentem scholam maculabat apud ignaros infideles.

Neque soli fanæ seruiebat disciplina illa robustior, fragiles animos prohibebat iterum labi in cultum inanium Deorum, eâ duritate ostendens, cos qui deliquissent, quique defæuiente persecutione cum immani fiducia redituri erant ad Christum, nisi ingentibus pœnis maceratos, & purgatos in fidelium cœtum non admitti; ista fiebat, vt qui ad Imperatorum minas à constantiâ dimoueri potuissent, alio timore in Ecclesia detinerentur.

Accedunt & aliæ rationes. Illis

temporibus Christianorum pietas multo fortior ; & quia nascens, fonti proxima, hanc ab eo deriuabat vehementiam ; & quia ipsis persecutionibus incitata , militarem animum quodammodo induerat , ad labores habilis , & ardua quæque , ex belli Genio , non ferens tantum sed amplexans. Sicuti proiectorum circa initia violentior est impetus , ita & pietatis , diuturnitate ipsâ hebescit , & in suo cursu frangitur. Olim auda pœnæ , illam expectabat intrepida , prouocabátque ; tantus enim erat , incipiente Euangelio suppliciorum ardor , vt ex dolore æstimaretur fœlicitas. paucos hodie amatores pœna habet , neque iam , voluptatis instar , animos trahit ; terret posteros , & sapienter Ecclesia sequentium sæculorum saluti consuluit , cum eiusmodi reis suauius agens , qui paucre idonei magis quàm pati , ad sacrum tribunal

accedere vix audent, nisi iustitiæ clementiæque quadam mixturâ, prope-
modum inuitentur ad veniam.

Non ea est sæculi nostri pietas, vt
culparum condonationem per lon-
ga supplicia quærat, aut probrosam
sub plebis aspectu, & in templorum
vestibulis pœnitentiam. vehementi
flatu sæpè extinguitur, non incitatur
ignis; & fit periculum animorum ni-
mius rigor, quo terribilis adeo red-
ditur sanitas, vt vix apud imparatos
treméntesque sit ipsius desiderium.

Non morbi solius naturam, aut
deficientis corporis habitum spectat
solers medicus; quo in statu astra sint,
qualis tum, sole recepto, inconstan-
tis lunæ facies; splendere illa incipiat,
an perfecto orbe potentiùs in hæc in-
feriora vim suam effundat, percon-
tari omnino opus est; quòd si negli-
gas, ars bona, vt plurimum peccat,
inconsultis temporibus. Eclypsim in

cœlo non aduertisse, sæpè fuit vitæ periclitantis, cuius adhuc in ægroto indemnata spes, Eclypsis peior; &, si malè curantem medicum spectare libet, famæ quoque defectio. Regendis animis hanc à primo ævo Ecclesia diligentiam adhibuit, vt non indiscretè cuiuslibet ætatis eadem esset seu austeritas, seu indulgentia; prouiditque, vt ijs qui causticis curandi essent, ita sæuitiâ succurreretur, vt infirmioribus posteris non perirent illa remedia, quæ minori sensuum horrore sanitatem restituunt.

Eiusdem potestatis est, nubium fragoribus sceleratos ad Religionem cogere, & serenare tempestates. Quis iustè culpet Ecclesiam, quòd olim in reorum supplicia acriùs incumbens, nunc indignata, adeo suauiter minatur & ferit, vt columbam putes sine felle sæuiantem?

Certè ipse Deus, vt ex sacra pagi-

na liquet, non tantum quid meriti
sint peccatores, sed quid ferrè queant,
pensat; neque prius pœnas mortali-
bus decernit, quàm consulat nostram
patientiam, vt, si aliquando flen-
dum, potus ille amarulentus ita tri-
buatur nobis in lacrymis, sic ait

Ps. 79. Propheta, vt etiam in mensura.
Euentus humanos dixit quidam cœ-
lestium orbium imitationes, nihil-
que apud nos agi, cuius in definien-
tibus stellis imago quædam non præ-
cesserit. veriùs hoc de Ecclesia: quid-
enim facit, descriptio est ideæ
illius, quam in ipso Deo intuetur,
vt ad superni Regiminis formam,
suum dirigat; discatque ab eo, & vti-
liter peccantibus irasci, cùm territan-
di sunt, & ponere iras, cùm de leni-
tate plus speratur subsidij. Ita fit, vt
audacioribus animis, neq; satis suum
scelus æstimantibus, claudatur sacra-
mentorum ianua; pateatque illis,

quos adeò terret meritæ poenæ acerbitas, vt in fractæ mentis leuamentum adhiberi debeat, quædam cum asperitate miseratio.

Nostra tempestate Ecclesia temporari parcens, reos non iubet sacco deturpatos & cinere, pedibus templum intrantium miserabiliter aduolui, lambere humum, & septenni vlulatu deprecari pacem suam. vt lacrymas poenitentis animæ videt, gemit ipsa, mixtisque fletibus, prohibet diuinæ miserationis spem abijcere, immanibus licet flagitijs obstrictam; Christi que exemplum secuta, ita infirmos curat, vt cum illis infirmetur.

Hos Ecclesiæ Dei suauissimos mores, plurimi ex nostris ferre non possunt, consueti regiminis impatientia, &, quod certè nostra posteritas vix credat, acrior de humanitate conquestio fuit, quam de ipsa sæuitie,

sub publicæ libertatis oppressiōibus
vmquam esse potuisset. Quis sæculi
nostri Genium, in hoc negotio non
aduertat, non admiretur? quia mi-
sericors Ecclesia, non quia fulmini-
bus atrox, & sua potestate vtens, iam
in culpâ est, & nisi duram se gemen-
tibus filiis præstet, nouerca æstima-
tur non mater.

Bibliothecas scrutare; in ijs libros
inuenies, qui perplexâ phrasi, ver-
bisque pendentibus, adeò subtiliter
queruntur, de hodiernâ sacræ pote-
statis administratione, vt callidæ
mentis stilus anceps, & flexuosus,
videri possit, non ecclesiæ præsentis
calumnia, sed ipsimet iupplicatio.

Qui veriùs humani generis hostes,
quàm qui misericordiam tollunt, &
qui noui *ἡρώδης* cruces publi-
cas in prædio suo ostentant, quasi
non sufficiat in admissi sceleris vin-
dictam, priuatum funus. Peccanti-

bus suadere pœnitentiam, res ardua: illud enim odisse quod placet, maximum est voluntatis humanæ cruciamentum: ipsa vitalia attingit dolor ille, & si huic accedat, non pensata prudentiæ lege aut ipsorum temporum usu, ex sacerdotum longa sæuitie præter modum premens alius dolor, timendum est, ne tanto oneri impar natura, excutiat omnem illam acerbiter, quâ salus parabatur.

Famosissimi dogmatis authores neque promo, neque verbis atrocioribus insequor, vobis enim ostendisse sufficit, ex sæculi Genio non paucos regimen Ecclesiæ, cuius iam *Psalm.* senectus est in misericordia vberi, ut scripturæ verbis utar, mutare voluisse.

Legistis delicatam duorum capitum assertionem? Nouumque diui Pauli encomium, quo ille imperanti Petro ita coniugatur, ut quis ex

duobus summam in animas potestatem acceperit non agnoscas? tale ferè est apud poëtam.

Remo cum fratre Quirinus,
Iura dabant.

Quis vnitatem sub bino capite speret? cùm & Roma ipsa, ideo cruentis initijs nascentem gloriam maculauerit, quia biceps, neque ab effusâ inter pares altissimâ illâ potestate sperari potest vno in Regno concordia. hæretici Ecclesiam corpus volunt sine capite, illi bifurcam effecere, vt sit in duobus suprema pars, veluti in assurgentibus ramis, qui è trunco æquali robore erumpentes, dici non ineptè possunt summitates duæ, vnica arbor.

Si Paulus caput Ecclesiæ cum Petro, cur non & Ioannes? vt triade Ecclesiasticâ, æternam trinitatem sacro numero quasi æmulatâ, nouam hanc Religiosa plebs Symbolo addat

fidei

fidei suæ confessionem , Dominus Petrus, Dominus Paulus, Dominus Ioannes, & tamen non tres Domini sed vnus est Dominus, & in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil majus aut minus, sed totæ tres personæ coelectæ simul & coæquales. Non enim major ratio cur Ecclesia, si & à figmentis Poëtarum exemplum deducere libet, bifrontem potius Ianum, quàm tergeminum Gerionem numerositate capitum adumbret.

Verùm, non stabit diu trina illa & vna authoritas; cùm eodem iure cæteri Apostoli, in illam celsitudinem assumi debeant, ad quam duo peruenierint, Petri solitudinem in vastissima sede, quæ plures capere possit, subleuaturi. doctrinam hanc excipit latissima consequentia; quotquot enim duodecim Apostolorum erunt successores, eâ potestatis æqualitate, ita corpori Ecclesiastico præficien-

tur, vt nec Petri singularis prærogatiua supra illos emineat. Quanta inde mala secutura sint nemo explicet. Nullus linearum concursus fit, nisi in centro, Centrum autem istud punctum est. Christiani, quibus lex ipsa vnitas, non sunt vnum nisi in vno; & si extra Petrum alios quoque ostendas, in quos refundi oporteat; nullus, vbi tot metæ, fidelium crit accessus; & si de Religione erumpat quæstio, in diuersa spargentur. Plurimi tamen, siue infœlici sermonis non satis enodati texturâ, siue animo noua moliendi, æquales per omnia socios Petro dedere, & quasi tæderet potestatis illius quâ pulcherrimè nectuntur effusæ per orbem Ecclesiæ membra, ea plebi proposuerunt, quæ si amplectatur, nulla maior speranda quies, quàm acus quæ contactu magnetis, accepto in polum amore, quia tamen circumstante ferro trahi-

tur, tremit incerta, & quam cœli partem respiciat inuenire non potest.

Quis fulminum Apostolicorum, quis diplomatum contemptus? iam despexisse quidquid à suprema Sede emanat, vis animi est, aut etiam priuilegium: proh dolor! Et iudices habet apud subditos suos summum illud potestatis culmen, neque datur sæpissimè ijs armis uti, quæ illi à Deo concessa sunt, ut feriat contumaces! ad frangendum iustissimæ iræ impetum, alia opponuntur tribunalia: etiam repugnans, dolensque ad non sua propemodum cogi, inuocatur sæpè à reis politica potestas; & legibus ipsis succurritur afflictæ pro meritis impietati!

Inferioribus Prælati major fortè reuerentia? ne credite, amici; quæ Nili fors, ea & cuiusdam fontis, qui non procul ab eo est. Incrementa enim sua habet, suosque defectus pa-

titur eadem prorsus lege, quæ ingentem fluvium, seruatis quibusdam sapientis naufragij gradibus, stagnare facit, aut in alueo suo continet. Quod summus Pontifex, hoc & Episcopi ab inferioribus suis non rarò perferunt. Iisdem catenis impedita, vix se in nocentes explicat sacra illorum potestas; aliquis semper Demosthenes qui ab altaribus ad Arcopagum prouocat, vt quælibet Diaecesis, totius orbis Ecclesiastici, in quo tot animæ rebellant, imago videatur.

Ad minutiora descendere non est animus, ne Regularium in suos Prælatos insurgentium, diuersis in locis frequentes procellas, virginumque certamina ideo memorasse credar, vt religiosæ solitudinis amore ducti, ab eo vitæ instituto deflectant, in quo virtus facilior. Muros ipsos, ferrumque quod spississimum in pudoris cu-

stodiam, vbicumque lumini patet
via, adhibitum est, peruasit hæc pe-
stis; nec iam sine bello est, in ipsa
quietis sede, imbellis sexus.

Sibi hæc explicari postulabat Fœ-
lix, sed iam effusior sermo ad alia,
suâ prolixitate inuitabat: quasi dato
signo simul omnes consurrexere, ne-
môque non fuit qui Genium istum
damnaret, quo soliti Regiminis iu-
stissimus ordo turbatur.

Paucis deinde de re familiari simul
habitis, Agathon abire placuit, po-
stera die cum Fœlice reuersuro, &
vt charissimorum virorum ardentior
esset reditus, promisi, si vacaret, ea
me de sæculi Genio postridie dictu-
rum, quæ ipsi non expectarent.

THEOLGGIÆ
CVIVSDAM NOVÆ
PERICVLOSA SVBLIMITAS.

TERTIA DISSERTATIO.

ORTVS erat in suburbij
mœnissimus, quem omni
spectabilem, seu artis, seu
naturæ varietate, nouus patris hæres
Apollonius possidebat, studiorum
confortio, & ipse nobis coniunctis-
simus. Illic non modò flores, qui apud
nos colore aut odoribus præstant,
verùm & ex peregrinis præcipui vise-
bantur, quos ad alieni soli patien-
tiam adduxit, nostræ ætatis diligen-
tia. Neque minori studio vndique
collectæ arbores quotquot fructibus

vtiles sunt, ex consilio in diuersa distributæ, vt non vnius partis tota esset fecunditas. plures tamen in viridarij ambitu muris affixæ opportuniore sole fruebantur, & fructuum maturefcentium colore prouecto, ad præsentio rem voluptarem inuitabant intuentes.

Non molles ex fronde porticus; non statuæ dispensatis per fistulas aquis manantes, pulcherrimo loco deerant; non in multos passus ambulationes productæ; non denique, ad solitudinem inter densissimas arbores furtiui recessus: vt siue confabulari velles, siue extra conspectum spatari, necessarijs curis sine teste intentior, dissimilis voluptas iucundissimâ successione afficeret diuersa cupientem.

Æquiores certè fuere, qui Musis quàm qui Priapo hortos sacrauerunt, floribus enim cōuenientior honestas

quam turpitude ; nullaque est , vbi ad vitia accessus fit, nisi cœnosa amœnitas. Iucundissimi loci vicinitate , plus autem multò Apollonij gratissima consuetudine adducti , in hunc diuertere soliti eramus, vt inter Philosophiæ tristiora theoremata quæ ex proposito quandóque agitanda nobis essent, captaremus etiam non inuiles delicias.

Nobis penè inscijs breuissimum iter confectum est, ita singulos fallente amicitia , suauitatéque sermonis , vt priùs nos aduentasse , quàm aduenturos senserimus. reſeratis foribus , admonitus à seruuulo Apollonius , vt me vidit ; illâ vultus hilaritate , quæ honestissimo viro solita erat, in amplexus ruens, cæteris non infalutatis , rogauit quid valerem. Inutilem quæstionē, inquit, ô Apolloni : nullus enim morbus, vbi pro Æsculapio tanta comitas ; quis te vi-

fo non conualeſcat? & verè tu ægritudinum mearum ſolatum ſingulare. ſed quid flores tui, quid arbores, quarum tu cultor eximius inter cæteros haberis, non indignâ natalibus tuis diligentia, nam & aliquando ipſos Reges tenuit ſtirpium colendarum curioſitas, id in Regno poſtea vtiliter obſeruatuſ, quod in hortis didiciſſent; vbi nihil pro votis reſpondet labori, niſi temporis exactiſſima ratio habeatur, ſiue iuuanda ſit ſterilium arborum paupertas, ſiue diuitum, inutili lignorum copia laſciuentium caſtiganda luxuries.

Meliùs videbis quàm audies, inquit Apollonius; ſed neſcio, an de euellenda arbore, quam hîc cernis proceriſſimam, conſilium probaturus ſis. diu eſt quod illam fero; placet enim foliorum pulchritudine; & licet fructibus orba, quia tamen ſtiſtigio ſuo domum meam ſignat, di-

gna visa est cui parcerem : & neque illi nunc deesset mea clementia , nisi illam infœlicis cuiusdam pueri , qui ab ea nuper cecidit , acerba mors , funestam effecisset. Omnes censuimus tollendam velut inutilem ; vmbra-que suâ noxiam stirpibus multis , quæ numquam lætæ nisi sole perfundantur. Post hæc sub patulâ fago sedentibus , inquirere placuit , qua de re haberetur inter nos sermo ; memor-que Agatho , quid pridie essem pollicitus , monuit vt de Genio sæculi , si Apollonio videretur , differerem. Illo annuente. Argumentum , inquit , dabit ex occasione infausta arbor , cuius proceritas damnata est. planè ad sæculi gustum sublimis quædam Theologia , nec ad sobrietatem sapiens ; destituta fructibus , folijs diues , & multorum damno infamis.

Ea tractandi , quæ nobis Deo reuelante innotescunt , quidam modus

est, temperatus, securus, in ipsa sui
elevatione humilis; & licet generoso
impetu supra mortale aliquid ten-
tans, numquam tamen sine metu, &
quadam sermonis verecundia. alius
præceps, audax, sibi legem imponi
adeò non ferens, ut nisi inconcessis
non gaudeat. hic, quia indecorè af-
surgit, primo frigidissimus est; sicut
enim quorundam montium iuga
perpetua hyeme canescunt, quia fa-
stigium non attingit radiorum solis,
quæ in imo fit, reflexio, ipsisque
nubibus miscetur improbus vertex;
ita modus ille elevatior, suas alit ni-
ves, altitudine ipsâ gelidus; ad tu-
morem enim istum non peruenit ar-
dor Evangelij. Deinde, temeritas il-
la locutionis, fulminibus vicina, non
rarò feritur, in eam scandendo re-
gionem, quæ suppliciorum officina
est, & cœlestis iræ penus. Quàm sæpè
enim anathemate icti sunt, qui su-

perbiâ inflati , ea loqui erubuerant , quæ ipsis essent cæterisque communia ? in negotio Religionis , vix humilitate peccatur , ascensu sæpè.

Verùm vt huius argumenti series planior fiat atque iucundior ; illud meminisse opus est ; quoddam nostra tempestate inueniri hominum genus , qui Theologiam , quòd squalida , iacens , & scholæ austerioribus formulis inquinata videretur , nobilitauere , illam scilicet miserati , cuius nullum nisi ab ipsis auxilium speraretur.

Horum studio , sollicitudine , libris , adeo quotidie purgatur Christiana veritas ; vt quæ restat pars eius tenuior , vsibus humanis propemodum non seruiat , postquam crassior illa euacuata est , quæ delicatis ingenijs , scholæque rusticitatem fastidientibus , tædium facit. Quod nunc Theologia fidenter loquitur , illo-

rum est etiam, beneficium; quòd alta petit, quòd doctrinæ trepidantis deridet metus, & ignavos labores. Duplex certè gratia, nam illorum ope habemus generosam, suavisissimam-que Theologiam; quid illa iam fortius? quid comptius? quidquid priscis temporibus habuit confragosum, triste, auribus dissonum, ita sustulere homines illi, ut iam ad aulæ delicias accedat, & miris expolita modis, eorum suffragio digna censeatur, quibus rigida non placent. hac doctrinæ officiosissima cultura, non mediocriter illustres sunt apud multos eruditi illi, ipso etiam incessu aliquid mysticum & insolens spirantes, ut ex doctrinæ præceptis nemo nesciat, non illorum modò animos, sed & artus componi.

Antequam dulciculæ huius fidentissimæque literaturæ, periculosas consequentias refero, operæ pretium

erit non ignorare , vnde nobis ista nouitas , ex qua iam plurima prodierunt non sapida , nec ad gustum Ecclesiæ. Germanosaiunt , cum à vino ad studium diuinorum , madidi adhuc , transissent , audaces illas loquendi formulas primùm excogitasse , quibus trita nimis , suique fastigij negligens Theologia , gloriôsè intumesceret. qui ex nostris eos imitati sunt , doctrinæ quoque intemperanti amore ducti videntur : eam enim populus veneratione dignam propè non censet , inquiunt , nisi multùm emineat , suoque splendore , intuentium oculos ita perstringat , vt non dies , sed nox quædam illustris illud omne sit , ad quod auditores cæcutiunt. Verùm planè. sapè non instrui in ijs quæ de Deo , sed rapi vult , fatua plebs , ridiculè ambtiosa ; & hoc summopere placet , si extra se quasi posita & stupens , ali-

quid eorum confusè capiat, quæ præalta, & nisi sublimioribus ingenijs non patentia, facultatem eius superant. Sed an ideo Theologus ebrio stylo infamabit sobrietatem Evangelij, quia portentis non rationum vi, aut sapienti eruditione, in admirationem adducitur, absurdum vulgus?

Hâc sermonis intemperie præcipuè delectatur quarundam muliercularum vana pietas, in cuius gratiam inuentum ex parte creditur balneum istud, quo doctrinam veterem, iamque obsoletam, Æsonis instar, ita iuuenili formæ restitui autumant, ut rugarum, pristinaeque imbecillitatis, vestigium nullum in renouatâ fronte appareat. Non ergo mirum novatores, seu interpolatores vocari eos, qui iniucundam, tôtque annis grauem Theologiam adolescentiæ flore vestiunt, eoque depingunt co-

lore, quem in ætate viuida efficere solet recens calor, fususque in tumidas venas sanguis efferuens.

Septentrionales Theologos certè vidimus, hoc cothurno incedentes, & in ijs quosdam, qui cùm nimis alta saperent, meruerunt religiosi fastus pœnas luere, & inter eos seponi, quos moderatior schola non fert, nec Ecclesia admittit. Consultius multò insulares Phœnomænij loquuntur & docent, ô Amici, isti namque rerum arcana, sermonisque eminentiam ita affectant, vt ab Ecclesia alienos arbitrari, ex illa seu verâ, seu creditâ, cultissime eruditionis sublimitate, iure non possis. eâ enim prudentiâ audaces sunt, vt licet casuros æstimes, sæpè tamen solùm suspendantur non cadant; gaudeântque ad nobilissimum conatum sub se tremere, non abiectam modò plebem, sed & eos omnes, quos timidior
eruditio

eruditio prohibet inaccessa scrutari.

Ad novæ gentis incognitum sibi nomen, hæc ins Agatho, petijt, quæ verò pars orbis volatiles viros aleret. adiecitque se non satis mirari, quòd evolutis penè omnium nationum historijs, hæc tamen gens dogmatum suavitatem sublimitatèque inclita, attentissimum lectorem præterijset. hæc ille paucis, ne interrompere narrationem videretur. tum ego. Thomæ Mori opus legisti, Agatho, ubi de Republica viximus, ita doctè suavitèrque, ut nec Platonis eloquentiam, nec Aristotelis gravitatem desideres, in exiguo volumine? scis quantum laudis tribuat utopiæ suæ insularibus, sub optimo cœlo ita pacem virtutèrque colentibus, ut nusquam strictiori nexu copulata sit pietati fœlicitas? non longè ab hac insula, cuius meminit Morus, alia est, Phœnomaniam vocant, minori quæ-

dem spatio in oceanum porrecta, sed incolarum quiete planè mirabilis. portus vnicus, in quem quotidie diuersa nauigia, ex omnibus orbis partibus, homines ciuilibus molestijs, & plerumque belli varijs periculis lassos, deponunt, in amœnissima terra dulcissimè acquieturos, non illic calæ humiles, spissatis ramalibus, & fronde congestâ, fœlicem insulam deformant: sedes laxæ, nitentisque, vt scias nullos hîc esse, quibus placeat rigida virtus vel pannosa paupertas: vestiscærulea delicatissimis ciuibus, vt cœlestes ex habitu noueris, quos tamen magistro Porphyrio dicere possis purpureos. Primus enim placidæ vitæ sectator Porphyrius, cæteros quibus vel tumultuosa negotijs vita, vel pietas corpori grauis, exosa esset, ad quietem vocauit. Insula hæc visionum ferax altera Pathmos est, pauci enim sunt ex incolis,

qui non plura videant, maximè in rebus diuinis, quàm cæteri mortali-
 um. hîc, liberrima Theologia An-
 gelorum choris se immiscet, non
 priùs è fastigio descensura, quàm di-
 dicerit quod Diuus Thomas Sorbo-
 nâque stupeant, cæterique qui scho-
 læ terminis mancipati, arctissimè sen-
 tientes, tamen pro magistris habentur.

Numquam me, inquit Agatho,
 paterni soli cœpit impatientia, aut
 ardor ea apud exteros videndi, quo-
 rum breuissimus conspectus longâ
 peregrinatione, multisque periculis
 emitur. totum orbem Cosmographi
 mihi exhibent, quoties placet effusi
 in tabula orbis, diuersissimas regio-
 nes intueri. commodiùs libris, quàm
 nauibus, aut equis vehor, ô Firmia-
 ne; eorum enim quotidie ope inter
 ciuiles populos ago, ab eis rationem
 vitæ excepturus, variâque sapien-

tiam : mox in plagas deteriores migrans , efferatis gentibus ita admisceor , vt illorum immanitatem non induam , & redire semper mihi liceat. Sic apud Hispanos versatus sum , sic apud Sueuos, neque me vnquam seu vicinitas solis, seu absentia impulit, aut calori succensere, aut de niuibz queri.

In eo otio, omnia climata perlustrare summa voluptas est ; neque maceratur gaudium istud, amicorum desiderio ; morbis, qui persæpe sub diuerso cœlo frequentes sunt , aut variorum discriminum, siue admixtione, siue metu. Ad iucundissimam profectionem, non, vt in alijs, requiritur commodiorum tempestatum obseruatio ; diurnitas temporis ; viaticum ; sociorum delectus, vt securior pergas, atque hilarior. vnâ horâ, nec illâ anxie quæsitâ, plures regiones obis, securus, lætus, ieiun-

nus, &, quod itineris huiusce maximum leuamentum est, solus. quia tamen, ô Firmiane, Phœnomænia insula eminentis Theologiæ sedes est, & Suadæ veluti thronus, ad eamque pernaugare omnino necessarium, ut animus venustissimâ doctrinâ imbuatur, dilectâ patriâ excedere, iam in mente est, interiacente licet pelago, & sæua minantibus ventis. Ibo Firmiane, si qua navis in eam regionem vela aptauerit, nec ardorem properatis, temperabit fluctuum hyems. Ibo, & sublimes materias, grandia verba, fonti applicitus, ita hauriam, ut si aliquando ad vos ex nobili peregrinatione recursus est, numquam satis mea sensa, meas visiones, meam denique elocutionem suspiciatis.

Tam cito, inquit Apollonius, relinquendi amicos consilium subit, Agatho, nondum navis instructa

qua possis vehi , & licet iam in portu te expectatura consisteret, iter tamen tibi omnino incertum , nisi ab ipso Firmiano , qui mutandæ sedis tibi author est, nauclerum accipias ; nam ex Thoma Moro , quem ille ituris veluti nauarchum proposuit , viæ rationem ne speraueris; Vtopiam quæ, Phœnomeniæ finitima est , ex nomine legibusque sapientissimis ille quidem nouit, sed quâ orbis parte , se inter fluctus latissimè explicet diues insula, prorsus ignorat ; non aliam dans curiosis posteris huius inscitæ causam egregius vir, quàm quod voluptate captus, dum ei sapientis populi, iustitiam, pietatem, placidos mores, vir quidam, qui diu illam terram incoluerat, iucundâ oratione apud ipsum commendaret, non venerit in mentem, quærere quem in orbe situm obtineret illa regio cuius tanta felicitas.

Cæteri eadem ferè quæ Apollonius, Agathon ingerebant, qui animi gratiâ hunc simulasse affectum postquam iucundè fassus est, sibi quoque postulauit dari veniam, quòd ea fictione turbasset differentem. Gratosâ culpâ (inquit) nos exhilarasti Agatho, & ad Phænomenios, reuersio facilis est. multa de insulæ huius fœlicitate mihi relata sunt, neque durus auditor cunctatus sum ea omnia credere, quæ laudabilem illam efficiunt. sed cui causæ assignem (ô Amici) quòd penè omnes qui ex ea regione ad nos reuertuntur, morbo quodam laborant, cuius nulla apud Hypocratem mentio ? Inuacletudinis mira species, plus animo quàm corpori nocens, neque arte vlla aut temporum lapsu curabilis! qui hoc malo sunt affecti, non coloris natiui defectu, non adducta cute, non solutione artuum, sed immani pror-

sus gustuprehenduntur, non ferente communes cibos, & in solatium quærente, quicquid duce naturâ cæteri mortales horrent. Immatu-
ris enim fructibus, nouitio vino, calido pane, tantus est recentium amor, latrantem stomachum farciunt, nihilque morbidis hominibus placet nisi nouitas. Illos ideo ad epulas pauci inuitant, ne conuiuiis, fastidio suo, oneri sint. tetramque salubrium rerum abstinentiam videre cogantur, qui vsualibus, probatisque communi hominum suffragio cibis assueuerunt. Sed de Phænomenijs satis, relinquamus illis suam insulam, suas visiones, suam quietem. Melius in ipsa Gallia Theologiæ operam dabimus, quàm in illa regione, vbi sæpiùs nec doctrina probabilis est, nec secunda contemplatio.

Eruditione audaci nihil perniciosius, periculis non sistitur, non ter-

retur, sed irritatur; dum frequenter assurgit, Icario more, pennas amittit in sublimi, & fœdissimo casu luit pœnas temeritatis. Ex altissima turri spectantibus incerta oculorû acies est, agitur enim vertigine cerebrû, & in tanto motu non constat nervorum firmitas qui visum efficiunt: idem puta accidere Theologis illis qui periculosâ contemplatione, se cœlestibus inferuerunt; neque enim est illis stabile lumen, raróque vt cæteri vident, qui cæteros in depresso reliquere vt ex altiori videant.

Origenes dum litteram fastidit, patrisque sapientissimi monentis, vt à sublimioribus abstineret, consilia non sequitur, fit hæreticus, historiam penè omnem in allegoriam vertens, Catholicus certè, si humilior. Faustus dum de vnitate Dei scribit luculentissima, nouis identidem sententijs quasi gradibus ascendens, ad

hoc tandem peruenit, vt diceret, unitati supremæ maximam fieri iniuriam, si quis credat multiplicem rerum corporalium varietatem, hominesque ipsos, qui ætate, patriâ, sexu, diuiduntur, ab illa procedere. In baptismo quidem, vbi non est, Iudæus & Græcus, Barbarus & Scythæ, sed omnes vnum sunt, opus Dei agnosci; at non in primâ illâ creatione, vbi genus humanum, diuersissimis conditionibus à seipso quasi dissentit, & in partes secatur. paucos videbis ex ijs, quos pudet cum modestioribus sentire, qui tandem eleuatione ipsa non euanescant. sed vellete loqui video, ô Fœlix, caue ne vt defensor temerariæ contemplationis, quæ iudices meretur non patronos.

Fœlix dicere iussus quod festinabat effundere: omnemne Firmiane, ait, impetum damnas, quo animus

sublimis & supra se nitens, elementis
se absolvit? authores sunt magni
nominis qui volucrum conatum dis-
ciplinam etiam effecere, &, velut
Aquilæ matres, solem ipsum è vici-
no intueri ausi sunt, ut timidior fœ-
tus & ad pulcherrimam lucem im-
modicè pauens, pari fiduciâ exem-
plum sequeretur. Aliquis ne altior
Dionysio, qui quasi Angelorum cœ-
tibus interfuisset, tam sublimia fa-
tur de cœlesti Hierarchia, diuinis-
que nominibus, ut nemo illum ca-
piat, nisi qui timore proiecto alta
petit ut sequatur disputantem.

Appollonius, auido silentio, oculis,
gestu cōsentiebat; nec dispari affectu,
Agatho noster exultans, quid refer-
rem expectabat. Et cum tribus ergo
mihi res est, inquit? sed non minus
ideo mihi certa victoria; pietas enim,
ratiōque non facilè exarman-
tur, & hæ pro nobis pugnant. Paulum in

tertio cœlo audiuisse arcana verba quæ non licet homini loqui, fides docet, & credimus; inde tamen non cecidit, sed deductus est, quia Deo subleuante conscenderat vir humilissimus, nec præcipitium meruerat, qui se omnibus abiectiorem sincerissimo sermone profitebatur: & ascendit Simon ille magus, ô Fœlix, sed vt rueret, fractisque cruribus, longo æuo doceret sui immemores, Angelos non cuilibet ascendere volenti, scalam struere, vt cœlestia attingat.

Ne me autem, iniuriâ succensere eminentissimis hominibus existimetis, illorum quædam axiomata proferam. Altiora nemo inueniet, fidem superant seu diuinam seu humanam, non omnis enim ex Deo est mentis excessus.

Baptismo originis labem deleri, consecrari hominem, ad cœleste regnum ius accipere, quod nisi poste-

rioribus culpis non exuat, nouimus omnes. salutari tinctos aquâ, corporis mystici membra fieri, quæ inoffenso capite lædi nequeant, vno etiam ore profiteremur: neque illud negamus susceptum infantem, cuius adhuc immatura, neque consilij capax ætas, suscipientium verbis quasi vinculis quibusdam ita alligati, vt adulto, nefas sit, postquam effulsit ratio sui que iuris effecta est, ea morum libertate vitam agere quæ homini Christiano non conueniat.

Ex mente sanctorum Patrum, Baptissimus artificis Dei officina quædam cœlestis est, in qua resculpitur quicquid in anima humana ex imagine creatoris detraxerat hostilis manus. Sepulchrum gloriosum, cuius angustijs pressus homo, foeliciter sibi interit, vt Christo viuat, ipsique, passionem eius imitatus, commoriatur. vastum pelagus, vbi & naufra-

gus cum suo equitatu perit Pharaos ,
& anima Christiana , liquidum iter ,
nec infidum tamen , aut procellosum
nacta , ad salutem festinat.

Eleuatis ingenijs , hæ baptismi
præclaræ laudes , quia ex antiquis
fontibus , non placuere. sublimio-
res quæsitæ sunt. quo autem modo ?
artem stupere.

Apud Batauos specilli quoddam
genus nuper inuentum est , quo ex
longo interuallo distantes formæ ita
grandescunt , vt quicumque medio
speculari lunam conspexerit , mon-
tes in ea deprehendat , Mireturque
Aristotelis , & cæterorum Philoso-
phorum inscitiam , qui luminis in
nocturnâ illâ face maculas variæ den-
sitatis effectum existimauerunt , cum
illa vmbrarum in splendido globo
mixtura , inde oriatur , quod , non
læue corpus astrum illud , sed aspe-
rum , tumidiore habet partes , re-

cessusque , speluncarum instar profundissimos, & in eâ partium inæqualitate , remotiores , quæ ferè sub alijs latent , parcius lumen solis admittant.

Quòd acutissimi isti doctores de quibus loquimur, noua quædam & portentosa in baptismo videant, beneficium est specilli, cuius vsum communior schola non nouit; ecce quod vitro suo intermedio, in baptismo animaduenterunt, cœlestium dogmatum amplificatores.

Sanctitate inquit nihil melius, hæc Christianæ pietatis veluti corona, omnes in se virtutes ita completens, vt extra illam nulla sit. hanc autem in ipso nouæ generationis articulo, solemni voto promissimus, vt nascentibus nobis, virtutum quoque omnium obligatio nasceretur. tot catenis constrictus homo, in ea sorte est, quæ fortioribus nodis ad

Christianam sanctitatem cogi non possit. Ad quid ergo monastica vitæ institutio? quâ tot viri, à ciuili vitæ negotijs ita arcentur, vt interijsse, per omnia inutiles credas, nisi cursitationibus inuerecundis numquamque cessaturis petitionibus, admoneris, ipsos in aliorum malum vivere?

An credunt solitariae vitæ cultores, procedentibus annis, se ita Baptismi legibus solutos, vt nisi nouâ pollicitatione vinciantur, eadem illis sit quæ Catechumenis libertas? inutilia omnino vincula, quæ captiuis superueniunt. Iam ex voto castus debet esse Christianus, voluntate pauper, superioribus obsequens, cum eadem ipsa obseruaturum se, adhibitis testibus, dato etiam ad maiorem fidem syngrapho, publicè iurat.

Votis illis quibus se cæteris antecellere existimant claustrales isti, non
comparatur

comparatur noua in Christo seruitus, sed apud credulam plebem existimatio, quæ non parum vitæ torpentis solatio conducit, vbi iners pietas ijs tantum vti decreuit, quæ ciuiliū hominum laboriosæ manus collegerint. Baptismo, denique cū omnes Christiani religiosi effecti sint, frustra religio quaritur in cuculla, aut moribus à communi vitæ ratione abhorrentibus; neque satis huius vim Sacramenti percipere videntur, qui vota quædam emittunt, quibus homo magis ad Christum pertineat; cū iam Christi totus sit homo, quando totus oblatus est; eoque Sacramento imbutus, quod omnium votorum anticipatio est, &, cui nihil addi possit posterioribus ceremonijs, præcox quoddam sacrificium.

Ita præclarissimi Doctores; hîc subtilis contemplationis eximius fructus, ea in Baptismo vidisse, quæ antea ex

Catholicis nemo : votorum scilicet , quibus anima arctiori foedere Deo coniungitur , solutionem , fugillationem , contemptum : reconditæ vitæ , cuius tot sancti , miraculis non minus quàm eruditione conspiciui , duces fuerunt , improbationem , non sine cachinno , mordacique dicacitate ; Ecclesiæ , quæ in hoc consuetudinis genus mirificè prona , publicè etiam illi præsto est fulminibus suis cùm vrgetur ab hostibus , acerbissimam contumeliam : frigidæ pietatis , quæ austeriorem vitæ statum , etiam vocata , refugit , stolidas excusationes ; voluptatis denique , quæ ferè in solitarijs illis perit , turpissimum patrociniũ.

Hæcine sunt quæ in Baptismo vidistis mysteriorum contemplatores egregij? ideo vos cæteris subtiliores , quia quod neque Augustinus , neque Thomas vmquam aduertere potue-

runt, vos sanctiores, vos oculatio-
res,prehendistis, vt docentibus
vobis ea disceremus quæ loqui pu-
deat, quibusque, in Baptismi scilicet
laudem, illud purioris pietatis insti-
tutum deprimeretur, quod attollit
Ecclesia? non satis visum est huma-
no more in pacatissimos homines de-
bacchari, nisi & calumnia ipsa, vt in-
nocentiæ speciem ferret, Sacramen-
to niteretur? Eminentissima certè do-
ctrina! quia baptizati estis, ne Anto-
nios ne Hylariones, ne Benedictos
imitemini. Ergo iudicio vestro in-
fatuabantur illi homines quos à fu-
nere inter diuos Ecclesia retulit, vt
quàm sanctè vitam egerint, quàm
sapienter hanc rigidioris disciplinæ
viam sint amplexati, totus orbis ag-
noscat.

Vnde vobis præclara ista eruditio,
dulcissimi mortalium? an ab hæreti-
cis mutuati estis? nam paria certè lo-

*Calui-
nus lib.
4. In-
stit.*

quantur; non equidem dicitis. Ista ergo tam insolens inter Catholicos nouitas, contemplationis vestræ fœtus est, quæ ab cœlesti quodam influxu grauida, vt vos opinamini, mirabilem doctrinam mundo effudit, nempè ad suam salutem expectanti, puerperium vestrum? si eadem animi perspicuitate quâ vos Baptismum vidistis, cœlestium arcanorum amanuenses, & præcones eximij, cætera quoque Sacramenta intuemini, heus, quot monstra deprehendetis, ne communes materias nobiles animos effutijisse exprobrare possint, qui vos aut scriptores audaces euoluent, aut exaudient scurriliter differentes.

*Illud
quod
neque
cadit
sub ne-
cessitate
absolu-
ta, ne-
que sub*

Adeone rudes, vt ignoretis spon-
sionem illam, quâ in Baptismo ad
Christianam iustitiam omnes adigi-
mur, propriè votum non esse? cum
hoc non sit nisi altioris boni, cuius

eligendi est potestas; illa autem quâ necessi-
tate fi-
nis, om-
nino est
volun-
tarium:
Et ideo
hoc pro-
priissi-
mè ca-
dit sub
voto
et c.
tenemur in salutari fonte pollicitatio,
earum sit rerum quæ & sub præcepto
cadunt, & cōmunes quosdam agen-
dæ apud Christianos vitæ, canones
continent, quibus nisi sceleratè ob-
sistere non possis. quòd inter media
adipiscendæ post mortem salutis,
præcipuum locum obtinet, quomodo
voti (nisi vocis huius vim atque
significationem latius extendas) ma-
teria est? nemo enim quicquam ius-
sus, vt fatentur omnes, sed liber vo-
uet: & in eiusmodi promissis, maxi-
mè laudatur comparata ex animo,
non ex lege aut minis, strictioris vi-
tæ, aut actionum ad religionem per-
tinentium, obligatio.

Quàm subtile odium, quàm la-
rens sub Baptismi veneratione ca-
lumnia! explodantur, conterantur,
inquit hæresis Calviniana Monasti-
cæ professionis sectatores, Christia-

num orbem diuidunt ; cœnoſo ſuo
inſtituto mundum inquinant , num-
quam abluendum , niſi victimarum
inſtar maſtati , ſordentem ſuâ morte
luſtrauerint. Quid autem noua illa in
Baptiſinum pietas ? non omnino, in-
quit, improbanda eſt Monaſtica con-
uerſatio. in eo quippe vitæ genere
multi innocentem vitam degunt ,
obſcuram licet , & ſæculi fugâ , pluſ-
quam par eſt, otioſam. hos certè fe-
rat mundus , nam & Eccleſia illos to-
lerat, ſub tanto onere non amittens
patientiam ſuam. infirmioribus ani-
mis pateat ille locus quietis, vbi con-
ſecrata inertia , non ſine honore ab
ijs rebus ſe abſtinet , quæ aut pericu-
la minantur aut moleſtiam faceſſunt.
Verùm quantò melius in Reueren-
tiam Baptiſmi ceſſaret illa ſpecialis
vitæ inſtitutio ! quàm bene præcipuo
illo voto ſatiaretur , nouæ ſeruitutis
auida , neque capax tamen pietas ,

quòd omnia non minus vota comprehendit, quàm omnes quotquot fuerunt in veteri lege oblationes, oblatio saluatoris! qui Dominum Iesum in Baptismo induit, aliâ veste non indiget, vt religiosus dicatur; nulla enim religiosior ea, quæ omnibus Christianis Ecclesiam Dei intrantibus, in obscænae nuditatis operimentum, æquali mensurâ concessa est.

Quis ea sentire non pertimescat quæ religiosis in speciem, verbis contexta, hæresim adeo sapiunt, vt illam esse omnino existimes, si dulcissimo veneno, quod propinandum fidelibus datur, addat aliquis impotentem iram, eamque sermonis, sine qua nulla penè hæresis loquitur, acerbiter?

Finem feceram, cùm Apollonius rogauit, vtum in alia Sacramenta peccaret audax contemplatio? plurima inscientes sæpè agimus, inquit.

charissime Apolloni , & tu quoque non aduertens vocas non ad nuptias ; inuitantem sequor : & de matrimonio cuius dignitatem nuperi quidam doctores , virginali pudicitiae æquauerunt , aliqua referam auribus vestris dignissima. Sed an historiam præteribo , quæ me impulit vt eos authores legerem , qui vt procis placerent , nuptias non modò suadere , sed virgere etiam visi sunt , salaci propè eloquentia , quam nec ipse Hymanæus , Thalassiusue , cuperet iucundiores ?

Hyparcha quædam fuit , quæ miro studio , cùm eam parentes in matrimonium collocare vellent , virginitatem custodiebat , non à viris tantum oculos auertens , ne aspectus , qui etiam in virgine purus esse debet , eâ libertate pollueretur , sed à libris quoque , qui infano amorì faces ministrant. Adolescens cui ex parentum

voto desponsanda erat hyparcha, duritatem illam non ferens, quâ se suosque amores despici quotidie cernebat, plura in virginitatem atrociùs dixit, quàm quæ decerent Christianum. In illo supplicio mentis doctorem adit, ut eo medico, aut minus acerbè sauiet crudele vulnus, aut omnino sanaretur. Quid ad desperantis flebiles voces humanissimus doctor? Terge, inquit, lacrymas, compone gemitus, egregie iuuenis, non ex vulgaribus medicis aliquem, ut tu forte existimas, Chironem ipsum adiuvisti. Ecce herbam ad cuius tactum gelu illud virginitatis eâ facilitate soluitur, ut quæ ex virginibus eam contrectarit, illico matrimonij appetitu corripiatur. simul his, librum tradit, cui pro titulo Encomia virginitatis. Et ne te, inquit, frons terreat, illum euolve; pudoris hæc facies apponenda fuit operi, & ut à

virginibus legeretur : scopus illius est sub hac larvâ , ijs omnibus suadere matrimonium , quæ ab illo sunt auersæ. Mirum est quàm decenter , quàm honestè , liber hic lectorem suum mouet , & ad generationem inuitat ! sterilium enim virtutum fautor non est , sed fœcundarum pronubus. Neque illud insinuat ex Euangelio perdurum , Quid imiserit vxorem suam propter nomen meum centuplum accipiet , & vitam æternam possidebit. Aut Apostoli imitem hanc Theologiam , De virginibus præceptum Domini non habeo. consilium autem do ; qui matrimonio iungit virginem suam bene facit , qui non iungit melius facit ; beatior autem erit si sic permanserit secundû meum consilium . sed totus in Genesim pronus mirificè istud intonat quod Adamo eiusque coniugi dictum est , Crescite & multiplicamini & replete

Math.
29.

1. Cor. 7.

terram. vtiliorem humano generi tractatum nemo vnquam concinna-uit. Iste enim liber artem amandi, sed piè docet, gratioso sermone rigi-
diorum virtutum austeritatem adeo domans, vt ciuiles efficiantur atque tractabiles; futuris sæculis sapientif-
simè consulit; dumque virgines tam potenter docet incumbere matri-
monio, ipsam prouidus author, de-
meretur posteritatem.

Lætus Adolescens, se absque fas-
cino seuerissimæ virgini, amorem in-
spirare posse, spe quam doctor fece-
rat tumens, eam inuisit, librum tra-
dit, virgineo titulo dignum certè
quem frigida virgo, neque muneribus
patens, aut gratiâ vllâ placabilis,
acciperet, legeret, amplecteretur.
nec mora, castissimo libro, vt tenuit,
figit osculum.

Atque oculis & pectore toto,
Hæret, & interdum gremio fouet,

inſcia virgo,

Infideat quantus miſeræ Deus, in ſecretum conclaue deinde recepta, breui totum peruoluit; librum iſtum ſolem diceres duratas niues & brumale gelu ſoluentem. Iam torretur hyparcha, recepto in medullas gratiſſimo igne, cuius vel ſcintillas, antea cruore proprio extinxiffe, toties in votis fuerat, effuſis etiam ad Deum precibus, ne illa coniugatorum incendio permetteretur, quæ nullas in tædas conſentire decreuerat.

Quàm ſubito hyemi ſucceſſit vehementiſſimus ardor! Alia prorſus egreſſa eſt Hyparcha quàm intrauerat; nihil aliud præter ſuum Amasium cogitans, inquieto, accenſoque vultu, ab obuijs quibuſcumque rogabat, cur tam cito abiſſet ille, quandoque reuerſurus? quod vt ille gaudens reſciuit, adfuit illico, in mutata virginis habitu, ore, blandienti-

bus ocellis , non obscurè aduertens
sui matrimonij certissimum augu-
rium. Aliquot post dies, cùm vxorem
Hyparcham liber ille effecisset, ad do-
ctorem suum redijt, accepti benefi-
cij non immemor iuuenis officiosis-
simis verbis asserens, se illi suam fœ-
licitatem debere.

De alia mihi quoque relatum est ,
quæ multos iam annos virum auer-
sata, cùm in hanc amoris pedicam
incauta incidisset, suam, vt olim illa
Iephthe filia, virginitatem quod ite fle-
bat, se deceptam, se calamitosam di-
cens, quòd tamdiu ignorasset di-
gnitatem matrimonij. Multæ iam,
auditâ hac de nuptijs commendatio-
ne, pro velo quod dari virginibus
mos est, flammeum optant; sponso-
s magis, quàm ex virtutibus vllam, pe-
tunt à Deo: &, quod antea non si-
nebat pudor, frequenter illud mu-
lieris cuiusdam, prolem vehementis-

finè optantis , in oratione iterant ,
Domine da mihi liberos alioquin
moriar.

Quàm fertilis, inquit Apollonius,
horum oratorum eloquentia, qua in
dies sobolescit humanum genus! sic
quondam , hominibus vacuum or-
bem , nouâ progenie referfit famo-
sus ille, apud Poëtas, cùm suâ Pyr-
rhâ Deucalion , cùm ex Themidis
oraculo , magnæ matris ossibus post
terga proiectis, tot viros, totque fœ-
minas è saxis nasci , quod immani di-
luuio naufragauerant, vtérque mira-
tus est.

Hegesiam Cyrenaïcum , quòd ni-
miâ eloquentiâ in huius vitæ calami-
tates inuectus, plurimos ex auditori-
bus suis spontaneo fato è viuis exire
fecisset , silentio mulctauit Ptole-
mæus Rex. quid, si extaret adhuc ge-
neris nostri amantissimus princeps ,
daturum putas fœcundissimis scri-

ptoribus, qui non interire homines
sed concipi adeo cupiunt, & in eum
finem, eâ fœlicitate aptant calamos,
vt iure generationis præfecti, cadentis,
virginum incuriâ, mundi, reparatores à plerisque vocentur.

Sed dic, Firmiane, quibus argumentis maritalem communionem ingeniosi authores commendant? non ijs inquit, quæ partium ordinatissimâ ratione, vim faciunt intellectui, sed ijs quæ per se inania, longâ verborum serie atque apparatu, mentem fascinant, & voluntatem delinunt: neque enim sillogismis virginitatem dedecorant, sed laudibus matrimonij, cuius merita si ex libris istis æstimas, continuò tu, qui à coniugio alienus, quæres vxorem.

Plurima eorum verba compendio tibi faciam; non omnes omnia, sed singuli aliqua habent, quæ si in vnum corpus cogantur, iuris matrimonia-

lis pandectas habebis non ignobiles.

Virginitas, inquiunt, virtus planè admirabilis ; in carne enim præter carnem viuere, quid gloriosius, quid altius? illa tamen sublimitas priuato bono militat, non publico, se solam amans, domestico fonti similis, cuius vnda purior, quia secretior, neque illis vsibus seruiens qui fœdare eam possent. coniugium verò, non intactis cettè aquis, fluuiorum instar, pulcherrimo cursu terras fœcundat, viuentia gignit, fouet, ad publicam vtilitatem. Potior virginitas Apostolo teste, non tamen Adamo innocenti imperata, vt quàm puritati conueniens esset coniugatorum status, inde appareret, quod illam, innocentiae sedes, paradus admisit.

Audenter quidam. vbi virginitas fœcunda est, inquit, nihil illà præclarius. sic in Trinitate, prima persona secundam generat, integrum
integri

integri Patris filium. sic Maria simul virgo & Mater pugnantes titulos in se mirabiliter adunat, vt & in terris Christus virgineo concipiatur sinu, & secundus ortus primum illum veluti explicet qui enarrari non potest.

Eâ ratione virginitas prægnans summâ veneratione digna est, seu in Deo, seu in Maria inueniatur; sed imitatores non habet, inquit, nam ad hæc quis idoneus? Restat ergo vt extra Deum & Mariam infructuosa virginitas, langueat necessaria sterilitate. Coniugium contrâ, ex se enim ferax, propagatio quædam est operum Dei, fulcimentum nostri generis, funeris solatium, prima lex mundi.

Subtiliùs quod quidam aiunt. Miserandum certè quod Adamus ante peccatum suum continens, non cognouit vxorem suam Euam. sicut enim Sacramenta nouæ legis Deo

filios generant, tales quoque illi sine dubio dedisset, sanctissimorum coniugum innocens amor; nam qui ex ijs liberi suscepti fuissent, ab ipso ortu Deo consecrati, neque, vt nos, peccato veluti quoddam tributum soluentes primitias existentiae, æquassent parentum dignitatem. Numquid à Sacramentis, quibus filij Dei nominamur & sumus, deduci vnquam potuit sublimior comparatio?

Sed quia iam in statu naturæ prostratæ, ortus ille purissimus non deducitur à parentibus, alijs priuilegijs compensatur iniuria matrimonij, dicente non frustra Apostolo, Sacramentum hoc magnum est in Christo & in Ecclesia. sicut enim spirituale cum Ecclesia coniugium Christi eo fine contrahitur, vt nos meliori vitæ generent, numerosaque prole damna illa resarciantur, quæ cœlo inuexit nefariorum Angelorum de-

fectio, ita & humanum matrimonio, æternæ Dei prædestinationi vtiliter seruit, dum per illud quotidie homines fiunt, qui nisi carnaliter concepti, & ex prima illa origine ad secundam vocati per Christum, cœlestem beatitudinem comparare non possent.

Peto autem, ô Amici, cur in matrimonio ea solum viderunt præclari scriptores, quæ ad illud virginum animos allicerent? cæcitate an industriâ prætermiserunt, iussu Adamo, quia ille constitutus radix generis nostri, nullumque datur absque fecunditate principium? quod in paradiso coniugium quidem, sed absque copula & liberis, virginitatis maxima commendatio est, quæ in loco illo servatur, & non perit nisi eiecta. sed an sterilem ideo virginitatem dicas, quia liberos non habet? immo, delicias mentis incorrupta gignit,

famam, quietem; propositóque exem-
plo, similem sibi in aliorum menti-
bus sæpè generans, suâ etiam prole
gaudet, & cum ipsa immortalis,
æterna præmia sibi pariat, nescit fu-
nera, nouit hæredes. corporali ge-
neratione electorum prædestinatio-
ni illa quidem non seruit, sed nec re-
proborum damnationi, quorum ma-
ior est numerus.

Quàm indigna, quàm inepta con-
templatio, quæ aut falsa videt, aut
quæ vera sunt ita adulterat, vt ad illa
hærens pietas, non dubitet modò,
sed erubescat! Domos humiles, pro-
brum suum existimabat audax illa
gens, quæ ad famam sui nominis tan-
tæ altitudinis molem euehere tenta-
uit, vt supra nubes emineret, nisi sa-
crilegos artifices, turbato linguæ
commercio, spes superbi laboris, ars-
que sua destituisset. vltimi quoque
æui ista est arrogantia, quæ inuitis

superis assurgit: superbificis enim ingenijs, depressa videtur communis Theologiæ summitas, & nisi Gigantum more, Ossæ Pelion addant, montes montibus, nomen suum iacere, abscondique in turba, putant, dolent. quæ major potest esse fatuitas, quàm terminis verecundioris doctrinæ non contineri; quàm orbes imaginari, alios ab illis quos doctissimorum virorum solers industria sibi vidit, nobisque: & ad ambitionis tormentum quasdam fingere terras, velut ille Alexander, qui differente philosopho, plures esse mundos armis suis non domabiles, acerbè fleuit quod vnum occuparet.

Vnde autem, ait Fœlix, novorum veluti pruritus, in ijs maximè quæ antiquitate suâ sacra sunt? Non ardua Responsio, inquam, sed vnum hoc memineris, (ô Fœlix) vt ad plurius notitiam, venias; multo esse

iucundius & ad famam magis, aliquid inuenisse, quàm ipsomet tantummodo frui. dulcissimum certè, gloriosumque Americo quartam orbis partem alijs tribus, quæ præter se nullam nossent, commonstrauisse : cæteri qui post illum opulentam terram incoluere, nec æquale nomen apud posteros meruerunt, eadem secundo maria, nec illo gaudio sunt affecti, quod nouæ regionis inuentor sibi fecerat fœlici inquisitione, licet concesserim illâ lætitiâ perfusos, quâ carere non potuit manus auara, diuitis soli colligendo diuitias. puta idem esse de scientijs; dulcius est inuenisse quod scias, quàm accepisse ab alio; arborum quas seueris ipse, poma gratiora sunt: epulæ quibus manum admoueris, tangente te gustum acquirerent, quem probet lingua, faucésque ad alienum laborem exquisitiores cibos fastidientes; Miraris aliquos esse

qui veteri doctrinæ suæ addant commenta: ne tantum stupeas, ô Fœlix, gustum suum amant, & nisi suis non placatur delicata ingeniorum constitutio; hinc est quod noua quærunt, vbi noua non sunt; & irritò labore postquam multum sudauerunt, hoc solum, consequantur quod cæteris sint insolentiores, loquanturque tumidiùs.

Verba quædam splendida adinuerunt homines isti, quæ qui scit, præstare se existimat ijs omnibus, qui vel negligentia, vel contemptu, inanissimam loquendi formulam non didicerunt. nihil illis frequentius sententijs illis, quas non insulsi quidam authores in fabulam vertere, sanandis vt puto, qui melancholiâ laborant, quibus pro medicina risus est. Metalla, lapillos, quorum summa apud auaras gentes opinio, populi quidam, & certè sapientiùs, flocci

faciunt. suas contemplationes in pretio habeant, si lubet, noui mysteriorum interpretes, nos despiciatui habebimus, quicquid elato supercilio apud se mirantur, atque alij ostentant.

Iam, ut puto, videtis cur mensuram humanam excedere sæculi Genium diximus. eam enim affectu superat, re fastidit; & si ascendere non conceditur, fingit tamen eò se ingenti contemplatione peruenisse, quoniamquam prior ætas, longo temporum tractu, improbisque laboribus.

Humana ratio excellentissimum naturæ donum, sed fragile, nec horologijs constantius, quæ ex pondere ad horarum iustitiam non dispensato, nimis festinanter aut lentè suos orbis perficiunt, vel etiam non rarò ex sola aëris mutatione facillimè errant. vir fuit, recens est historia, qui cùm in templo Numen supplex

veneraretur, subitâ fatuitate correptus est. hæc autē causa. hora erat quâ sol plurimum lucet, & tum nitidissimos radios, per vitream fenestram purpureo tinctam colore, vibrabat in homunculi caput, & maximè in Barbam; ille subitò ardentem miratus, neque aduertens, vnde illi novum in pilis sine detrimento incendium, eo prorsus modo quo Christus transfiguratus est, mutatum se credidit. cùm ille gloriam suam, quâ intumescebat non tacuisset, omnes qui mente captum sciebant, novæ fœlicitati gratulabantur, & vt superbissimi delirij iucundior esset fabula, sæpè prostrati, & manum oculis ad-mouentes, clarissimum virum rogabant, vt fulgorem suum temperaret, se enim ferre non posse; neque durus auditor orationes illorum fastidiebat; statim namque vario articulorum motu, & frequenti vultus mu-

tatione, quasi lucem suam illis actionibus absconderet, misereri se testabatur, iubebatque surgere eos, qui stupentes iacuerant. Ludus hic nemine aduertente in plerisque locis luditur; quidam enim diuinâ se luce perfusos adeò existimant, vt nihil orbis habeat diuinius aut illustrius; absque illis, atra nox in Ecclesia, & si credas altissima de se concrepantibus, antequam fulsissent, mundus indistincta mole iacebat, & tenebræ erant super faciem abyssi.

Quis ferat istorum hominum superbiam, qui vbi splendidâ inscitiâ repleuere cerebrum suum, oculis, ore, toto vultu, velut quidam transfigurati, radios se emittere putant, quorum vim nulla acies ferre possit, nisi illorum, qui, quanquam adhuc mortales, beato lumini assueuerunt. Et igitur velo aut nube opus est doctoribus istis, ait Fœlix, vt populo

loquantur , qui absque dubio nisi
claritatem suam tolerabilem fece-
rint , opprimetur à gloriâ.

INQVIETA ÆVI HVIVS ERVDITIO.

QVARTA DISSERTATIO.

SATIS iocari, ad seueriorem materiam conuertimur, & hæc anfa vtilissimæ dissertationis. Bibliotheca erat domi, non in quâ essent ad fastum plura volumina, quàm quæ sapienti sufficiant; scientique, librorum ingentem copiam, non minus eruditioni officere, quàm flammæ redundantiam olei, corporique humano cibos abundantiores; ita igne, carne, doctrinâ, consentientibus, vt temperantiâ quadam seruentur, cuilibetque ex ijs sæpissimè alimenta sua noceant.

Satis fuerat Apollonio ad studio-

rum commodum, eos collegisse aucthores in quibus præcipua authoritas, scientiæque ut ita dicam, seu sacrae, seu prophanae, principatus. Inter hos reges nullus ex authorum plebe admittebatur; puduerátque, cum magnis, illos scriptores miscere, qui etiam quandoque in amplissimis voluminibus tenues sunt.

Nullus nostrum non amabat literas, & ideo libenter in Bibliothecam quisque concessimus. ingressis, mox ut Augustinum Agatho, qui diu siluerat, videt; ex sanctissimi doctoris operibus Tomum, qui prior occurrit, arripit manu. & ille; Dissertationis, ait, materies gratior erit, si non quæsitæ, sed obuia. sunt qui temerè apertâ Virgilij Æneide fortunæ suæ futuros euentus scrutantur, clarissimi Poëtæ opus æquè existimantes oraculum, ac miraculum. Sanctius Augustinum consulo, nec supersti-

tiosus habebor inuestigatione argumenti, de quo forsitan inter nos, postulatis suffragijs, facilè non conueniret.

Clausis deinde oculis, vt fit, volumine aperto, obiectus est liber primus de ordine, vbi quæ nobis fortuita videntur, præsciri, disponique sapientissimè à Deo, ipse Augustinus sapienter probat validissimis rationibus. Nec ergo sine ordine, ait Agatho, huius libri occursum, mensusque illud legendi quodcumq; esset, quod primùm ab Augustino exhiberetur. Et verè agnosco prouidentiam: vides Firmiane, vt in isto libro duorum iuuenum qui inordinatè de ipso ordine disputabant, vir sanctus impetum fregerit seuerioribus verbis, nec eos pro discipulis suis agnoscat qui pacem turbant, vt ipso tumultu appareat, quàm possint alijs negotium facere, si magis rixa placuerit,

quàm ipsius veritatis inquisitio. Deus bone ! quantus pacis amator Augustinus ! ecce quod obortis lacrymis ipse, Licentio, Trigetioque : Nolite, obsecro vos, geminare meas miseria; ; satis mihi sint vulnera mea. si dignus sum quem non negligatis, & si me magistrum libenter vocatis, reddite mihi mercedem, boni esto-
le. immodestis disputationibus, se à suis lædi queritur, suasque geminari miseria; , quoties schola ipsius altius strepit quàm decet. si quid ab eo didicere turbatiora ingenia, postulat ut mercedem soluant, pacem ipsam, nec se vltra infœlicem velint, tumultuosâ inquisitione veritatis, quæ tranquillis mentibus certius lucet, dulciusque innotescit.

Et in hoc præcipue apparet, inquit, Augustini Genius, nullus illo suavior. nam in hæreticos licet vehemens, acer, statim ut cum fidelibus

agit, remissus, & ad deiectionem usque, humilis. Mirum erat in eodem viro tantum animi robur, cum tanta mansuetudine conuenisse. de Augusto scripsit aliquis, neminem occidit nisi armatum; sed de Augustino verius; nemo enim sensit iratum nisi qui aduersus Ecclesiam arma leuauit, meruitque vulneribus ipsis adduci ad reuerentiam victoris, viriumque, quas non satis timuisset experimentum.

Quantum distat ab illa Augustini, sæculi nostri inquieta Eruditio! amicos ab hostibus non secernit. siue in alienos agat siue in fratres, idem ignis est. in quibuscumque prælijs, inhumana, turbida, sui impotens, sanguinem quærit: nec illi inter Catholicos, exercitandis animis instituta certamina placent, nisi etiam, mixtis odijs, inter togas ipsas, quolibet bello atrociora moliatur; nisi ipsa denique cæco impetu omnia audens,

dens, omnia pulsans, aut frangatur, aut frangat.

Iam non est fabula bellatricem Mineruam, ex parentis cerebro cum armis natam, statim à partu hostes quæsijsse quos conficeret. scientiam enim quæ humanæ mentis fœtus est, ab ipso ortu inquietam hoc sæculo facit hostilis quidam animus, & armorum libido. Nam à plerisque in lucem edita quid præstat? quid in nostri, quæso, generis gratiam confert? in mente ipsa ferox, cuius operâ concepta est, mox ut in lucem prodit, obstetrice seu lingua, seu manu pugnas init crudeles, & se paci infestam, non modò ostendit, sed & sæpè profitetur. Quis neget quod vel cæcis ipsis palam est? qui nunc sacris literis imbuti sua sensa scriptis aperiunt, magnâ ex parte non magis librorum authores quàm tempestatum, inter eos prope recensendi

sunt, qui vtilem sibi civilem discordiam existimantes, principum fœdera timent, regnorumque odijs ita fouent fortunam suam, vt periculum sit crudelis opulentia, publica quies. prioribus certè sæculis etiam sine hoste schola accensa, pugna, vehemens, vt quid in aduersarios posset subtili argumentatione, in seipsam experiretur. sed non ideo seditiosa aut odijs flagrans; ne dum proprijs malis incumbit, vires amittat, inanisque tumultu fremens, ea in pessimos vsus arma obtundat, quæ maximè in infideles acuenda sunt. Iam illa propè perijt eruditorum concordia, & ex præliorum simulachris veros exercitus fecere homines isti, quorum subtilitate, atque ingenio Christianus orbis laborat.

Sic differentem me, interfatus Marcellinus. Ex ijs eruditis, ait, plurimos noui, qui velut togati quidam

milites, etiam sub pacis insignijs, euidentissimè probant, se eam omnino auersari; addiditque sibi monstrum videri, quod Theologia tot argumētis virtutum causam apud mortales agens, alumnos tamen suos ad modestiam non componeret. vnde autem, inquit, Genius iste, qui acerbiter scientijs ita infudit, vt vix eruditus esse queas nisi iracundus & ferox? quo rerum ordine, suauissimi olim Theologiæ latices, felle velut admixto, haurientem scholam adeo amarulentam effecere, vt plurimis vtilior videatur altissimarum rerum ignoratio, scientiâ illâ quæ animos reddit procellis? ipsis immaniores & turbulentiores.

Vultui meo intentis quotquot aderant, intellexi à me solutione meorum expectari, quæ Marcellinus proposuerat; nec aliter rogari me passus, sic orsus sum postulato silentio.

Ne existimes, ó Marcelline, prisca illâ suauitate cuius meministi, destitutâ esse nostris temporibus Theologiam. quòd multi, qui ad sacrum fontem accedunt, rixosi, queruli, omnibus graues, non ipsius vitium est, sed animorum quibus meliora infesta sunt. Cerne tot, in diuersis locis doctissimos simul, & modestissimos viros, quos sua neque inflat, neque ad insanos fremitus agit, eruditio; & protinus agnosces, non Theologiæ ingenio furiosos reddi quotquot pacem obturbant, sed aliunde mutuari hanc animi ægritudinem, quæ non parum apud plurimos scholam infamat.

An diuisionem quâ utar, probaturi satis, nescio. Aliqui ex temperamento turbidi sunt. haud pauci ex quadam animi superbiâ, maligno certamine gloriam sibi quæsituri, præliantur; plurimi ex odio feruent:

cæteros, occasio bellis admiscet, quorum pericula quia non aduertunt non timent. hæc, si placet, ordine quo illa proposui, exequar.

Omnia quidem Astra speciosissimè micant, sed non omnia benigno influxu desiderium sui faciunt; quædam enim vtiliùs latitant, quàm videntur, nec nisi irata se mortalibus exhibent. stellæ illæ septem, quas in capite Tauri fulgentes cernimus, pluias toties creant, quoties redeunt, adeo imbribus natæ, vt ab illis hyades apud Græcos, apud Latinos autem succulæ, ceu lutosæ appellatæ sint. Malignior multò Caniculæ lux, hæc namque non aquas, sed incendia generat, ipsi pelago ardorem suum ita insinuans, vt non modò attolli fluctus, sed concepto quoque igne ebullire sæpè existimes; quamdiu enim sydus hoc, in medio cœli centro situm, solis ipsius vicinitate potentius,

æstum duplicat, intumescit rabidum mare, & spumâ per allisas vndas micante, motuque ingenti, quem vel littora ipsa metuant, ostendit ni recedat inimica lux, se placari non posse.

Ad quid autem hæc de astris querimonia? vt desinas mirari eruditos quandoque viros, eo esse temperamento, à quo frustra pacem speraueris, cùm & faces quædam cœlestes non nisi funestè luceant, atque ortu suo serenum omne disturbent.

Non omnes literati æqualiter apti sunt nutriendo incendio, quod haud secus ac ille bellorum ciuiliū ardor, nostram pacem absomit. Maxima pars istorum qui in schola furunt, biliosa est, & ex vultu notasse sæpè mihi voluptas fuit. Nullam frontis esse fidem nimis audacter dixit aliquis; fallit quidem non rarò; sed sæpiùs extra fabulam ingenua est, ostenditque seu latens venenum, seu se-

cretas animi dotes, vt neque vitia sine monitore noxia sint, nec seclusæ virtutes absque reuerentiâ & honore. Viris istis qui ad perniciem publicam eruditi sunt, plerumque frons ignea, oculi scintillarum instar micantes, sermo vehemens, etiam cum volunt videri suauiores.

Modestix larua regi aliquando potest dirus animus, sed non diu, quis enim constanter personam ferre queat? illam citò natura abijcit, vel imprudens vel indignata; vt breuiori imposturâ, ij omnes decipiantur, quos ars luserat præclaris initijs: fallor, si aliquos ex istis, de quibus sermo est, diu placidos vidisti; sibi statim redduntur, qui à se abierant, & simia sub amictu humano ad numeros saltans, direptâ veste, cito appareret quod est, ineptissimum animal, hominis ridicula imitatio.

Rarius qui sanguine copiosi sunt,

in pacem peccant ; publicæ quietis amatores , quia ex suæ : tota illa sanguineorum cohors , conuiujs , societati , musicæ nata , ea omnia pro deterrimis habet , quibus delibatur animi quies , aut consuetudinis amœnitas. ab his nusquam ferè timendum seu audituri , seu docturi ad scholam accedant ; immanes enim motus prohibet iucundissimum temperamentum , totusque naturæ habitus ad harmoniam vergens. Non ita illi quos sæuabilis acerrimè vrit , suo enim sæpè impares incendio , nisi partem excutiant , indomitum ignem ferre non possunt. hinc est quòd seipsum subleuaturi , non plus verba , quàm scintillas emittant flammeo ore , Vesuuio , atque Æthnæ , non absimiles , quibus ideo à naturâ diductus vertex , vt liberior ignis extra custodiam suam noceat.

Quid autem de Melancholicis di-

cam? si non exundat humor ille quo atrati, & funere ipso tristiores aliqui efficiuntur, ad sapientiam certè non parum conferet mœstitia illa, quæ nimium effusæ hilaritatis frænum est, cogitque animum nihil vel- le, aut amplecti sine ratione, & consilio. sed quid crudelius sæuiente melancholiâ, quid stultius? qui sub eâ laborant miseri, suo Saturno digna commenta meditantur, & secretè licet fatui sint, sapiùs tamen, bacchantium more, cum feritate insaniunt. Existorû numero plurimos videbis, à communioribus placitis abhorrentes, & mœrore ipso solitudinis eò adductos vt potiora non probent. Illud enim vitæ genus, quo à naturâ velut sequester humanitatis, homo aliquis constituitur, portentosas cogitationes menti ingenerat, sæpè etiam crudeles, quas, si in notitiam veniunt & publicè eduntur, iure dixeris, bello-

rum semina, non minùs quàm immanis vitæ tetras imagines, spectra doloris, insomnia vigilantium.

Piscis est, Sepiam vocant, qui effusione atramenti se tutatur, nec aliter sæuit, aut nocet. Quid aliud Melancholicus, qui diro humore libros inficit, candidiorem doctrinam damnans, quia ater ipse, & contrariorum sicut difficilis est accessus, sic spontanea, naturalisque dissidentia?

Talem fuisse aiunt Acherontium, qui vltimis temporibus emergens, cum se ad scribendum applicuisset, suam adeo doctrinam sparsit, vt possit videri pietatis terricula, & ad desperationem pia quædam, atque religiosa inuitatio. sed quid de illius ingenio queror, scriptisque ferilibus? à mœstissimo authore, quem & ira exasperauerat, ne quid ad trititiam deesset, nihil expectandum suauius. Quid enim atra bilis è cala-

mo fluens, furoriquē admixta, scribere posset ad consolationem mortalium? Nomen viro aptè impositum, Acherontius, nam apud Poëtas Acheron in opaco specu genitus, ex natalium conditione solem diu auersatus est, ab ipso tandem Ioue malè multatus, quòd Titanes in superos rebellantes auxilio iuuiisset. Ethic author obscuro loco editus, tardè etiam in lucem prodijt, ea in abdito arma fabricatus, quæ commodiora multò hæreticis, quàm Catholicæ pietati. Neque illi hoc ignorant; & sæpius sublatâ spe, in suæ sectæ gratiam contorquendi superioris æui scriptores, ad Neotericum authorem tanquam tractabiliorem cõfugiunt; licet enim cum illis fœdus non fecerit, facillimè tamen conciliatur, & odium eiuratur. Quid hoc?

Flectere si nequeo superos, acheronta mouebo.

Multa in hæc dicere properabam, immensus enim campus, sed incogitantem gratissima quæstio suspendit. Et hoc quidem, ait Marcellinus, mirum est, ô Firmiane, inueniri sæpissimè in eodem cerebro sapientiam, sic enim & Theologiam vocamus, vnà cum, non ausim dicere, dicam tamen, fatuitate. Quæ enim maior stultitia, quàm aduersus suos insolescere, sumere arma, non quibus Ecclesia vincat, finesque imperij sui proferat, sed quibus debilitetur, cædatur, ipsisque inimicis exhibeat, acerbi, nec cito transituri doloris, gratissimum spectaculum?

Non plus viginti fermè annis, prodijt liber, quâ authoris mente nescio, à quo qui imbelles ex aduersarijs, nec in suarum partium libris edocti, passim arma petebant quibus pietatem oppugnarent. tanta mala non aduerterat incautus scriptor,

dumque passioni suæ plus æquo indulget, & specie pietatis sanctissimorum ordinum leues defectus, vel exponit imprudenter, vel attollit insyncerâ, verbosâque Eloquentiâ, hoc ab æquissimo lectore nolens obtinuit, vt crederetur, vel hostis occultus Ecclesiæ, vel furiosus utique filius qui matrem laceraret. hic liber non multò post latissimè venenum suum sparsit, cauentibus hæreticis, vt citò linguis omnibus loqueretur, totque interpretes haberet, quot sufficerent ad hostium satietatem, quibus mala nostra, nisi orbem ipsum impleant, & extra omne remedium sint, non placent.

Nec solus hic inquietus author; ante illum multi similia peccauere, nec defuerunt postea qui imitarentur, pari supplicio mox affecti; hoc semper agente prouidentiâ, vt qui inconsultè scribunt, pietatè inoffi-

ciosâ charitate, quoquo modo decorant, nominis sui infamiâ laborant. Et his annumerandi sunt, qui non modò scholam, sed, quod flendum multo magis est, plebem ipsam turbant durissimis quæstionibus: videntur enim pacem inuidere multitudini, quæ tantorum dogmatum non capax, statim vt audit, agitatur acerrimè, motuque suo tam diras futurorum imagines sibi exfuscitat, vt quandòque desperet. Peto igitur, Firmiane, quî sit vt diuinorum scientia in eodem cerebro maneat, in quo tanta fatuitas, quoque vinculo tam dissimilia vniantur, vt sapientia dici possit stultitiæ contubernalis?

Non minus iucundæ quàm seriæ propositioni sic ego. Regia domus Regémne solùm admittit? ô Marcelline, an cum eo etiam infimæ sortis homines, Agasones, pistores, coquos? Et quidem admittit omnes, respon-

dit Marcellinus, illósque etiam non excludet qui stipem petunt, si cuilibet intranti ianua patet, nec custodes pro officio suo sunt rigidi. Sed quid inde ô Firmiane? quid inde, aio, & hoc dixi, vt scias posse sub eodem tecto cum abiectissimâ fortunâ maiestatem inueniri, neque mirum esse si quandóque sapientia, & quæ illi aduersaria est fatuitas, in eodem cerebro contineatur.

Spatium illud quod multa ambit corpora, locum communem vocant Philosophi, singularem verò istud, quod cuiusque rei corpus ita circumscribit, vt mensuram eius non excedat. Vtrumque in cerebro aduertere est, ô Marcelline, est enim illa pars aliquando contrariorum quidem receptaculum, sed diuersa claustra obtinent, in tam lata domo, quæ naturâ non conueniunt; sicut enim iudicium anteriorem tenet sedem, me-

memoria posteriorem, sic mihi persuaserim, diuersis partibus idem cerebrum aliquando ita variè affici, vt sapientiæ locus sit, nec excludatur amentia.

Planiùs dicam; iudicium, memoriæque non ijsdem affectionibus cerebri vires suas explicant; illud quippe in sicco lucet nitidiùs, foeliciusque disponit quæ agenda sunt: hæc in molliori rerum imagines nullo negotio accipit, & in vsum suum facile mouet: sicut enim ad solem quædam arbores lætiori fronde virescunt, aliæ marcent, vtræque facultas non eodem gaudet temperamento; & ideo fermè pro miraculo habenda est illa constitutio cerebri, quâ in magnis quibusdam viris, rationi tam commoda sedes est, vt splendorem suum facillimè effundat, ordinandis actionibus, nec memoriæ deterior locus, vt imaginibus suis intenta, sine labore

labore quas velit novas accipiat, aut
euocet quas acceperit. fortè iam quod
dicturus sum vides. Da hominem
cui desit illa capitis conformatio quæ
sapientes facit, datâ alterâ quæ me-
mores : quia, vt diximus, Theologia
est rerum diuinarum sapientia, fieri
poterit, vt idem homo eodem tem-
pore & sapiat, & desipiat; sapiet enim
si doctus est earum rerum perceptio-
ne quibus instruitur ratio ; desipiet
autem illâ parte cerebri, quæ pru-
dentiam excludit, nec apta est con-
silijs. hinc, ô Marcelline, turbulen-
tissima eruditio, quæ cùm multa no-
uerit, effundit malè, cæciorque ipsâ
Poëtarum fortunâ diuitias suas teme-
rè spargit, quæ vt plurimùm acci-
pientibus nocent.

Populus fuit qui Causidicos nollet
admittere, cùm milites pateretur; scri-
beretque Imperatori, se ab impoli-
tis, armatisque, minus timere, quàm

M

ab ijs qui discorde eloquentiâ ipsas
leges turbarent. Quæ enim spes fœ-
licitatis, vbi ius alio iure indiget, vt
se ab oratoribus expediat, suosque
interpretes illo supplicio damnet,
quod meriti sunt? pacatius certè vi-
tam nostram duceremus, ô Marcel-
line, in castris ipsis vbi tympanorum,
tubarumque vehemens sonus, quie-
tem somnolentioribus excutit, quàm
inter istos imprudentissimæ pietatis
Theologos, qui ex Euangelio nihil
fidelius, peruersè licet, didicere, quàm
verbum istud; Non veni pacem mit-
tere sed gladium, veni enim separare
patrem à filio, nurum à socru, & ini-
mici hominis domestici eius.

Respice quæ fuit Gallia antequam
eruditi isti, suis clamoribus implef-
sent aëra, & ad arma vocassent, non
eos tantùm qui scholæ prælijs initiati
iustæ militiæ nomen dederunt, sed
& imperitam multitudinem. Num-

quam fœlicior nobis status, quam cum sub pacatissimis ingenijs, schola sibi constans, vno impetu, & quasi testudine factâ in hostes irruebat, at nunc distractis viribus languet exercitus Ecclesiæ, ipsâque nos, stultitiæ nostræ admonet, aduersariorû exultans, &, proh dolor! propè minax insolentia: Quo vos, ô noui doctores? quis in orbe Catholico disputationis acerrimæ fructus? Quis ciuiliû finis armorum, quæ nec ipse summus Pontifex à furentium manibus excutit, fulguratione, tonitru, ipsâ denique iaculatione Anathematis quod vel impij timeant? sed non aduerto me absentibus loqui. Ignoscite ô Amici, talis est, non amantium solùm, sed & sæpè indignantium ardor, vt, si homines absint, saxa potius ipsa suis questibus oneret, quam silentium custodiat.

Et mirabar te, ait Marcellinus,

M ij

non audituris tuos sensus aperire, uti-
lémque turbidis mentibus sermo-
nem apud eos habere qui tecum sen-
tiant: sed te iratum vidisse iuuat,
iuuat, ô Firmiane, ut si aliquando
plus quàm decet æstuamus, illud ip-
sum in alijs excuses, cuius exemplum
fecisti.

Sed timeo ne te longius à propo-
sito auerterim. Aliquos ex tempera-
mento molestos esse ostendisti; iam
proderit, te differente, audire, quid
de alijs sentias, qui ideo tantùm acer-
bi sunt, quòd vasanâ eruditione,
prælijsque noxiosissimis sibi nomen
facere arbitrantur. verum est, in-
quio, neque enim aliâ victimâ, fa-
mam sibi non propitiam, placari
posse autumant, quàm si illi pacem
immolent.

Illud aliquando miratus sum, olim
Romæ nobiles quasdam fœminas
meretricijs amoribus maculasse suam

stirpem, non voluptate aliquâ ductas, sed timore, ne si amafios non haberent, deformes haberentur. Argumentum enim pulchritudinis est, viris placere; neque tanti pretij, apud stultas mulieres, contempta aut solitaria castitas, ac forma prostituta. pari genio aguntur qui famam sibi comparare gestiunt, pacis publicæ, suæque virtutis iacturâ; clari enim cûm esse non possint nisi turbidi, nocere potiùs eligunt, quàm latere ignobiles atque innoxios; & templorum incendio, velut Herostratus ille, historiam ipsam sollicitant, ut pessimum nomen, cuius memoria omni odio, omnibus legibus damnanda est, ad posteros transeat.

Erricum Sueciæ Regem arte magicâ notiore, quàm nobilitate aut imperio, pileum habuisse ferunt, quo ad arbitrium gestantis variè moto, optatus ventus statim aspirabat, tor-

pens licet aër, neque aptus nauigijs, ipsis etiam auibus adimeret vsum pennarum. Ille ne vnicus pileus qui ventos ciet? immo plures hodie inuenias, absque carminibus tempestatemeò inducentes, vbi tranquillitas diuturnior sperabatur, quia sanctior, neque fas illam, quam Christus Ecclesiæ suæ largitus est, pacem turbare. tot certè pilei ventosi, quot turbidi apud nos doctores inueniuntur, qui procellosâ subtilitate turbas faciunt, seque famosos arbitrantur, dummodo miseris mortalibus nimbos moueant, & pericula ministrent.

Quàm tetra vox illius Imperatoris, qui suum principatum ob hoc ignobilem dicebat, quòd fœlix, nec insigni aliquâ clade notabilis, quemadmodum illorû quos celebres apud posteros facit, aut cæsus patriæ exercitus, aut theatrum subito casu in subiectam plebem corruens, aut pu-

blicum incendium. Magna certè gloria, sui sæculi tranquillitatem fuisse, & inter eos cenferi, ordinis Ecclesiastici gladiatores, qui obuium quemque ad certamen productis libellis prouocant, neque vnquam sine spatha, & clypeo conspiciuntur. Sed an putas eruditos istos, qui cæteris vehementius loquuntur atque frequentius, cæteris etiam doctrina aut ingenio antecellere? dolia maiorem sonitum edunt si inania, pleno vase nihil surdus: & hoc argumentum scias tenuissimæ doctrinæ, vbique loqui, vbique iactare doctrinā suam. Non frequenter oracula vocalia sunt, patientiā emendum est, quodcumque rogata emiserint. viris parciore lingua, fœminis continua ferè loquacitas, ex disparitate scilicet ingenij, quòd cum viris constantius sit, & solidius, sine labore seipso fruatur, nec in solatium leuitatis, viam

facit secretis cogitationibus , vt in verba erumpant.

Ista sermonis perpetuitas , quam in pluribus videtis, indigna est homine Theologo , sacer enim est & pro oraculo habetur , neque viris licet, quæsitis disputationibus rixas fere-
re , more mulierum quæ verbosæ & procaces , si proprijs focis iurgia de-
fint maritorum patientiâ aut impe-
rio, fores egressæ , hostem quærunt , & faciunt.

His immorabar cùm nunciatum est adesse Primesium postulantem an ingredi liceret , & nostrâ consuetudine frui. placuit inuitis eum intrare ; neque enim poterat honestè dimitti amicus grauis , & etiam inter mutos contentiosus. vt vidimus de more accedentem cum suo libro , Miserum me , inquit Fœlix voce demissâ , Primesius iste ex sciolis est , qui spinosis quæstionibus aures dilacerant , &

litigiosâ garrulitate eos etiam torquent, quos humanitatis gratiâ conveniunt; abessem vtinam, illo aduentante pax nostra certissimè perit, velis, nolis, pugnandum est. Tum Apollonius in cuius ædibus morabamur, Salve Primefi, fortunate accedis, iam enim longâ verborum serie lassati, omnes silebamus: verùm te conspecto torpor ille mentis excussus est, redijt vigor, & iterum placet loqui, te præsentem enim non deerit gratissimæ colloctionis materies. Subrisit ille, & codice ostenso, quem præ manibus habebat, ait silentium esse haud posse, vbi egregius liber admitteretur; addiditque, ea in isto volumine contineri, ex quibus argumentum conuersationis sumere vellet. cui iucundissimè Apollonius. Bibliothecæ, inquit, meæ iniuriam facis, Primefi, ergo tot libri, quos hîc cernis, suorum autho-

rum nominibus conspicui , neque tantum argumenti varietate , sed & rerum pondere , & copiâ insignes , ad colloquium vnum non sufficient? Sed dic quæso , quis iste liber quem tantopere attollis? Illene qui tibi in vrbe moranti , comes esse solet indiuiduus[!] itineris etiam tui , cum carpen- to , aut equo veheris , affecla , & vitæ rusticæ , quoties fastiditâ vrbe & negotiorum motu , in villam secedis , maximum solatium , de quo tibi frequens sermo ? ah ! ipsemet ; ex integumento , ex formâ , & maximè quia frequenti manuû attrectatione propè tritus est , agnosco authorem tuum ; præceptorem tuum ; qui Gallico idiomate , cultissimâ phrasi , adeo placuit amœnis ingenijs , vt passim in aulâ , & in Gynæceo dicerent , tot lepôrum authorem verè esse suspiciendum ; neque ab eo timendam , in rebus fidei , ambiguitatem aliquam ,

aut perfidiam, qui tam venustè loqueretur.

Ad hæc iam non ridens Primesius, tono grandi, vultuque ad modestiam & grauitatem non sine animi dolore composito, vt his tegeretur acerbitas mentis, doctrinæque tenuitas. Ita est Apolloni, nihil omnino metuendum ab isto authore; non ideo certè quia disertus, & comptulus; nam quis nesciat hæreticos aliquando fuisse eloquentes, & verborum lenocinio apud incautum vulgus, potentissimos? sed quia morum integritate, notissimus, & nascentis Ecclesiæ dogmata adeò callet, vt ea ab ipsis Apostolis, non ab illorum successoribus didicisse videatur: neque enim, vt plerique, in scholæ recentioris verba, & magistrorum fidem cæcâ facilitate aut reuerentiâ iurat; riuos pertæsus quales hodie fluunt apud vos, ad elapsa olim sæcula to-

tum animum applicuit, vt scrutaretur quid lateret in fontibus.

Mirum est quanta eruit ex veterum Patrum apothecis sagacissimus vir, foelici diligentia & labore; suo certè libro noctem abstulit, quæ grauis mundo incubabat, nec minori luce poterat solui. præclarissimum, opus vernaculo sermone ideo editum, vt bonum, quod paucorum esse optarat, auara & latina quorundam hominum pietas, fiat Gallicâ largitione communius.

Noui authoris immodicâ laude læsus Agatho, neque diutiùs ferens scholam contemni; Pugnaturus intraſti, inquit, Primesi, ad hoc enim veniſſe te, comes liber ostendit, nec obscurè prælium petis; dabitur. Ecce me paratum congregi, sed quia tu prior ad pugnam vocas iniquitate sermonis, legem accipe, cuius beneficio, apud prouocatos est armorum

delectus. Ex plurimis quæstionibus vnâ feligam, sed vt neuter longis ambagibus, seu verum eludat, seu ignorantiam suam obuelet, argumentis procedamus; sic enim Diuus Thomas, vt fugacis aduersarij multiplices astus arctissimâ rationis lege, ad iusti certaminis formam cogeret; nam prioris æui sententijs; authorum citationibus, quorum sensa neque patent sapissimè, neque cum alijs conueniunt quibus eadem debetur reuerentia, nulla vis infertur intellectui; & in isto certamine, non ille propemodum vincit, qui doctior, aut verior, sed qui memoriâ, aut laqueis fœlicior est.

Non expectato prælij ordine attonitus miles, primum necessario rubore, mox pallore oris, diuersissimos animi motus indicauit, timorîque admixtam in subito casu, ex ignorantia conscientia, verecundiam. ne

tamen metuere crederetur, acutiori voce consternationem animi obducere sæpè tentatus, sæpè etiam hæsit, vt scires hominem, suis in castris audacissimum, & vincere confisum notissimis armis, ad ignota tela pauere.

Suus tantum liber, sua veterum Patrum excerpta viro placebant; vrgentéque Agathone vt ratione procederet, in Thomam ipsum debacchatus, qui viam cæteris præiuerat, modumque sacris disputationibus adhibuerat ex Philosophorum præscripto, ea dixit quæ audisse dolor animi fuit, auriumque cruciamentum.

Sanctus iste, inquit, suâ eruditione minus profuit Ecclesiæ, quàm obfuit. quæ ad religionem pertinent, autoritate probantur, non scholæ altercatione, aut argutijs. Quid mihi Thomam memoras, quid sequaces illius? tutiùs multò illos consulere

auctores, qui Apostolorum ævo vi-
 cini, maturè satis nati sunt vt recen-
 tem adhuc pietatem amplexarentur,
 viderentque in adolescente Ecclesia
 religionis nostræ primitias. Melius
 illorum placitis, quàm scolasticâ con-
 certatione ad verum itur. an fortè
 existimas periclitari fidem sine argu-
 mentis, aut aculeatâ illa Philosopho-
 rum ac Theologorum calliditate?
 imprudenter Aristoteles inter Chri-
 stianos admissus est, non tantùm vt
 Catechumenus, sed vt magister, &
 propè, cur enim non dicam? Iudex
 sacrorum. quàm verò infœliciter Di-
 uus Thomas Athenis Hyerosoly-
 mam implicauit, merfit; vtriusque
 vrbis dogmata adeo confundens, vt
 nescias, magisne à Christo didicerit
 simplicitatem Euangelij, quàm à Phi-
 losopho subtilitatem disputationis,
 & in ipsâ pietate, vbi vrgetur acrius,
 peruicaciam.

An qui ante illum extiterunt, aberrauere? quia nondum ille litigandi viam tradiderat, vt doctrina sacra forensis propemodum efficeretur, & ex ipsâ lucis accessione, non rarò etiam tenebricosa? sicut enim, si plures in eundem locum faces inferas, quot lumina, tot vmbras habebis, tenues quidem, sed multas; ita ex disputantium varijs subtilitatibus vix vna eruitur veritas, sæpissimèque accidit, vt illa scholasticorum manus, rationum diuersitate, multiplices tenebras mysterijs offundat. Satius certè legere priscos authores, & ab ijs credenda petere, quàm pijs Diui Thomæ tricis vti, quas qui fastidiunt, aut etiam ignorant, sinceriores sunt æstimandi. habemus in isto volumine illustriora Diui Augustini testimonia, quibus obscura iamdiu veritas mirificè illucescit. placetne audire aliqua, quæ ingenti contro-
uersiæ

uersiæ finem faciunt. Non in multam
quæstionem, sensum suum trahit vir
doctissimus. quid credendum, pau-
cissimis verbis indicat.

Hæc Primesius, cui Agatho risu
seuero. Pudeat, Primesi, Bucerum
agnouisse quanta Diuus Thomas præ-
stitit Ecclesiæ Catholicæ egregijs
laboribus, te autem ignorare. In hoc,
homo hæreticus multò te Religio-
sior, quòd sanctissimi viri doctrinam
demirans, illam vocat propugnacu-
lum Ecclesiæ, fateturque in eâ tam-
quam in publico quodam armamen-
tario, illa omnia inueniri, quæ apud
ceteros authores vel nimis diducta,
euanescunt prolixitate sermonis; vel
in infinitis propè operibus sparsa, nisi
in vnum corpus coëant, vix repe-
riuntur, vbi vrgens bellum lenta ar-
ma non postulat, neque vim illam
obtinent quæ vnitis dat victoriam.

An in culpâ Diuus Thomas quòd

militantis Ecclesiæ legiones forma-
uerit, quòd ordinatissima ratione lu-
men monstraauerit ipsâ ratione illu-
strius, nempe argumentis, quod iam
reuelatione patebat; velut ille Ioan-
nes, qui tantum lucerna ardens, &
lucens, solem tamen ostendit? Quem
te dicam, Primefi, qui doles Thomæ
eruditione omnes à fide alienos in eas
contrahi angustias, vt necessario fa-
teantur sc non homines, si fideles es-
se abnuerint; quia quicquid à sum-
mo doctore proponitur tanquam do-
gma Ecclesiæ, adeo rationi cognat-
um ostenditur, vt illud non admi-
sisse, illam quoque respuisse sit?

Sed dic quæso: si ille regem deme-
retur, qui fulciendæ potestati tumultu-
uariè legit milites, & confuso appa-
ratu arma ministrat; quomodo ille
nocens qui ipsam aciem componit,
qui sub suis signis legiones prudenti-
â, clamoribus, authoritate continet,

in mediâ etiam pace vsum armorum docens, ne tyronum inexperto Marte nutet exercitus vbi bellum ingruerit?

Veteres patres multa inuenisse quibus religio non modòse tutatur, sed fœliciter quoque in ipsas hostium turmas irruit, quis, oro, dubitat Primeſi? plura fortè concedam, quàm à me ſperes. ſi doctrinæ ſubſtantiam ſpectas, non modum, quicquid hodierna ſchola ambitioſè promit, prior ætas habuit, in ipſo rerum initio copioſa, & ſapiens; nihil niſi vetus apud ſtudioſos naſcitur; totum ingenium hominis exhauſit priſcorum authorum diligentia, ac ſtudium, quacumque imus ducimur. Sed fatearis neceſſe eſt, Primeſi, Diuum Thomam eâ prudentiâ digeſſiſſe quæ à patribus acceperat, vt iam vſus ſit facilior, & ratio ipſa ordinatior. Quis autem dubitet validiorem eſſe rationem, iuſtâ

partium suarum collocatione, cum fortior utique sit exercitus ubi ad animos & vires ordo accedit? non ille prior deprehendit aurum, qui prior signavit, ut ex metallo pecunia fieret, sed modum inuenit, quo esset multo utilius, & pretiosius æstimaretur. Esto, Diuus Thomas nihil aliud scripserit, quàm quod ab antiquis Patribus mutuatus est; aurum certè cælaui, quod prius infectum quasi iacebat, licet scolastici aliqui ante illum extiterint, additisque figuris, meliori arte effecit commodius.

Catholicum te esse piè credo, Primesi; sed vnde hoc, ut hæreticorum more Thomam respuas, qui summorum Pontificum oraculo declaratus est tot edidisse miracula, quot scripsit articulos, eaque attigisse perspicacissimo ingenio, quæ meruerunt, ut doctor doctorum & scholæ Angelus diceretur? Non majori supercilio

quàm tu, Calvinus aut Lutherus Thomam contempnit; dic, & illum monachum fuisse, nec à monacho aliquid præclarum debere expectari; oblitus ipse eiusdem fuisse instituti penè eos omnes qui prioribus sæculis Ecclesiam Dei nobilitauere ingentibus scriptis, & famâ studiorum. Verùm, Primesi, ne me tibi seuerum dicas, dabo gratiam; non odisti Thomam, sed times; & gnarus quanta vis argumentorum sit ad dissolendas rationes, quæ verborum apparatu & sententijs se explicant, ad notum tibi librum ex more deflectis, & certamen detrectas.

Modus iste agendi quem tuis partibus commodiorem iudicasti, quemque proponis, iamdiu, ab eruditis proscriptus est, ijsque relictus qui minoribus studijs dederunt animum, & quibusdam citationibus, quæ iam apud vulgus trita sunt, tuentur, com-

mendantque doctrinam suam. sic iam mulieres; libros enim eiusmodi, vestro certè beneficio, habent, & ex Latino patres Gallicos, quos legere, illis est cæca voluptas, citare verò, audacia animi, atque oris impudentia.

Tuus tibi sit liber, Primesi, authorem nouimus: cuius fidei sit; quâ ad suum sensum arte inuitos plerumque patres compellat, non ignoramus: quid taceat, quid detorqueat, quid etiam venustissimus interpres de suo addat, oculati sciunt; & iam à plerisque quos nouitas penè mouerat, irridetur quæ fuerat priùs periculosa fascinatiò.

Ita differente Agathone, non se regebat Primesius; modò auersa facie damnabat quæ dicebantur; modò in terram spuens totum pectus exhaurebat, vt quàm abiectè de scholâ sentiret, Agathonem non lateret; &

interdum, quasi veritas ipsa conficeretur, extensis in cœlum manibus, quia loqui non sinebatur, acerbè silens, proclamabat ad vindictam. ut tandem fari concessum est, totus in iniurias fuit, eâ mentis atrocitate quæ etiam vultum mutaret; Gallum Indicum dices, qui oblatâ purpurâ liuens, demissasque in humum alas minaciter rotans, ita ridiculè accenditur, & gyros agit, ut cum pueris timorem, viris tantummodo risum moueat. postquam impetu plura eructauit quàm benè conceperat mente, salutantibus, nec ressalutatis cæteris turbidè se eripuit, optatâque absentiâ pacem nobis reddidit quam abstulerat.

Ex illo articulo, respirare omnes visi sunt, & cœpere palam mirari pietatis istius Genium, quæ criminis loco sanctis ipsis obijcit utilissimam doctrinam, dignitatèque eorum.

violat, quia viam, quam ratio monstrat, neque Religio refugit, ipsi ingressi, cæteris quoque vt rectiorem, & securiorem proposuere. Magna mihi inde oritur suspicio, inquit Fœlix, eas opiniones errori, vt ita dicam, collactaneas, quæ illud improbant, quod hæreticorum versipellis astutia damnare consuevit. Audisti fabulam, lupos aliquando eâ conditione pacem cum ouibus inire voluisse, vt canes scilicet à se amouerent quos habebant ad custodiam. Isti qui castrenses Theologos nimis acres esse queruntur, fœderumque osores, ouili videntur insidiari; cur enim, si gregi tantopere fauent, cur, inquam, metuunt, culpant, amicos latratus, vtilemque ouibus vehementiam?

Scholasticos certè Catholicæ Religionis noxios esse nemo dicet, nisi qui optabit eam potentioribus destitui armis, & laboriosâ victoriâ pro-

pulsare hostes fidei. amicos dic qui eadem quæ tu, castra obtinent, & sub ijsdem vexillis militant, ego certè puros non credam qui auxilia respicient, laceffentque iniurijs illas acies quas aduersarij non plus odere quàm tremunt.

Scholæ maxima laus, hæreticis esse odio; ex hoc enim vtilem protegendæ veritati quis non videat? conuitia inimicorum triumphum ex illis nobiliorem arguunt; nemo impunè vincit, semper enim datur in agentem actio, debilis licet, vt cedentium sit aliqua vindicta, & impressi dedecoris solatium. Miramur quòd prostrata, sed nondum extincta hæresis scholæ obtrectat? fieri aliter non potest: in ardentem focum aquam iniijce, crepitabit iratus ignis, & perfusus, insultabit vndæ victrici. sed acerbum valde, ex nostris inueniri aliquos, qui scholæ infensi, Thomæ-

que , cuius ope animosior est atque pugnacior , cum aduersarijs sentiunt. Verùm hoc superbix familiare esse intelligo, illud omne vituperare quod metuit , & in fugæ pretextum quasdam fingere causas , quæ etiam robur aliquod animi , & excelsitatem non pessimè adumbrant.

Sed iam, ô Firmiane, solue audituris quod vltro illis pollicitus es. plurimos ex odio turbidos esse dixisti , & literarias procellas excitare in Ecclesia. quo autem modo? nam vsque cò illos matrem optimam odisse, vt quietam esse nolint , nullus, qui offensæ placidus interpres erit , credet. tum ego, Debitorem me non abnuo , ô Felix, qui fui promissor, & te exactore , æquum est, proferre promptiorem solutionem , sed altiùs quàm putas quæstio illa petenda est.

Contrariorum eandem esse rationem non obscurè docet Philoso-

phia. quod amor, hoc & odium, non vi minore, si datur spes, tentat; si facultas, exequitur. quid non præstat dilecto amor? quid non inuenit in commendationem ipsius? quid in eo non excusat, si aut forma illiberalis, aut mores à virtute deficiunt? quicquid in vultu amati aut ingenio peccauit natura, iudice amore absoluitur, dignumque etiam censetur, ne quid infamiae supersit, cohonestari Panegyrica laudatione. Amor lucis instar, venustatem ijs omnibus confert, in quæ effunditur, nec nisi bona collaturus, aut ostensurus, emergit; nocens nunquam, doleat licet, & contemptus incandescat.

Eo prorsus modo odium furit, quo amor beneficus est & gratus. quid enim in hoste deprehendit ille qui concepto odio adurit, quod non statim despiciat, & condemnet? leuissimi defectus eo arbitro cruces me-

rent; sapientia apud illum æstimatur fatuitas nec ipso rerum successu, & publicâ famâ crimen eluit. personata prauitas, creditur esse quælibet seuerior virtus; pietas hoste inspectore scelerata est.

Acerrimi odij non vetus exemplum proponam. Nouisti eos qui à salute nomen sortiti, præclarissimis actionibus grandem titulum æquant, & per totum orbem Iesuferi, Barbara vox, vera tamen, per tot interuentia maria intrepidi vectores, Iesum deferunt, vt nulla pars mundi, obstante licet æstu, aut æterna sub polis hyeme, Saluatorem ignoret?

Proprium hoc habet virtus, vt vel sequaces faciat vel aduersarios, & quia non cuiuslibet datur illud assequi, quod supremum est, hinc fit sapissimè, vt irritis laboribus, non plus farigata quàm exasperata ambitio, felicioribus studijs maledicat, illâmq;

scientiam damnet quam suprà se emi-
nere gemens agnoscit.

Illà eruditorum societas quæ in bo-
num generis humani fata, tanto in-
geniorum, tanto virtutum profectu
vbique diffundit doctrinam suam,
nitidissimâ luce velut astrum quod-
dam nubes exciuit; quibus cum tegi
nequeat, molestatur tamen, inter as-
furgentes vapores pulcherrimum cur-
sum peragens; illi namque ab ortu
negatum est, beneficam esse sine in-
uidiâ & hostibus. Nec vulgare odium
aut placabile; quicquid illa erudien-
dæ plebi examinatus rectiusque pro-
tulerit, cauillationibus subiacet, &
malignâ aduersariorum subtilitate,
fit scandalum audientis, & culpa do-
centis.

Vt dogmata quædam sapientissi-
ma non admitterentur, satis fuit apud
plurimos, illi Societati placuisse; &
quia veterû placitis adhærebat, nun-

quam exturbanda nouitate, factum est ex necessitate consortij, vt etiam cum illa oppugnaretur doctrina vetus. Ita ex personarum odio conceptum est bellum istud opinionum, quæ antea cùm dissentirent, pacem tamen non turbabant, seque inuicem patiebantur, velut in mixto, sapientis naturæ legibus, coercita nec sibi permissa elementa modum seruant, quo sanitas animalium non tantum optima, sed etiam sæpissimè diuturna est.

Plurimos esse, qui ex odio suam eruditionem acuunt, si non creditis; extra omnem doctrinam de societate istâ sermonem cum illis habete, & quid intus lateat, quo fonte deriuatur subtilitas quæ in recentis Theologiæ defensionem tam altè crepat, statim patebit. ad inimicum nomen exæstuat ira, nullâ prudentiâ, nullâ arte domabilis; quicquid in buccam

venerit, quasi in parte pietatis esset innocentiam sordidare, in immerentes effunditur, neque unquam major censetur gloria, quàm cum plura in dedecus notæ pietatis inuenta sunt.

Castus armor feruet quidem, sed nusquam illius cæcum aut medullas depascens incendium; dolore, insaniâ, agnoscitur infamis cupido, telum ex vulnere. ardor quoque ille qui non in scholâ tantum, sed in priuatis plurimorum colloquijs insolenter adeò emicat, nimis certè atrox, vt religiosus credatur. Charitas vrit suauiter, & quia ipsa etiam sine fumo, quisquis ad tactum illius ignescit, similiter innoxius est, nec vicinitate suâ aliquem lædit, aut decolorat. Credibile ne est eos non flagrare odio, qui doctrinæ suæ calumniam ita intexuere, vt ab irâ & liuore argumenta eorum expedire omnino nequeas, si secernere ista velis, de vtrif-

que, distractâ causâ, faciliùs rectius-
que iudicaturus?

Ea arte sculptor aliquis statuam
Mineræ effinxit, vt in ipsâ Deâ arti-
ficis vultus emineret, quem manere
necesse erat nisi totum signum solue-
retur. Non alio modo libri quidam
concinnati sunt; cùm enim in gra-
tiam opinionum quibus æger mun-
dus laborat, videantur compositi,
inter nouitatis axiomata, suam quo-
que figuram opifex calumnia osten-
tat, neque finit in Theologico opere
plus latere iniurias, quàm litem ip-
sam. Atrociora ne scripsissent autho-
res isti in optimi instituti sectatores,
sacerdotio, doctrinâ per totum or-
bem, tabescat licet inuidia, conspi-
cuos, si Lutherus aptasset calamos,
illudque atramentum ministrasset,
quo ille candorem Ecclesiæ, & sibi
exosi Pontificatus dignitatem labe-
factare conatus est.

Nihil

Nihil præclarius dici poterat in laudem puellæ illius militaris quæ Rege, sed non imperante in Galliâ Carolo septimo, Anglos fugauit, quàm quòd ex illis vnus conscientiâ cogente effatus est; virginem scilicet dignissimam quæ apud posteros omni encomio celebraretur, ea enim gessisse, quæ viri fortiores stuperent, & desperatæ patriæ pristinam gloriam restituisse. Verùm non omninò fuisse absque scelere, quia inter hostes Angliæ nata, pro illis etiam felicissimè pugnauerat. Quid non mortalia peccata cogit, immanis rabies odij? quia Gallicum aërem hausit nascens, puella; & adulta, Britannicas fudit acies, in crimine est, ijsdem iudiciis qui eam damnauerunt, reuerenda, nisi natalium innocens scelus, ream fecisset, armorumque fœlicitas. Galliam non oderint Angli, furor in Ioannam quiescet, & pyræ loco thronus

structur, vnde illa sine ardore fulgeat.

Quædam datur doctrina, quæ ideo tantum plurimis odiosa est, quia in honore apud illam societatem, quàm liuor improbus, & alienæ famæ obtrectatrix superbia ferre non potest. aliud doceant quàm solent, ij in quos sæuit inuidia, illico, tanquam nouâ luce obortâ, applaudetur illi opinioni quam abiecerint: scio multos non eo animo sentire quæ sentiunt, ipsamque doctrinam, sæpè licet in hoc quoque decipiantur, ex merito suo, non ex professorum statu damnare, aut amplecti. sed non omnes qui infano fremitu infesti sunt, eâ sinceritate peccant, & plurimis exciderunt verba quibus acerbitas animi deteregetur.

Illud addam: non omnia prælia odium facit, frequenter enim constat exercitus solius gloriæ cupido, sed

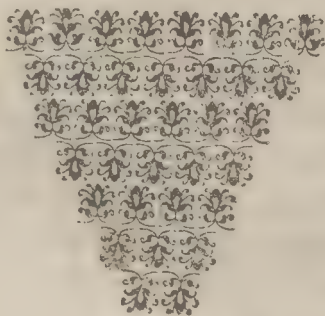
non diu sola inter dimicantes digna
censetur periculis emi, & vitæ impen-
dio. Post accepta vtrunque vulnera,
furgit odium, & pulsâ quæ prius ad
arma vocauerat famâ, rabies sola at-
tenditur, & fundendi sanguinis sæua
voluptas. Sæpè fit etiam inter Theo-
logos dissentientes, vt à gloriâ inci-
piat disputatio; sed in conflictu quis
neget aliquando accendi animos, &
ea concipere odia quæ æterna sunt?
Ideone ambitio minor, quia non de
imperio, sed de scientiæ palma agi-
tur, & in togâ pugnat, & sæuit?

Restat vt de ijs aliquid dicamus qui
ex occasione inquieti sunt, sed quia
iam longiùs sermo progressus est, ad
compendium verba conferam. Na-
ues maximæ in medio pelago, velut
immotæ videntur, & nisi vrgeat dira
tempestas, habent pondus suum pro
anchoris; non sic minuta nauigia, ad
quemlibet enim vndarum impetum

deprimuntur aut saliunt, & modico vento scapha in periculum mittitur, quia deest illi, quæ triremes fundat, grauitas. Idem existima de facilioribus ingenijs. pondere carent, & ideo illis quæ spirat ventus, aut inclinat vnda, cursus est. exigua saxa, & in aquam decidētes herbas torrens abripit, rupes manent. Miraris turbidiora ingenia leuibus animis, nec malignis tamen, contulisse suum impetum? hoc necessitatis est, non iudicij. quosdam inuenias equos sarcinarios, qui ita nati sunt vt si gregatim incedendum est, nunquam priores gradum faciant, ad quodlibet iter, si ducem dederis, parati & faciles. Et illud inter homines videbis; plures namque inueniuntur, quos exemplum non natura inquietos facit, cæteri quiescant, ipsi quoque paci studebunt; da antesignanum, & præuios commilitones, sequentur vltro.

& etiam sæuient, ne à furentibus ex-
probretur illis, pax sua.

Satis meo iudicio de turbulentis
hominibus; & sol ipse cadens monet
nos iam multum temporis effluxisse
ex quo in Apollonij ædes successi-
mus. Multum salue, Apolloni, diu
est quod patientiam tuam defatiga-
mus, & iam ipse tu, datâ prior salu-
te, incommodos nec aduertentes
amicos castigare debuisti. Ille solitâ
comitate ad cœnam inuitatos cùm
retinere non posset, ad remotiores
vsque fores comitatus, cùm osculis
dimisit.

GYNOMACHIA,
SIVE MVLIERVVM
CVM THEOLOGIS
conflictus.

QVINTA DISSERTATIO.

VLA tumultuante, secesserat in villam suam amicus noster Artemius, specie quidem leuandæ infirmitatis ex aëris mutatione, reuera vt otio frueretur; & periculosa negotiorum administrationi subtraheret assuetum vtilioribus curis animum. Neque squalida, & fouendo apta mœrori solitudo quam petierat, vir honestis voluptatibus æque ac paci natus: cā quippe rerum amœnitate conspicua erat, quæ captiuo & exuli, post

abciſſas ſpes , damnatámque fortunam , placere potuiſſet.

Ex modico colle, liber in porre-
ctiſſimos campos , ſerpentémque per
diuerſos errores fluuium, proſpectus,
domum commendabat , inter vine-
ta & frondofas vlmos non inuidioſè
ſurgentem , verùm ex forma , nec
vulgari, nec ſuperba , & ex mundi-
tie, quæ vbique pari honore fulge-
bat, Senatore, & Philoſopho dignam.
præcipuis partibus , quarum in inte-
riori ædificio potior cura eſt, parca
manu cum auro , marmor additum ;
vt inter artis delicias non periret mo-
deſtiæ decus , ſobriæque & ſibi im-
perantis fortunæ verecundia. Parie-
tes ad corporum ſanitatē , ſtramen-
to nexili, à ſummo ad imum veſti-
ti, aulæis additis, etiam venuſtè ab-
ſcondebant ſuam ruſticitatem ; nec
deterior reliqua ſupellex , cuius Do-
mini eſſet , & quàm ſapienter cul-

ti, ipso rerum nitore testabatur.

In singulis fere cubiculis, pictorum famâ illustrium Tabulæ plures, operosa manu elaboratæ : nulla tamen ex illis eam æquabat quæ in triclinio cernebatur, Troianum excidium ita ob oculos ponens, ut ardere domos mox casuræ urbis putares : Creusam circumfusa flamma corrippe, dum in fuga hæret & flagrant gemmas deferere, non satis sustinet mulier in ipso vitæ discrimine ambigua. Priamum, Hecubam, virgines regias, ad cadentis regni conspectum, dolere simul & irasci, artifex manus fecerat; inter militem & flammam, pauere, fugere, in incerto fati attonitum vulgus: festinare Æneam, vix ab incendio vindicantem onus suum, patrem & deos. Neque sæuiens ignis totam tabulam implebat. ultimis præliis locum suum reliquerat pictor, ut quid posset militaris desperatio,

& pereuntium extrema vis, suo penicillo exprimeret. Nihil in illa armorum confusione æquè oculos morabatur, ac Diademate insignis, cum suâ mulierum manu Pentefilea, effusis in tergum crinibus, stricto ferro, & ad ignis nocturni splendorem micante, nudatis ad cubitum vsque lacertis, in viriles copias eo furore, eo successu irruens, vt multi sub spumantis equi vestigijs, obscenè premerentur.

Secessionis suæ comitem me voluerat, cum nostro Marcellino Artemius: nec inuiti, oblato otio, pacem habuimus cum libris, vt aliquot dierum interposita vacatione, iucundior nobis esset futurus labor, studiorumque repetita diligentia. In illis tamen remissionibus semper aliquid vtile, & ad eruditionem spectans, vt inter gratissimos flores, optimi quoque fructus carperentur

ad nutrimentum animorum.

Contigit aliquando, vt dies im-
bribus fœdus, manere nos cogeret in
triclinio : cumque satis multa, ex oc-
cassione turbidi cœli, de aëris passio-
nibus, agitata vtrimque fuissent : ob-
jecta tabula, vbi tot viri mulierum
manu cadebant, ad artis primùm,
quæ propè oculos falleret, admira-
tionem, mox ad historiam sermo-
nem deflexit. Et certè, ait Artemius,
benè est, quòd apud pictores tantum
& poëtas fœminæ fortiores sunt vi-
ris. Quis, putas humanarum rerum
status esset, si vero robore præuale-
rent, quæ etiam ex hoc vanæ sunt,
quòd in fabulis & in artificum tela
militant? Multò ante Virgilius quàm
iste pictor hanc nobis iniuriam fecit,
vt in Amazone, infirmior sexus vi-
ros sterneret. fortassis ne Liuia Augu-
sti in Æneide desideraret de sexu suo
encomium : & ne regnantis fœminæ

ambitioni, omnino deesset poësis, tot Imperatorem demerita versibus, qui ab eo amplissimam mercedem obtinuerunt. Sed an existimas militares vnquam fœminas fuisse, quæ ita bellis studerent, vt ad pensum essent ineptæ, & adeo viros aspernarentur, vt vocatos semel in anno, exturbarent finibus suis postquam matres effecissent? aliquas inueniri, quarum tanta sit continentia, vt virorum vultus ferre nequeant, facile concesserim: Sed in hanc animi corporisque castitatem consensisse tot mulieres, vt maritos toto ferè anno odissent, quis credat, nisi qui eminentissimam virtutem inter vulgares animi dotes, quæ totius regionis esse possint, retulerit, neque satis conceperit mente, quàm arduum sit, in numerosa plebe de pudicitia consilium?

His dictis quid sentirem scire voluit Artemius: vocatamque vxorem

blandè iussit accedere, illud enim iam tractari, quod à litteratis, nihil læsa sexus modestia excipere mulier posset: tum ego. Sua cuique laus ex merito reddenda est, nec ideo inter fabulas numeranda fortitudo, quia in debiliori sexu enituit. vbicumque est virtus, virilis est; & sæpè in fœminis stupenda patrauit, vt eo miraculo vanitatem illam maceraret, quâ nos viri existimamus, virtutem quidem, extra nos, gratiosam esse posse, at non generosam, magna audentem, neque dignam timeri.

Verè extiterunt Amazones, eo robore, ea pudicitia inclytæ quæ vix apud nos fidem inuenit; quidquid enim magnum, prioribus sæculis à natura ostensum est, nisi & oculis nostris subiiciatur, ipsa sui narratione, suspicionem immeritam facit, difficilèsq; ad accipiendam veritatem animos, qui nisi solitis & com-

muni lege fluentibus non credunt. Non apud Poëtas tantum, Penthesileam inuenies; etiam in historijs pugnat & vincit. Phryges cogit sperare, fundit Græcos, victoriam librat, & tandem Achillis telo pulcherrimè cadit, vt scias bellatricem Reginam, vinci nisi ab inuicto non potuisse. hæc propè Tanaim & Thermodontem fluuios Thronum recepit ex materna successione: mox, vt fortior ætas bello aptam fecit, regendoque exercitui, ita fœmineis legionibus, & prudentia militari potens, vt timeretur à regibus.

Neque in Asia tantum, mulieres sine viris imperauerunt, Aphrica quoque suas dominas habuit. Numquam fœlicius Regnata, quàm illorum dominatu, quas Lybias appellauere. Nul- las nunc extare Amazones, quæ suam Regionem armis tueantur, virósque sic fastidiant, prorsus crediderim,

quidquid dicant de fluuio, qui ad nostram vsque ætatem illarum nomine est celebris.

Fœmineæ Reipublicæ pulcherrimam imaginem in Gallia nostra vidi. Palatium ingens in sui sexus commendationem, extruxit nuper Princeps mulier, ea domus castitate vt nec viros in lapide admiserit: nullæ enim nisi mulierum statuæ vastissimam ædem exornant. Major pars ex Plutarchi fide ad memoriam gestorum suorum spectatores ita reuocat, vt arbitrentur se legere quod intuentur in signis. Sacra tamen historia suas dedit, quæ inter profanas, religiosos oculos morantur sanctiori maiestate. Nec præterita virgo illa Aurelianensis, quæ victrix, à prostratis tandem Anglis capta, ab iisdem igni tradita est, vt in ea Galliæ fatum & Triumphus arderet. An non regionis Amazonum veluti figura est inclyta do-

mus, vbi tot absque maritis fœminæ conspiciuntur, & in qua sculptoris crimen fuisset viros fingere?

Hæc non sine risu Elpis audiuit, sic vocabatur Artemij vxor, sed Marcellino asserente, nostro quoque sæculo mulieres inueniri quæ prælijs gaudent, & ad arma fortissimos quosque prouocant; Quæsiuit illa, vnde earum genus, & quæ cœli pars generoso influxu fœmineis pectoribus virilem animum infereret?

Non dissitæ, inquit Marcellinus, regionis miracula hæc sunt, apud nos geruntur quæ referam. Iam Gallia Amazones suas habet, quæ ad tubam magis quàm ad Cytharam mouentur, & viris animosiores pericula quærunt, quibus suam famam commendent; & frequenter licet corruant mulieres istæ, prælijs tamen atrocioribus mixtas videbis, vultu incenso, minacibus oculis ipsoque

clamore terribiles, vt si fortiori manu in pugna cadendum, hoc saltem deiectis infœlicium armorum solatium sit, victoriæ præanem præmaturis vocibus occupauisse. Sed quid? suspensos video animos vestros? Ænigma soluam. Mulieres de Theologia cum nostris Theologis certant; imparia certè arma, verumtamen non rarò collata; vt iam doctores non pudeat, cùm lapicidis & tonsoribus congredi, quando cum fœminis intercedit de doctrinæ palma, disceptatio.

Permitte, Elpi, quid de tuo sexu sentiam, coram te dicere; non ad hoc vos mulieres natura formauit, vt sublimiora scientiarum secreta nosceretis. Altior Parnasso Theologiæ summitas, & si in illam eniti vobis liceret, aliquis tamen Apollo sacro vertici præficeretur, ne Musarum concentus ab harmonia cito deflueret,

cteret, quæ semper præcentore viro
constantior est; dociles, non doctri-
ces Camœnas Poëtæ fecere, inclytis
licet parentibus natas, Ioue & Me-
moria, vt fœminæ sui modestiam se-
xus, etiam ex fabulis discerent.

Vobis conceditur acus, lana, spe-
culum, nec non adscititij capilli, si
vobis propria desit cæsaries, peplum,
cothurnus, totus denique mundus
muliebris, qui formam auget aut
turpitudinem celat; ijs vtimini, & si
vos ad maiora vocat animus, his ad-
dici non sustinens, illos peruoluite
libros, quos capere queat mens fœ-
minea: versus legite, nam & fabulis
scatent, & ad cantum accedunt. Ne-
que vobis historia prohibetur, quæ
fallendis horis aptissima est, & iucun-
dè veritatem menti infundit. si pla-
cent arma, etiam bellis miscemini, sed
otiosæ, & præteritorum certaminum
equæ iudices, statuite, quid quisque

virorum illorum, qui mundo dum viuerent, pacem inuiderunt, de posteritate meruerit. Parum est quòd historici sententiam vestram expectant? & eos habete libros, qui ita de diuinis sunt, vt meminerint authores se plebi loqui; quæ cùm multa scire debeat, plura tamen fœliciter ignorare ita notum est, vt si neges, experientia ipsa reclamet, & quotidianum penè miserorum naufragium, qui altiori doctrinæ, velut oceano, crediti, cùm enatare non possent, perierunt.

Erubesebat Elpis, se tamen non perstringi rata, probauit Marcellini de mulieribus iudicium, suauiter rogans, vt illas in gratiam matris leniori sermone prosequeretur, sine quibus nec viret.

Artemius qui literatrices fœminas sciret ceruicolas esse, & viris suis graues, iam remissiorem Marcellinum

veruit , contemplatione suæ vxoris ,
ea tacere quæ dicenda prorsus essent.
& adhuc eo silente , Quid cunctaris ,
inquit , profutura nobis eloqui. Non
ex ijs mulieribus , Elpis est quæ viro-
rum munera vsurpant. Sine maritum
breuiter laudare vxorem suam ; soli-
dæ pietati studet , ita in templo fre-
quens , vt familiæ curam non dese-
rat , quæ in muliere non minima sa-
pientiæ pars est. audire scit & exequi
placida mente quæcumque iubentur ,
& etiam , quod in plurimis frustra
optaueris , tacere. non ex impudici-
tia solum , fœminis perire frontem ,
sed etiam ex inepta librorum , qui se-
xum superant , euolutione , probè
nouit vxor mea ; & vt scias quantum
ab ijs distet , quæ audacia sua non mi-
nus sibi quàm litteris contumeliosæ
sunt , oblatos à pluribus libros ita non
legit , vt etiam ab authorum nomi-
nibus abstinerit. Ne igitur time , in

eas inuehi mulieres, quas gaudebit traduci Elpis, & de quibus numquam fatis dicetur, quòd fatuæ sunt.

Securior ergo, ait Marcellinus, sermonem prosequar, & celeberrimi certaminis promam causas, arma, successus. Scire enim iuuat quibus turbis otiosæ primùm mulieres, à speculo ad arma accitæ sint, quibus auxilijs pugnent, & quis tandem belli exitus maneat superbas & contumaces.

Quædam nostro sæculo, hæreses non dicam, opiniones eruperunt, turbandis ingenijs aptissimæ, & ex eo solum placituræ, quòd insolitæ sunt & acres; portentorum instar, quæ licet spectatores suos terrentia, non sine quadam oculorum voluptate conspiciuntur. ea est enim natura hominis, vt consueta paruipendat, & laborantem potiùs solem mirretur, quia non frequenter deficit,

quàm eundem vultu solito effundentem in terras, splendorem suum.

Da infantem quem servata naturæ lege, omnibus absolutum membris, prægnans mater effuderit, nemo accurret; da monstrosum & bicipitem, ad videndum quod nolis esse, fiet concursus; & soluta pecunia, si aliter fores non patent, emet unusquisque horrorem suum. Sic esse putata de istis opinionibus, quas nuper ortas, plurimi, quod certè mereris, tremuerunt simul & amplexati sunt; fidem enim illis adhibere, pavor est mentis, & miserrimæ gloriæ quædam species, quæ reluctantes animos ad id trahit quod formidant.

Minima tamen Galliarum pars, periculosis obscurisque sententijs dedit suffragium suum: Nam quid sentire deberet à veteris notæ doctoribus admonita plebs, ita fastidiuit recentes, ut eos non parùm suspicione

sua infamauerit. Accessit concionatorum zelus, audaxque pietas, quibus coërcita multitudo, in ijs mansit opinionibus quæ securiores multò alijs, etiam mentes tranquillat, Quid ad hoc, nouorum dogmatum assertores? nihil tutius visum, quàm mulieres subsidiarias aduocare, vt quod argumentis illi non poterant, id loquacitate efficeret sexus numquam minus tacens, quàm cum ea fari iubetur, quæ omnino non capit.

Quid miraris, Artemi, & quid tu, Elpi, frontem obducis? ista est. spargendis in incauto vulgo de Religione opinionibus, mulieres aptiores sunt viris. Nam quis eas amabit lædere si ipsæ lædant? quis ex ignorantia reas Episcopo sistet? quis filere imperabit? vel tandem, confusas adiget ad suæ imbecillitatis confessionem? apud viros reuerentia certè est sexus illius, cui debent quòd nati sunt, & vt sin-

cerius loquar, viri penè omnes in eas proni, Philogynia laborant. Quænam ergo subtilior ars, quàm ijs euulgandam opinionem tradere, quas ne viri offendant, prohibet insitus amor, & naturæ ipsius malignitas?

Muliebre ingenium vulpi simile est; non fortitudine pollet, sed industria, & ideo in quibusdam regnis, vbi viri summam rerum tenent, si qua apud exteras gentes est obeunda legatio, cõmittitur fœminis quæ arte præstant; quæ natura duce fingere doctæ, negotiorum præstigijs vtiliter abhibentur, & cominoda, plerisque rebus, animi seu imbecillitate, seu versutia, repulsam patientiùs ferunt.

Ad disseminandas de Theologia terribiles sententias, solerter mulieres in Apostolos sunt mutatæ: quæ etsi, præ inscitia, varijs linguis non loquantur, vernacula tamen vnica id efficiunt, vt in totam Galliam so-

nus exeat, quo orbem repleri maximè optarent, qui se mitti à Deo arbitrantur, vt omnia inuertant.

Inter Diui Pauli notissimos persecutores, inueniuntur & scœminæ Religiosæ quæ zelo altaris Domini, ferre non poterant Saluatoris Evangelium, adeo deceptæ vt crederent se Mosi inofficiosas, nisi Christum ipsum tollerent. Clamosum animal mulier, & suo tinnitu ita replens æëra, vt, quando vellet, tonantem Apostolum plures audire non possent: nec enim, sicuti ranæ, quæ ad imperium Cæsaris conticuisse dicuntur, sexus hic filet, cùm se audiri iubet Deus; tumultum duplicat si prohibeas, ex vetito clamosior.

Simon Magus suam Helenam adiutricem erroris nonne habuit, quæ per domos leni susurru venenum auribus infundebat, quod ille publico sermone propinabat audacius? plu-

res verò, non vnam, secum ducere solitus erat Nicolaus quidam Antiochenus, id in sua secta optans, quòd in fama aduerterat, ore multiplici, quodcumque sciri vult, spargente: & Psaphonis instar suos Psitacos caueâ emittens, qui repetitis vocibus edocti quid deberent garrere, vbique clamabant acceptum Deo virum, veritatis assertorem, Prophetam. Quid autem Marcion? Prodromam mulierem habuit, quæ Romanum venturum multò ante annunciarer, & ignoti adhuc hominis faceret desiderium; ea subtilitate vfa, qua & olim Heliogabalus, qui Romanos, præmissa imagine vultus sui, voluit ex pictoris commendatione, amare & mirari principem suum.

Montanus ditissimas fascinauit Priscam & Maximillam, quæ lingua simul & opibus iuuabant inepta de Spiritu sancto dogmata. Arrius non

prius orbem decepit quàm fœminam principem , cuius authoritas tormentis bellicis vehementior , ea vi pulsa-uit Ecclesiam Dei , quâ plurimi ex Catholicis ceciderunt.

Pete nunc, cur nouæ opinionis seminatores, Persarum more, sine fœminis non pugnant? verborum prælijs multùm equidem seruiunt; nam odia facillimè miscent. vox non citò illas destituit, sicuti viros, ipsisque fortitæ sunt ceruicem duriolem. Augent deinde mulieres sua præsentia numerum, qui in prælijs maximum causæ momentum est, & fortitudinis adeò speciem habet, vt antequam constet non multùm posse, semper multùm timeatur.

Eo consilio aduocatæ sunt mulieres, quas vt faciliùs ad bellum buccinatores accenderent, ijsdem suaserunt, nisi succurreret pius sexus ac misericors, interituram breui ger-

manam illam Theologiam , quam
sub veritatis imagine hostes oppu-
gnant. Promouendo negotio non
pauci ex viris per domos propè singu-
las missi , qui grandibus verbis , relu-
ctantes primum fœminas vrgerent ,
vt relicto stamine , colo , cæterisque ,
quorum ad muliebres artes vsus est ,
cito festinarent ad arma , & suo im-
petu retunderent scholam audacem ,
suis argumentis vincere adeò soli-
tam , vt ab ea iustè timendum , nisi
solueretur , proteruitate , numero . &
præsertim clamoribus. Consensum
elicuit tandem disertorum , suspiran-
tiumque hominum vox sæpè iterata.
Mulieres castrametatæ , componun-
tur ad certamen , aptant gladios ; &
nihil iam præter arma meditantes , in-
consultis plerumque viris , se & ca-
put suum clarissimo bello deuouent.
Nulla in delectu legionum , seu con-
ditionis , seu ætatis habita ratio : quot-

quot voluere, militiæ nomen dederunt, non nobiles magis quam ignobiles; maritatē, cum viduis, pulla veste, scholæ saniori funestos exitus minantibus; heræ, pedissequæ; adolescentulæ, anus: nec ex prudentia visum vno loco consistere militares turmas: effundūtur passim, per vrbes, per agros; dumque nobili prælio illustrior pars, vel in aulâ, vel in optimatum ædibus digladiatur; altera in officinis, sordidiori pugnâ, obscuros hostes aggreditur, aut in nundinis certat.

Quis autem non stupeat generosi sexus ingenium, solertiam? signa sua habent mulieres istæ, non Aquilas, non Lilia, non Turres, sed alia quædam quibus secernuntur ab hostibus, &, vbi opus est, vndelibet conuenientes, citissimè agglomerantur, Quæ autem signa? libri quidam recentiorum in sublimè elati, & suprà

cæteros authores opininum nouitate conspicui, dispersas aduocant, & in vnum corpus cogunt. Neque minus quàm apud Romanos, templum exercitus vocatur, locus ille, vbi signa figuntur & fulgent, tanta est enim librorum istorum apud pugnaces fœminas reuerentia, vt pro altaribus habeant.

Ex his etiam didicere aliud quàm cæteræ loqui; ne ex sermonis consortio temerè turbis misceantur, cum quibus nulla pax intercedit. Igitur & illas constantissimè fugiunt, nisi de doctrina habenda sit disputatio, & spes detur victoriæ.

Sæpè etiam ab illis Theologi nostri ad pugnam compulsi sunt, & nescio qua animi deiectione, se viros oblit, ignobili bello sustinuerunt traduci famam suam. Memini me cum in Allobrogum Regione essem, Aquilam vidisse, quæ cum fame ex-

timulata canem occidisset, odore prædæ accitos coruos, picas, miluos, auesque cæteras quæ cadaueribus pascuntur, ita despiciebat, ut vociferantes circa se bestias, & accedere metuentes, ipsa, placidè suâ victoria potiens, nec solùm aspiceret. Ecquid aliud hoc, quàm Theologorum exprobratio; qui tumultum muliebrem ira sua dignum existimantes, aliter ineptissimum murmur excipiunt quàm risu aut silentio?

Sedandis apibus, quæ inter se non minima aliquando odia exercent, facillimum remedium est.

Hi motus animorum atque hæc certamina tanta,

Pulueris exigui iactu compressa
quiescent.

Hac arte turbantur bellicosæ, ponunt iras, & ad alueos suos redeunt. Numquid ipse armatur Apiarius, qui muscas certare prohibet, mellificio

certè nobis commodas, at non rixa,
aut prælijs? non semper mulieres in-
cumbunt floribus, delicatæ: sæpè
acres tumultuantur, pugnant, sæ-
uiunt; Qua ratione Theologus men-
tem reddet furiosis? ita se gerat ut
dum in eas sapienter inuehitur, ne-
mo illum existimet se miscuisse abie-
ctissimo certamini. quasi ludens tur-
bet magis iam confusas, stridentes,
aculeis non plus in aliorum perni-
ciem instructas, quàm in suam, &
imperitio magis quàm disputatione,
cogat ad illud opus redire cui natæ
sunt. Non enim inutilia vsibus hu-
manis animalia, si mellita non arma-
ta, & ad familiæ bonum mouentur.

Ex Aristotele accepimus quosdam
reperiri in extremis Indorum finibus
lapides, quorum arcana vis illud effi-
cit, ut quicumque illos aspexerit, il-
licò raptus & anhelans obmutescat,
ex ijsque casu inuentis, admirationis

templum iubente Alexandro constructum fuisse, quod nemo nisi mutus & stupens spectare posset. Quotquot numen adoraturi fanum intrabant, ab ipso limine attoniti, elingues, non prius sermonis usum recuperabant, quàm in silentij remedium, obductis palpebris, aut pallio caput amicti, domo illa excessissent. Nulla apud nos eiusmodi saxa, quibus obiectis retundi possit, mulierum de Theologia disputantium importuna loquacitas; & in ipso certè admirationis delubro verbosæ existerent, si staret adhuc ædes illa, cuius intuitu, viri magis, ut existimo, quàm foeminæ tacebant. Vna ergo silentij spes, si semper loqui sinantur, quæ numquam satis iudicio suo; ipso enim verborum perpetuo cursu, lassabitur lexus ille, qui ex ratione & reuerentia dignioris tacere nequit. At non semper loqui permittes, si
cum

cum illo disputationem ineas , quæ non minus silentio quàm verbis constat ; vt ordine quodam iustitiæ , & alterna veluti patientiâ , respondentis fiat auditor , ille ipse , cui aggrediendi concessa est facultas.

Vbi rupes concauæ & reddēdæ voci idoneæ sunt , Echo prouocata iterat sonos , & vltima verba victrix concipit , ne prior videatur conticuisse. Sapienter verò , hanc olim fuisse puellam Poëtæ finxerunt , quæ cum ardentè amaret , non redamata , morbo contabescens , ita in saxum conuersa est , vt tamen adhuc lacescita loqueretur ; nec ante sileret , quondam fœmina , quàm ille , qui ad colloquium verbosam inuitasset. Vis vt fileat Echo , tu file , & tacentem cito habebis : vbi sola est , non fatur , relinque illam sibi : Et ex hoc agnosce , quantus sit Theologo labor cum muliere disputare , quæ te differente gar-

Q

riet non expectatura ordinem suum;
& cùm questioni finem, grauissima
cōclusione dedisse te speraueris, sem-
per tamen instaurando certamini,
inueniet linguax, quòd docenti re-
spondeat.

Et supra fœminam te esse, inde
conijcio, ô Elpi, quòd huc vsque cùm
posses sexus tui te patronam exhibe-
re, siluisti. laudo te, laudo te, minus
enim illum quàm ipsam veritatem
amas, quæ etiam apud pictores virgo
est, & fœmini generis apud Gram-
maticos, vt communione sexus, illa
vobis non displiceret, quæ sæpius ore
libero muliebres culpas perstringit, at-
que exagitat. Audiui aliquando, re-
tulit illa, virum caput esse suæ vxor-
is; & hoc apud Apostolum inueni-
ri, nuper quidam agebat Ecclesiastes:
ne ergo mirere me nihil loqui: ca-
put meum Artemius filet, auidus ser-
monum tuorum auditor, neque fas

est sub capite muto corpus esse vocale. Artemius ad hæc, non sibi temperans, & præ gaudio exiliens, assurgenti vxori manum porrexit; eam sibi semper virtutibus eximijs placuisse testatus, hodièque magis, in communi sexus sui causa, voluntario silentio.

Tum sedatâ lætitiâ, cæteris quæ à se expectari voluerat Marcellinus, auris data est: Quibus buccinis incitatae sint ad Martem mulieres, iam scitis inquit; nunc de armis loquamur, quibus vel contactæ excipiunt hostium ictus; vel formidolosæ aduersarios suos insequuntur & feriunt. Sed antequam sermo procedat, vnum monebo, risum compescite, amici, nam fortassis occurret. Quântum scientia emineat supra cæteros doctores. Sanctus Augustinus ignorat nemo, humanam mensuram propè excessit ingenium illud, sæpè ea vi de rebus di-

uinis differens, quæ stuporem magis, quàm dilucidam, ab eo conceptæ veritatis cognitionem legentibus relinquit. Si aliquis in Ecclesia Atlas est, Augustinus certè, qui maximarum quæstionum pondus, indefessis tulit humeris, & ea mentis altitudine fuit, quæ proxima cœlo puriori luce fruitur.

In plurimis Quæstionibus quas iurgiorum ferax ætas celeberrimo doctori dissoluendas proposuit, Eminentissimus ille Genius, non seruato gressuum humanorum modo, exultavit vt gigas ad currendam viam, & tanta spatia citus absoluit, vt ipse aduertens cursum suum dixerit aliquando, Quid ad me si quis non intelligat? ex conscientia admonitio: acutissimi enim authoris tanta sapè est subtilitas, vt iure habeatur à multis pro oraculo: nam & digna est quam omnes suspiciant, & adeò diuersos in-

telleetus parit, verbis illius vtor, vt
qui literati opinionibus non conue-
niunt, æquali audacia, Augustinum
sibi vendicent.

Armis suis dum viueret ille, mira
certamina edidit, vsum enim illorum
nouerat; & in quos hostes potissi-
mum valerent probe sciens, tanta
prudencia ijs tegebatur, tanta ijsdem
hostes vrgebat, vt nec in se locum
vulneri daret, nec frustratis vñquam
ictibus feriret Christianæ veritatis
inimicos. illo post multiplices lauros
sublato, nobis tanquam hæredibus
arma cesserunt; & his fœliciter, cru-
diti inter nos viri pugnant, qui alti-
tudine licet sua, sublimem Augusti-
num minimè æquent, non omnino
tamen dispari mole supra ceteros
eminentes, dignissimo oneri succe-
dunt, & vbi opus est, bellant.

Quis risum teneat, si cogitet no-
stræ tempestatis mulieres, Augustini

spolijs indutas, ad pugnam procedere? non ijs fortiores euadunt fœminæ, sed incessu grauiiores, & pondere ipso, adeò debilitatæ, vt inter sudorem, anhelantiumque suspiria, ossa crepent, sub Augustini ingentibus armis certare volentium. Pygmæos equidem mihi videre videor, dormiente Hercule, clauam viri fortis, vano conatu, non plus loco mouentes, quàm si alta quædam pinus illa fuisset, aut affixa solo rupes. Quid tibi cum hasta Augustini, mulier? abiectam trahis, non gestas; quid tibi cum ense, cuius capulum pusillæ manus molles articuli vix sine pellis attritu tangent, & ambire prorsus nequeunt? Augustini cassis totum caput tuum cum humeris absorbet, dimicantem celat, solâque incedere arma, quisquis te videt, credit, cum ad pugnam festinas.

Verè, sine charitate Theologi qui

talibus vos subsidijs auctas, perire
voluerunt. leuis armatura multo vo-
bis conuenientior, qualis apud Poë-
tam, Deæ amorum, quæ erranti
Æneæ, viam concinnauit.

Virginis os habitumque gerens &
virginis arma. Ponderosiora ne su-
mite, quàm quæ puer Cupido gestare
consuevit: tenero exercitui, arcus &
sagitta suffecerint; sed plurimis pha-
retræ vsum vetula ætas ademit? O vos
dementes, si fortioribus prælijs mis-
cemini, postquam rugosas & con-
temptas, exarmauit senectus! Ad hoc
ergo Augustini arma sumuntur, quia
iam non conceditur leuioribus uti:
& in illas turmas rejectæ estis, quas
emeritas iure dixerimus, cùm pre-
mentibus annis grauescant, & nemi-
nem, imbecilles, ferire possint?

Festiuam insultationem geminauit
ipse Artemius. ludentem, inquit, cum
sua Roxana Alexandrum Apelles

pinxit, & ne tunc quoque otiosa essent principis arma, cincinnatos Cupidines ijs indutos tam venustè exhibuit, vt qui conspiceret tabulam vix à risu temperaret; grandes ocreas bini intrauerant, & plures in lorica, velut in propugnaculo, assilientes cæteros in ea admitti, ita prohibere videbantur, vt speciem obsessæ vrbis referrent. Augustiniana arma ampliora multò sunt ijs quibus Alexander induebatur; non implentur nisi vastis ingenijs: tota licet mulierum cohors in ea intromittatur, recipiendis alijs semper dabitur locus, & vacuum restabit. Sed placet à te audire, ô Marcelline, quod pollicitus es, quis ridicularum legionum successus, quibus victorijs insignes illæ fuerint? Idem fecere, inquit ille, quòd olim Sybariticus exercitus. ea gens adeò delicijs fracta, vt nec equos generosos apud se pateretur; bello enim

atos ita ad musicæ concentum moueri docebant, vt si aliquando prælium vrgeret, non in hostes furiosi irruerent, sed tiliarum suarum memores, saltarent bellissimè. Non fœlicior nouarum Amazonum acies: pugnauerunt illæ quidem, etiam in eruditos, vt aiunt, sed eo vestigiorum tenore quo mouentur ad fides. adeò concinnè, blandulè, vt numquam syluæ venustiùs, cùm relicto patrio solo trahentem Orpheum sequerentur. Non illæ itaque metum incusserunt hostibus suis, verùm iucunda quadam miseratione, eos omnes affecere in quos pugnatum est, vt dubium sit, plus misericordiæ quàm risus, cùm ferox voluit videri, sexus ille excitarit.

Prima, vt fertur, Clælia maritum suum bonæ indolis hominem docuit, quid de Religione sentire deberet, quid loqui; ille parere solitus, ne tunc

quidem ostendit se virum ; indignan-
tique amico quòd à muliere oracu-
lum peteret, respondit, certiora à fœ-
minis olim reddita ; Socratem, Dio-
timam audiuisse nullâ virilis Philoso-
phiæ verecundiâ ; & Sybillas, rece-
pto Deo, habitas ipsis sacerdotibus
doctiores. Pauci istius exemplo vxoribus suis se in disciplinam tradide-
re. plures quòd tumultum garrien-
tium ferre non possent, silentium
imperauerunt. mitiores aliqui au-
daciam illam perditæ mentis mor-
bum esse existimantes, consulere
medicos, qui omnes purgandum ce-
rebrum censuerunt, ab ijsque omni-
no libris abstinendum qui furiosas
effecissent.

Apud Romanos sæuiente olim
pestilentia, vt faciliùs cadauera viro-
rum, cum ijs iusta persoluebant, flam-
ma corripere, excelsis functorum
aggeribus aliquot etiam mulierum

corpora miscere mos erat, quòd pingua magis & nutriendis ignibus aptiora, nec nisi lentissimè absque foeminis, sexus alter cremaretur. Aliquos qui cùm nouæ opinionis mulierculis familiares sermones conferre assueuerunt, illo igne vstos non negauerim; muliebris enim flamma, rapida, acris, & in viros quosque frigidiores, ni recedant, citò transiliens; sed de istis ignobilis prorsus victoria, qui iam noxio amore flagrant, ne gelidi apparerent, nouo incendio ardere voluerunt.

Finierat ille, cùm ego hæc; Iste sacculi Geniusest, ô Marcelline, vt iam ex sermone mulieres à viris non dignoscantur. Nam Theologicas veritates tractare gestiunt, citant Patres, viris suis, ancillis suis, vt tu sapienter dixisti. Verùm quidem, ait Marcellinus, citant, sed ita improbè, vt sexus ambiguitatem tollant omnino;

nam nec ad rem, nec sine Patrum iniuria, quorum sensa non capiunt; quidquid attrectant siue Bibliorum, siue veterum authorum, qui de rebus sacris eruditissimè scripsere, inficiunt aut dilacerant inscitia sua, ut semper, cum doctrina excultæ volunt videri, sint mulieres,

VIRO RVM

FORTIVM NOVA

SPECIES, QVIBVS PRO

VIRTUTE IMPIETAS.

SEXTA DISSERTATIO.

C LINIAS à Leontio acceperat, libris mihi omnino interdictum, vt somnus qui per-
tinaci lectione, & intemperanti per-
uigilio exulauerat, remissionibus, &
inerti quadam laborum pœnitentia
reuocaretur. auelli à libris, cùm in
illos charitas est, crucem sciebant,
& acerbius morbo quem leuare eâ
abstinentiâ velis, remedium. Ideo
miserebantur, interdumque dice-
bant, abstinentissimæ vitæ mihi au-

thores esse Medicos, qui auido literarum animo omnia penè alimenta prohibuissent. & ne inutilis mihi esset eorum humanitas, placuit honestissimis viris me inuisere, vt mutuis colloquijs leniretur dolor ille animi, & otij verecundia; assueto enim laboribus ingenio, laxamentum, iuventibus licet Medicis, turpe videtur si nimium, nec facile apud operosos excusatur necessaria vacatio.

Accidit, vt cùm ipsi fores pulsarent, eâdem viâ transfiret Isacius, Clinia notus, non mihi aut Leontio; sed ex amicorum relatione, mei videndi cupidus, & de quo etiam vicissim multa audiueram, quæ mutuae consuetudinis desiderium fecerant. Ergo non multum rogatus, cùm cæteris intrauit, urbanè excusans quòd authore & duce Clinia, tentasset suâ audaciâ patientiam meam. Non multa certè est, inquit, Isaci, nam ad

Medicorum imperium penè deficit:
verùm non tu inter remedia illa nu-
merandus es, quæ cùm crudeliter pro-
sint, iure timentur; dulciùs amico-
rum doloribus mederis, & mihi fœ-
licitatis maxima erit accessio, si me
quoque inter cæteros admittes.

Infirmo iucundum de eâ quâ affli-
ctatur inualetudine alios loqui, illam
enim non contemni inde agnoscit,
quòd cæteris curæ est, & digna vide-
tur de quâ amici doleant. Clinias
mensam sine libris aduertens, refer-
tâmq; varij coloris liquoribus; Hæc
sunt (inquit) Firmiane librorum an-
tidota? non eâ facilitate istas potio-
nes hauries, quâ venena sumpsisti.
quàm miserabile supplicia sumi, non
de sceleribus, sed de studijs, ipsâm-
que, post nobilissimos labores, va-
pulare diligentiam!

Quodlibet peccatum habet pedis-
sequam pœnam suam (hoc ab Au-

gustino didici) & iustum quidem, vt reus admissio in Deum crimine, vel mœrore ingemiscat, vel cæcitate non doleat. pœna duplex, nec timeri æque digna, illa enim multo atrocior, quæ non sentitur, nec lacrymas mouet. hoc prouidentia diuinæ sanctissimus ordo postulat, vt singulis sceleribus sit veluti tortor præsentaneus, aut nox animæ, aut dolor. sed in Hippocratem peccasse, quid tam magnum est, vt puniri statim mereatur tristissimæ artis contemptus, & in euoluendis libris non sobrius labor? iam omnes tibi prohibentur, quasi Sybillæ essent, & Senatus edicto prohiberere, scrutari ex eis Imperij, aut Principum fata.

Ad hæc ego, Amico indulges, Clinia, in Hippocratem simul, & ipsam naturam peccasse me non diffiteor; ea iam infirma est in singulis hominibus, neque nimio labore sollicitanda;

tanda; & hoc aduertere debui, ne in eius offensam extenderem voluptatem studiorum. corpora olim robustiora, longiorem operam menti præstabant, & ideò forte doctiores euaserunt, qui prioribus sæculis scientias coluere, quàm qui postremo æuonati, acceperunt victima corporum cœlestium veluti dona, & fatiscentis naturæ reliquias.

Credis ergo, ait Clinias, ô Firmiane, à corporum statu deriuari vim illam aut tarditatem mentis, quæ nos ad literas vocat, aut amouet à studijs? & ideò fortiora fuisse auorum nostrorum ingenia, quia validior caro, officiorum patientior erat, & ad ingentes conatus sufficiebat? sed non quilibet tecum senserit: Etenim Aristoteles ipse, quem naturæ Genium vocant, debilis, paruus, &, vt secretius lateret magnitudo illa animi, quâ præcepta viuendi priuatis homini-

bus, imperijs leges dedit, etiam gib-
bosus & balbutiens. stupendum pla-
nè quod legi; nempe Academiam,
(locuserat vmbrosus ab Athenis mil-
le passus distans) Platoni habitatam,
quia insalubris non parum confere-
bat ad studium Philosophiæ, quæ ro-
bustos artus fastidit, nec nisi vi, &
prolixâ patientiâ, in vegetâ carne
potestatem suam exercet.

Diuinorum contemplatio vltimus
est animæ nifus, illi tamen corporea
imbecillitas adeo consentit, vt nun-
quam fortius se à mortalibus sancti
eximant, quàm cum deliquium pa-
tiuntur, solaque illis restat sub ima-
gine mortis, debilis & anhelans re-
spiratio.

Nullus penè homo qui non ali-
quâ sui parte laboret; aut corpus ti-
tubat aut ingenium; quæcumque
dat natura, latè spargit; vt non in
singulos ea omnia cadant, quæ inte-

gram fœlicitatem constituunt ; sed in illâ dispertitæ paupertatis necessitate , maxima plerumque est consolatio , ijs quibus negatum est corporis robur , ingenio valere & prudentia , scientijs frui.

Theocritum nouisti saltem ex nomine , quis illo imbecillior , si corpus spectas ? quis fortior , si animum ? iam multum tempus est , ex quo podagrâ laborat , & lentâ febri conficitur ; in eo tamen statu admirationi est omnibus ; nam statim ac quieuit dolor , qui loquendi potestatem non fecerat , mira pronunciat æger homo , & languidus , vt scias in iacente corpore erigi sapientiam , non sterni. pari maiestate Augustus Cæsar cùm morbo detinebatur , & negotia vrgebant , iura dabat ex lectulo. vnus mihi dolor , Theocritū non aliter nosse quàm ex egregiæ fortitudinis famâ , & stupore corū qui ab oraculo isto ad nos redeūt.

Ita Clinias, cui ego iam alia animo voluens quàm ea à quibus sermo inceperat; Non optimam causam, optimè agis Clinia: sed quæcumque protulisti liceat tibi credere: illud certè haud præteribo, pessimo exemplo stabiliri non posse tuam doctrinam. Theocritum dicis virum strenuum: Deus bone! si hoc titulo iustè insignitur, & vos, Poëtæ veteres, iusti fuistis, qui Acherontis & noctis filias, stygias canes, appellastis Eumenides, id est beneuolas, cùm aliter gratiosæ non sint, quàm tædis & serpentibus.

Vir iste ex illis est, qui pietati bellum indixere, nec aliam habent sapientiam, quàm quæ mentes infatuat. Ignoras forsitan, Clinia, scētam hodie inueniri, quæ professâ impietate Biblia sacra pro fabulis habet, neque tantum secretò abijcit, sed publicè deridet, eiurat Euangelium?

Adhæc cum stuperet Clinias, diceretque, quod si leges silent in tantâ numinis iniuriâ, neque in sceleros armatur potestas, non videre se, cur potius Iudæi regno pellantur, quàm istud hominum genus, quod eâdem audaciâ Christum tollit & Moysem. Ne mireris, inquit, Clinia, hæc magistratuum nostrorum patientia, ut numquam exardescant nisi cum Rex aut publica quies læditur. pestem istam non probant, absit, vellent certè extinguere, sed expectant, donec ipsa sponte deficiat; ut nemo de clementiâ illorum dubitet, cum viderit securam sub testium, & persæpè, sub iudicum oculis impietatem: non magistratibus curæ est, quàm bonis Principes nostri, sed quàm subditis regnent.

Vt autem scias, Clinia, me non immeritò de impietate illa queri, Leontium interroga, Theocritum

novit; si virum retegat, non sine maximâ vultus tui mutatione, quæ narrabit percipies. Tum Leontius non expectata Clinix percontatione: Libenter, ait repetam quæ certissima esse scio & doleo: licet enim ad audacissimæ impietatis memoriam renovetur indignatio quædam & mœstitia animi, iuuat tamen venena prodere, ne incautis noceant.

Theocritus iste eximius habetur à plurimis, multumque ad famam quod literis creditur instructissimus; si quæ tamen mihi fides est, infœlices eas habuit, & parcissimas; multum equidem loquitur imperitorum more, neque deest in verba effuso, beata illa garrulitas, quæ vacua licet rebus, aures tamen delinit iucundâ fluentique inanitate. memoria illi non omnino infœlix; si quæ nesciat, multa autem nescit, ad alia diuertendi quorum peritior videri potest, tanta hominis

ars, vt etiam ij qui propiùs virum no-
uere, & declinandis infidijs sunt in-
tentiores, vix à quæstionibus quas
fugitat ille, sentiant se auelli.

Cuiusdam Charondæ libro mirifi-
cè affixus est, nec minori diligentia
peruoluit Nauinum, cæterósque au-
thores, qui non denuntiato odio,
sed improbo marte, & infidijs Chri-
stianam Religionem adoriuntur. ho-
rum lectione, primùm frigidissimus
effectus est ad res fidei; non multò
post, Christianus nutans, nec obscu-
rè ambiguus, ita vt quid profiteretur
nemo sciret, nec ipse quoque. tan-
dem quod inchoauerant libri, absol-
uit perditissimorum hominum con-
uictus, & inter vina liberior impie-
tas. Quid iam sentiat, quid etiam fre-
quentissimè loquatur, referam.

Omnes omnino Religiones ex opi-
nione esse indubiè putat, & Princi-
pum industriâ in subsidium legumin-

ductas, vt mortales, quibus præceptum ad noxia impetus, si, aut ratione ipsâ, aut reorum certissimis pœnis, ad rectam viuendi normam cogi non possent, saltem Numinis timore coercerentur.

Et illud constantissimè tenet, nullam actionem alterâ honestiorem esse, nisi ex delirio opinionis, quæ in varijs gentibus diuersissima est, & carneleonte instabilior, quod in vnâ regione damnat, in cæteris absoluit. pudorem qui ad turpia non erubescit modò, sed & pauet sapientissimè, vano timore concuti, nihil enim turpe, nisi quod fœdum eadem censuit opinio, à quâ & castitas suum pretium accepit, ex difficultate magis, quàm ex merito suo commendata; ita quippe hominum ingenijs facilia quælibet despicientibus, vt illud tantum mirentur, & diuinum putent, quod arduum.

Quid impudentius? quid impurius?
quàm quod audiente me stolidissi-
mus vir nuper effutijt? emittendi cu-
iuslibet humoris æqualem facultatem
à naturâ esse concessam, nullumque
sanctius retineri, quàm si homo tri-
stiriâ grauis, ipsâ tamen obstinator,
à lacrymis abstineret.

Illud quoque frequenter comme-
morat, fidem Christianam, non infu-
sam à Deo mentibus fidelium, sed à
parentibus merè traditam, & benefi-
cio loci, in quo receptum est Euan-
gelium, illam doctrinam ad nos per-
uenisse, quam cæteris sanctiorem
æstimamus.

Coniugij vinculum durius esse
quàm quod sapiens ferre possit aut
debeat, nec nisi contractu ciuili con-
stare seruitutem illam, quâ coacta
cupiditas, veluti in dolio vinum ef-
feruens, tumultuatur & latius quærit
effundi. hæc inter plurima eiusdem

notæ à suo Charondâ accepit, qui sub sapientis nomine insaniens, meruit aliquando eos habere censores, quos Rex non doctrinæ, sed negotiorum arbitros creat.

Veteratorem magistrum superavit discipulus Theocritus, sensim ad illam impietatem adductus, ut opinetur, extra mortalem hanc vitam nihil omnino sperandum aut metuendum esse; animas enim hominum, non minus quàm brutorum interire, neque transferri, ut docet fides, sed finiri: quia licet multò subtilior sit anima humana cæteris ratione carentibus atque nobilior, materialis tamen existimanda est, siue illam dicas flammam tenuem, ut ex calore; siue simillimum aëri spiritum, ut ex flatu potest conijci, aut denique, elementorum concordiam, quæ tamdiu durat, quamdiu componendæ huic harmoniæ student, remissis ad mu-

tuam pacem qualitatibus, illumque ordinem seruant cuius effectus vita est.

Quid plura? Religionem autumat vtilissimam generi humano fabulam, quæ continendæ plebi inuenta, hoc solùm à sapiente obtinet, vt facie tenus patiatur se Christianum haberi, de cætero liber, & ea quæ populus stultissimè facit, sapienter ipse facturus, tanquam legibus iussa, non tanquam Deo grata.

Verè stultissimum virum nobis exhibes, inquit Clinias, iam apud me totam famam amisit; ille ne Theocritus qui omnium ore celebratur vt fortis, qui tot præconiorum materies? ille retulit Leontius; sed quia iubente Firmiano viri effigiem delineavi, nec alij restant colores, quibus expressior fiat teterrimi monstri figura, silentium faciam, contentus amplissimæ disputationis campum

eâ narratione, prudentioribus & doctioribus aperuisse.

Isacius eâ vsus reuerentiâ quæ recentem amicitiam decebat, & in primo quoque congressu adhibenda est, multa cogitans nihil tamen dicebat, expectabâtq; donec rogaretur ea loqui, quæ in rem suggereret multiplex eius eruditio, & eloquij facilitas. non solidis tantum, sed speciosis quoque literis studuerat, multum auersatus puluerulentam illam Philosophiam, quam ex ruditate & sordibus plures æstimant. Quid de fortitudine animi sentiret homo eruditus, audire cupiebam, vt ab eo acceptis regulis, deinde vnâ quæreremus, an nouis fortibus illæ possent aptari.

Leontius eadem animo versabat; & primus cùm vrbanam illam Isacij taciturnitatem laudando accusasset, quasi noxiam cæteris qui ab eo aliqua discere summopere optabant; in id

argumentum rogauit sententiam, nec
difficuter elicit, sic enim mox ifaciis.

Fortis, ut opinor, ille existiman-
dus est qui aduersis non frangitur,
neque voluptatibus mollescit, rupi
similis, quam nec frequens vento-
rum rabies, nec fremens vnda, è se-
dibus suis transfert; quicquid enim
contra virum fortem sæuiet, frustra-
to impetu hebescet statim, & victo-
rem suum mirabitur: fortis est, qui
cum pari, non cum imbecilliore pu-
gnam init, & quia sibi par, plus quàm
alteri, quilibet homo, ille in æquissi-
mum certamen descendit, maximam-
que fortitudinis laudem vsurpat, qui
se ipsum vincit strenuus hostis, non
ad iram ferox, sed ad rationis impe-
rium, pulsataque virtutis incitamen-
tum: hoc clasico ad prælium ex pace
vocatus, toties in seipsum armatur,
quoties ex passionibus aliqua, ordi-
nem turbat & insurgit in animū. for-

tem dixero, qui amor non obtemperat, libertatis suæ vindex: qui, ubi trepidant omnes, suprâ timorem est; nec vanâ spe fertur in ea, quorum expectatio pendentem animum discruciat omnémque præsentibus bonis gustum adimit futurorum æstimatione, quæ & in incerto iacent, & antequam se exhibeant, plus imagine suâ doloris faceffunt, quam possessa possint dare solatij.

Absit igitur, inquit, Isaci, ut fortes existimemus eos, in quibus illa vis animi adeo flacceffit, ut ad vitiorum imperium ne quidem reclamans feruiat. conuitio, sibilis, explodenda est ista fortitudo, cui nihil prorsus reliqueris, si nomen detrahas & infamiam.

Cùm audis fortes animos, hodie vigere in Gallijs, an non continuò in mentem veniunt Philosophi acres, strenui, ex eorum scholâ, in quos

nullum voluptatis fortunæue imperium? certè titulus hic Stoicum sonat, magnum aliquid expecto, dignumque quod suspiciant cæteri mortales, queis tanquam abiectioribus se non exhibuit, conscia dignitatis suæ, grandis hæc & vehemens Philosophia. Ridiculi mures, ut aiunt, montium parturientium fœtus, & tanti nominis germana significatio, malè sana mens obstinata impietas. quis credat fortes illos, notæ imbecillitatis homines esse, & magnâ ex parte, venustulos, cincinnatos, propè mulieres, quibus obstetricem iure dederis, si parituros ex aluo & ex veste constaret?

Sex solum fuisse in Græciâ sapientes verior narrat historia: septimum, Periandrum, non proborum suffragijs, non Apollinis voce, sacro numero adscriptum, illud imperio effecisse, Princeps enim erat, ut sapiens

diceretur, sparsis de virtute sententijs, quasi iussa plebs tanquam ab oraculo susciperet. hanc à timidis hominibus contumeliam passa est sapientia, vt tyrannum, qui etiam in liberissimas mentes erat violentus, declararent sapientem: non æquiori titulo fortes dicuntur viri isti, qui voluptatibus diffluunt, qui inter fœminarum greges, ad arbitrium insolentissimi sexus rident, suspirant, mirantur, spadonibus euiationes; nec aliud quo fortitudinis fidem faciant miseri habent; præter illam duritatem mentis, quâ impij sunt in Deum, & hominibus inuisi.

Gloriosè Sicilia Titanes suos iactat, neque enim quod de illis narratur, falsum omnino est. tulit ea terra Gigantes immensæ proceritatis; hodièque de corporum mole dubitantibus, reliquias immanes monstrat hæc ætas, vt non solâ fantâ aut

Poëtarum

Poëtarum commentis, sed & incolarum fortitudine terribilem olim fuisse insulam, demirās posteritas agnoscat. Gallia nostra longè aliter virorum fortium regio est; ab his enim non illi gloria sed probrum; neque turpius infamari potest terra infœlix, ubi tot portenta edita sunt, quàm si probet se illa genuisse.

Hæc ego quidem: sed ferè patrum habuit mendax fortitudo, Dulcidium qui vltimus aduenerat, virum facilem & gratiæ obnoxium, quoties eo teste, vel iudice causa reorum agebatur; sic enim ille ad benigniora propendens.

Paucos inuenias, qui hoc fortitudinis caractere insignes sint, cuius meminit Isacius: & certè multo facilius est describere virum fortem, quàm ostendere. rarum opus, nec vnionibus frequentius, quos in amplissimo mari insolenter creat natura,

in quotidianis operibus negligenter, nec ad ambitionem diues. meo tamen iudicio, sufficiet, ô Firmiane, vt quis inter viros fortes recenseatur, si ex ratione sit ad aliqua eorum intrepidus, ad quæ non fortia nutant, cadunt, ac vulgaris quæque constantia labefactatur. Et homines isti forsitan, quos pro imbecillis habemus, non adeo molles sunt, vt aliquid in illis non deprehendatur, quod robustæ virtuti decorum sit, & sapienti conueniens. credibile ne est, fortes illos qui velut heroës, thure sibi supplicari desiderant, nihil habere omnino fortitudinis illius, cuius nomen cum tanto supercilio suum fecere?

Interposito silentio morula fuit, quasi ego cæterique aliquid quæreremus in miserorum patrociniû; moxque Isaciûs capitis motu inutilem laborem cōfessus. Quid frustra fortitudinis notas in perditissimis viris inue-

stigamus, inquit, totū quod in illis videtur, mollities est, & abiectio animi.

Aliquos in aulâ vidistis ex istorum fortium nouâ specie? quid non timent, quid non sperant? certè in transtris fœliciores vitam agunt, ex scelere non ex libertate remiges, quàm isti quos spontaneæ seruituti addictos, damnat spes improba opum, distentōsque vanis cogitationibus cruciat ambitio ventosa; non suis tantum malis, verum & alienâ fœlicitate premuntur, quicquid alteri concessum est principis beneuolentiâ, sibi ablatum existimantes, nunquam sine dolore, quia nunquam absque zelotypiâ.

Quid dicam de insanis amoribus? vinci se quotidie fatentur miserrimi amatores, nec sibi ad conspectum formæ quæ oculis placuerit, satis fuisse virium, ut seipsos à seruitute eximant, quam gratissimam inducit

oblata pulchritudo. ab vultu, ab oculis, quos depereunt, crudeliter pendentes inter spem desperationemque medios videbis, toties mutatâ facie, quoties vel arriserit propitia questibus mulier, vel auersa, seueram se præbuerit. si tamen aliquis ex istis, quorum nota est imbecillitas, religionem contemnat, nec ad diuina prorsus moueatur, in hoc enim apud illos summa virtutis, si se perditum velit, ne aliquid ex voluptatibus pereat; si vitiorum, quæ aut profunt, aut placent, sectator constans est; Deique monentis, aut etiam minantis, audax contemptor, protinus fortis existimatur ab æqualibus suis, dignusque qui inter viros illustres locum habeat, quia nulla ei cum plebe communis opinio, cæterisque altior, quasi supernatans, infra se videt, quodcumque alij supra caput suum mirantur.

Quanta autem sit animi imbecillitas nihil eorum credere quæ fides proponit euidentissimè apparet cui-libet propius inspicienti. Illene fortis animus qui adeo carni mancipatus est, vt nihil credat, nisi quod retulerint sensus, ita falsitati obnoxij, vt videre te sæpissimè tibi persuadeas, quod omnino non vides, & audire quod non audis? supra sensus ferri, vt ad veritatem, quæ illis altior, accessus fiat, maxima est fortitudo; sed & certè præclarior, si supra rationem ipsam assurgas, vbi illa irritò labore ad confessionem sui adducta, & in ipso conatu deficiens, quid assequi non possis eius viribus, fatetur tibi.

Quis fortior eo qui ad arbitrium suum flectitur, quique se iubet parere Deo iubenti, vt sui ipsius sit etiam aliquo modo lex, & inuitâ licet naturâ, fidei suæ, post Deum, assertor, ac minister pietatis?

Imbecilli quidem animi est, citò credere, & ad fabulas aniles moueri; sed quis fortem audeat dicere eum, qui tot sæculorum testimonijs; tot oraculis Patrum; tot in fidei reuerentiam, perpetratis mirabilibus, se durum præbet; vnámque stupenti mundo, conuersóque per Euangelium, obijcit, quâ solâ potens est suspiciosus ad omnia animus, nec ideo capax veri, diffidentiam.

O quos fortes habemus! tales in abiectissimo vulgo reperias, qui non legum, non famæ reuerentiâ, non suppliciorum timore retenti, naturæ lasciuiantis, aut etiam ferocientis, impetu ita rapiuntur, vt nihil ab adulterio, nihil à cædibus retrahat, si illorum est potestas. fortes tamen non illos dixeris, quia non timent, quia quod sceleratè voluerant, id sceleratius effecere, sed ad rationem stupidos, furentésque, quibus non alia

vis est, quàm ea quâ domantur ipsi,
& in perniciem suam valent.

Non fortitudo animi impios facit,
sed vitæ diffluentis libertas; quæ quid
expectare à Deo vindice debeat, fi-
de admonita, monitorem suum ex-
turbare totis viribus nititur, vt nullo
obstante sit ad delicias rapidior cur-
sus, nec anima ad conceptos alterius
vitæ pauores ferè semper modera-
tior, patiaturs diutius importunam
pietatem.

Non argumentis adducuntur im-
pij vt non credant, sed sensibus, quos
religione fortiores facit tandem stu-
pida mens & parendi consuetu-
do. dulce est perditis cogitare nul-
lum post hanc vitam esse tribunal, cu-
ius timenda seueritas. vidi sæuiente
tempestate hominem quemdam qui
acriter oculos claudebat ne fluctuum
minas intueretur, idem de auribus si-
ne dubio facturus, vt sibi inter tot

audientes, irati maris fragor obtunderetur, si tam facilè spontanea surditas quàm cæcitas comparari potuisset. pone, perituram nauim que uehebamur omnes, ille ne minus, quàm cæteri, naufragus, qui parcens timori, naufragium suum aspicere noluerat? idem & de impijs istis credere, non ideo illorum fors melior quia inferos non vident & cum cæcitate sua pereunt.

Iam non paucos inuenies, inquo, Isaci, qui ea arte sibi quamdam securitatis imaginem fecere, & in Theocriti opinionem non obscurè concedentes, animam humanam credunt esse corpoream. hoc inter plurima illorum dogmata præcipuum est audaciæ fundamentum, quâ fortitudinis famam se consequi arbitrâtur. Deum enim authorem naturæ non omnino abnuunt, ne veluti bruta quædam animalia existimentur mundum hunc

incolere, cuius tanta est in probando Deo efficacia, ut vel ipsa Barbararum gentium feritas, non sine Religione sub speluncis & frondibus, ducat ætatem.

Cùm diuini verbi opera sint ea omnia quæ sensu percipimus, æquum certè fuit ut verbi istius non obscuram omnino significationem præferrent, & innato clamore originem suam testantia, ad authorem Deum respicere aberrantes mortalium mentes cogèrent, à quo quidquid est, varia licet sit rerum creatarum eloquentia, scientiam habet vocis.

Solem intueri & Deum ignorare, qui splendidissimæ facis perpetuus rector, nusquam interrupta successionem, die tenebras claudit, tenebris diem, impossibile est. lux enim illa, immobilem Deum stupenti mundo circumferens, ubique terrarum latere non finit supremum numen: do-

Atque adeo radijs mentium caliginem absterget, vt Philosophorum velut Apostoli quidam dici non immeritò possint, quibus olim vsi præceptoribus, Socrates, Plato, cæteri-que sapientes, ea cognouerunt de Deo quæ tùm parcè, & quasi Catechumeno adhuc orbi exhibebantur in præludium Euangelij.

Expedit certè nostræ tempestatis fortibus viris, Deū non omnino negare, ne à Philosophis secernantur, quorum nomen tantopere ardent, vt quicquid stultum mente conceperint, quicquid religioni iniurium non dubitent appellare Philosophiam. hoc ergo fatentur, Deum esse; sed culparum in alterâ vitâ vindicem non credunt, cùm nec vitam alteram norint, & se brutis simillimos existiment, quibus soluto corpore percunt vniuersa.

Absurdum Philosophorum genus.

si animæ humanæ intereunt, audacter dicam, Deus non est; nam si est, cur necessario, & ex naturâ suâ iustus, nec præmia habet nec supplicia, ut exactâ ista vitâ mortali, aut virtutem calamitosam præmiaturus suscipiat, aut ex merito castiget nequitiam fœlicem? ergo sceleratis piisque, post diuersissima opera, fors erit eadem ubi ex hac vitâ exceßerint, & Deo omnia cernenti seruisse, non magis proderit religiosis hominibus, quam si cæci cuiusdam numinis administratione regeretur orbis, quod à sacrilegis cultores suos, sui que amantes non fecerneret.

Si interit anima, belluis, quibus ad præsentia solum dolor est metusque, homo ipse infœlicior, qui præteritorum recordatione conficitur, nec minori cruciamento futuros dolores in suam perniciem citat, tempora ipsa anteuertens, ut priusquam

faviant quid favitura sint, præcoci ærumnâ experiatur. Infœlix homo cui ratio in supplicium data est, nec concessum ut impunè supra belluas emeretur ea parte qua se iactat cæteris animantibus præferendum!

Immortalitatis animorum præclarissima certè argumenta quæ à summi Dei æquitate, hominisque nobilissima natura sumuntur, ait Leontius, sed alia quoque sunt, quæ virorum fortium ineptissimam de mortalitate animæ opinionem confutant, placet illa referre; ô Firmiane. iam tuæ partes sunt, inquit, Isacium manu indicans, nullus te meliùs pugnabit in insulos sapientes & libenter Leontius, quæ à me postulat, à te accipiet.

Tum ille; Etiam dormientes testes habemus, inquit, qui vigilantibus non inutiliter accedent, & præclarissimæ causæ suffragabuntur, quid enim? quod illis qui dormiunt sapif-

simè contingit, vt feriente totâ illâ sensuum cateruâ quæ inuestiganti animo seruire consuevit, sit illis ingenium acutius? certè somnus quoddam læthi tentamentum est, & animam à corpore omnino secretam, posse existere & operari, ex hoc intelligi potest, quòd sapienter etiam cogitat, vbi somnus præludia mortis agens, effecit vt sibi reddita, nec iam alterius egens, ad summarum rerum contemplationem, sensibus corporeis non vtatur.

Accedit illud multò fortius: quòd anima excellentissimū quodque obiectum non reformidat, nec Metaphysicis, quorum lux splendidissima est, hebescit, sed perficitur. vehementi sole soluitur oculorum acies; acutissimo sono læditur auris; & illud notum est, cadentis Nili fragoribus, eos omnes obsurdescere, qui illam terræ partem incolunt, quæ sub

benignissimo fluuio solavapulat, quasi culpæ quoddam genus esset, vidisse præcipitem. quomodo igitur sensibilibis anima, quæ fortioribus obiectis delectatur, cùm quilibet sensus obiecto proprio impar sit, nisi illud remissâ vi dulciter feriat, & sua quasi iniuriâ soletur imbecillem potentiam?

Adde & hoc. ætate deficiunt quælibet sensibilia, quòd non accidere animæ humanæ oculatissima senum prudentia demonstrat, vt scias illam substantiam æternitati natam, quæ ipsismet adiuuatur, quibus mortalia atteruntur, & pereunt; nec tempus, cuius longo famulatu ad profundiora consilia tam salubriter vtitur, vllum in eam dominium obtinere.

Deinde spiritales quasdam animæ dari actiones neque illi negant qui eam interitui obnoxiam esse contendunt, vt cùm intelligit vel diuina, vel

Deum, vel omnino seipsam; ad hoc enim opus, suis tantum potentijs vtitur anima fastidito rerû materialium concursu, ex se fœcunda, & sola tum notitiæ suæ parens. sed quomodo spiritalium actionum sedes erit, atque principium anima, si corporea est, & ex consequenti dissolubilis, cùm eiusdem esse naturæ oporteat, subiectum & actus qui in illo, & ab illo sunt, nec fluentibus riuis fons ipse qui aquas ministrat, possit esse deterior!

An non immortalis anima, quæ perituris satiari non potest, cuiusque est ad æternitatem nîsus, etiam cùm se morituram existimavit? inde ardens illa parentû in liberos charitas, ut brevissimæ vitæ spatium quadam generationis arte, in posteris extendant; inde literarum, inde artium, supra quàm quod vitæ corporali necessaria sunt, diligentia: ut ex ope-

rum dignitate in multa sæcula uiuant, qui illa effecere, & admixti nascituris, vel laudatores habeant, vel inuidos. Certè illud immortalitatis studium à natura est, quæ cum frustra nihil faciat, ipsa siti æternitatis ostendit eam posse expleri; & ex appetitu, ad spem nobilissimam prouocat, igniculo illo tantam lucem nobis præferens, vt nulla anima se morti obnoxiam credat, nisi quæ sui omnino immemor, non aduertit cupiditatem suam.

Calore non minus quàm ipso splendore diurno percipitur vicinitas solis; & ille, de quo loquimur, naturalis ardor cunctis insitus, æque ac rationis ipsius claritas, immortalitatem commendat; nec deterius profectò argumentum quod à voluntate, quàm quod ab intellectu sumitur, cum vtraque potestas, naturæ dæce, aut ad verum cuius pulchritudine trahitur

hitur viam quærat, aut ad ipsam æternitatem.

Sed frustra de istis prolixior sermo haberetur apud homines Christianos, & strictim ea attigisse sufficit, vbi nemo de immortalitate sua dubitat; neque ea recensuissem, nisi me loqui, eruditioris viri imperium coegisset.

Quibus machinis dirui possit novorum fortium de mortalitate animæ sententia, egregiè nos docuisti Isaci, ait Leontius, sed placet audire quæ certissima accepi ab amico? ignota vobis loquar. Etiam impiæ fortitudinis, cuius mentionem fecimus, schola fuit. urbem quæritis? ea est cui nomen seu à luto, seu à luce rectissimè impositum: nihil enim illâ præclarius, si fortunarum, si munerum, si ædificiorum dignitatem spectes: nihil, si vias ipsas, lutulentius. an per successores stet adhuc domus illa vbi

ex conditō perdiri homines conueniebant, ad sui doctoris percipiendam sapientiam, mihi incertum; sed de ijs quæ acta sunt, erumpente illâ impietate, nec se adhuc luci committere ausâ, licet obscurè acta sint, referentis probitas dubitare non finit.

Aues quædam sunt quibus lumen inimicum, & cum cæteris, quæ sole gaudent, nulla societas; illis quoque ex colore & cantu cum tenebris affinitas aliqua, ceu consensio; vt non mirum sit eas interdiu latebrosis tegi, & ad lumen pauere. qui primi impietatis magistri in Gallia extiterunt, bubonum instar, nocte tantum congregabantur, sibi ex conscientia metuentes, & ea calliditate dispensantes impietatem suam, vt se nefaria docuisse, negare omnino possent, si vocarentur ad tribunal. Soli qui conscij essent, intererant nocturnis conuentibus; quia tamen necessarij ty-

rones, ne cito periret recens malum; cautè delecti inter nouitatum amatores, sub his conditionibus admittebantur, vt secretares esset, neque differenter magistrum priùs viderent, quàm eius argumentis confecti, facerentur verum esse quod ab eo audiuiſſent. Expectata ideo nox, vt vir ille à quo totam fabulam accepi, non vulgaris sapientiæ oracula mirabundus exciperet.

Et hæc loci dispositio erat; in amplissimo cubiculo exilis lucerna noctem ita amouebat, vt non tota abſcederet; lunam esse putares, orbe imperfecto, vix inter densissimas nubes pallida cornua proferentem, nec viatoribus ita consulentem malignâ luce, vt securè possent iter carpere. In cubiculo adesse non paucos plus ex vestigijs se prementibus, quàm ex aspectu aut vario vocum tenore, tremens tyro agnouit. In loci ambitu

cathedræ plures, inter quas vna remotior, tacentes exceperunt; ipse qui nouus accedebat, amico monstrante, in vna sellarum acquieuit; mox ille qui locuturus secesserat, vbi nulla exigui luminis posset timeri proditio, de Deo & prouidentia ita disserere cœpit, vt non sine pietatis sensu audiretur ab eo, quem cæteri mox suum fore, præmaturo gaudio existimabant. Media pars horæ in ijs quæ de Deo, de animarum immortalitate, de iudicio futuro credimus, ferè consumpta est; nec argumentis quibus religio firmaretur, deerat illa quæ affectus mouet orationis vehementia, vt nihil eorum, quæ pietatem quoquo modo mentibus humanis infundunt, sincerus homo, causam ipsius agens, de industria omisisse videretur.

Post hæc admirationi datus est locus, dictumque submurmurantibus

suffragijs ; quicquid veteres Patres , quicquid omnis Theologorum chorus in hoc argumentum solidioris doctrinæ adducerent , illo sermone comprehendi. reddito silentio , vox eadem audita est. maiora se verioraque habere professaque de Religione diceret ; à commiseratione impius sermo incæpit. Pessimum seruitutis genus illud esse quo animus humanus cogebatur incredibilia credere , & quæ sentienda essent de Deo , ita accipere à maioribus , vt nefas esset simplicissimæ ætatis pietatem , vel leuiter , nimix credulitatis insimulare. Ita quemlibet hominem nasci , vt ius ad rationem habeat , nec fidei leges iustè nobis imponi ab ijs , qui ideo solum sapientiores existimantur , quia priores nati sunt.

Plura dixit in gratiam libertatis ; addiditque politicam potestatem , quæ cohibendis sceleribus iustissimè sæ-

uit, nimis indulgere opinioni, cùm liberæ mentis homines, & fortiori sapientia imbutos, eadem loqui imperat, quæ plebs pro certissimis tenet, ob id solùm quia tradita sunt, & audire consuevit.

Inde ad argumenta illa ventum est, quibus oppugnatam Religionem aduersus impios tuemur; quæ vt dissolueret callidus homo, primùm ratiunculis vsus, quarum tota vis in gratia verborum & eloquentiæ imagine, sensim venit ad illas argutias, quibus olim Christiana Religio apud dicaces infideles scurriliter traducebatur. Nihil nobis reuerendum, nihil sanctum, quòd non luderet urbanus Euangelij obtrectator, impietatem ideo salibus condiens, vt venenum, cuius horror esse posset si solum, voluptatis societate ad gustum accedens, sumeretur fidentiùs. Sic exhilaratis animis ita postea disseruit

de Christo, vt ipse Iulianus Apostata
desertionis suæ crimen diluens, &
Lucianus in Deum facetijs atrox, im-
pietate vincerentur. interea, per vi-
ces, auditorum risu incitabatur sce-
nica viri eloquentia, laudem ex sa-
cristio captans, & quàm placeret ca-
chinnatione admonita, semper in
progressu impudentior.

Finito sermone, qui propiores no-
uitio homini fuerant, blandè petie-
runt, quid sibi de doctrina ista vide-
retur; sed anxie, nec ad expectatio-
nem satis respondebat, integræ adhuc
conscientiæ minis prohibitus, ne tan-
tæ impietati suffragaretur. Laudauit
tamen viri in dicendo copiam, seque
dixit amico multum debere, qui viam
sibi præiisset ad honestissimorum vi-
rorum congressum, & stupendæ eru-
ditionis arcana. Non placuit perple-
xa laudatio, verbis ea arte dispensa-
tis, vt nescires eam ne doctrinam,

monstrum diceret , an miraculum. frigidius ergo noctiuagi abierunt quam venerant , nec magistri facta est Epiphania , qui non nisi credentibus suum vultum exhibere solitus erat , vt & apud illum , visio esset fidei merces.

Hæc mihi ab eo relata sunt , qui nocturnæ concioni interfuit , ita fœliciter mixtus nequissimis viris , vt deinceps religiosior esset , impietatis enim atrocitate commotus , & ex periculo prudentissimus effectus , ne nomen quidem virorum fortium , sine stomacho audiebat.

Illos cognouisse , doctrinam eorum refutasse est ; inquit Clinias , quã enim lucem speres à vespertilionibus istis , qui testem impietatum suarum solem metuunt , nec igni fiderent etiam in commodum suum extenuato , nisi posset extingui. Vtinam , ait Isacius , eo adhuc timore comprimeretur im-

pietas ! quàm faciles apud nos iudices habeat pluries experta, iam didicit ipsas contemnere leges, &, quòd magis mirere, diem. Nuper vir religiosus, nomine Nikon, vnum ex istis obuium habuit in itinere, qui ex veste Deo sacrum agnoscens, ad motis equo calcaribus vt velociori cursu ad eum pergeret, mox vt potuit audiri; Et heus tu, religiose, inquit, mene nosti? cùm ille negasset; Ego, retulit homo, Arrebatius vocor, eà vi mentis famosus quam vos impietatem appellatis; & vos miseri, qui futuram vitam expectantes, præsentem damnatis, & à Deo, qui nusquam est, mercedem laborum præstolamini. his dictis vir insanus versis habenis eodem quo venerat cursu, viæ, à qua decesserat, redditus est, vbi puer, qui illi erat à pedibus, non sine risu dominum operiebatur, sciens nihil nisi fatuum effari potuisse.

Et hi Philosophi dicuntur ! absit
vt Philosophia illos pro suis agnos-
cat, quorum mores cænosi penè ex-
tinxere rationem , quorum schola
diffluentis Epicuri fex est, & lenoci-
nantis voluptatis prostibulum in-
fame.

Noua certè mihi, ait Clinias, om-
nia hæc sunt , quæ de fortibus viris
singuli dixistis , ordinatiori modo
quàm qui extrà scholam inter collo-
quentes amicos seruari consuevit.
Leontius enim illorum dogmata pro-
posuit in Theocrito ; deinde an verè
fortes sint qui talia profitentur dis-
putatum est , excussumque falsissi-
mum nomen , quo sordidos mores
mollissimi viri contegunt. Argumen-
tis postea, duce Firmiano, Isacius in-
eptissimam sectam insequutus est,
redditaque rationum vi, animæ hu-
manæ immortalitas, quàm ideo per-
diti homines negant , quia timent.

Pulcherrimè conclusit omnia Leontius, eâ narratione quæ impietatis cunas detexit, ostenditque quàm timidè nascens proponeret, quòd iam adulta profiteri non metuit.

Sed aliquid restat, ô Firmiane, quod à te audire exopto. Iamdiu est enim quod files; An existimas eos omnes qui fortium virorum nomine comprehenduntur, illius impietatis reos esse, quæ Euangelium abijcit, & pro fabulis habet, quicquid Deo reuelante nouimus? sapienter quæris, inquit. hic qui ab igne superiori, ad nos vsque interiacet aër, vnum quidem corpus est, sed diuersissimæ regiones sunt quibus distinguitur: in supremâ enim feruidus aër, ad terrorem nutrit cometas, ostenditq; mortalibus: in mediâ turbulentus, & fulminum non tantum via, sed sedes est; nisi maius locum appellare simplicius; quomodo enim fulmen se-

det, quòd si quiescat, iam non est fulmen, caret enim illo ardore, & motu, sine quo nec concipitur?

Infima regio mitioribus flammis infesta est; qui enim in ea ignes aliquando videntur, nullius calamitatis prænuntij sunt; ardore item carent languidi, hebetes, Et si fulgeant; nec suâ etiam luce noxij essent improuidis viatoribus, nisi in eos homines inciderêt quibus infirmior mens, & pauere facilis ad insolitum spectaculum.

Vides Clinia, vt diuersas omnino regiones vnum corpus obtineat, sitque pro locorum varietate ardentius, & turbidius. Non absimilis nouorum fortium secta, distinctos quasi tractus habet; omnes namque qui ab ea nominantur non æquali impietate scelesti sunt. quicquid Patrum religio credendum proponit, aliqui ex illis merum commentum existimant,

câ caligine obtenebrati, vt Christum impudentissimè negent, quem in ipsa cruce morientem, sole refugo, concussa terra, dissilientibus monumentis, totus orbis agnouit. & de istis egimus.

Alios videbis qui Religionem quidem admittunt, verùm non totam: vt amotis, quæ minus placent, partibus, appareat quàm sapienter Christiani sint, qui, vt aiunt, non cæco quodam impetu id omne amplectuntur, quòd timida plebs, vt legem certissimam mentis, nullâ præuiâ disquisitione suscipit, ingens piatulum putans seligere quod credas. Isti tamen quia non ad Caluini, aut Lutheri mentem, sed ad suam, insaniunt, fœlicius nomen sortiti, viri fortes etiam appellantur, cùm non minus hæretici sint quàm illi, quos iamdiu patimur Ecclesiæ Catholicæ hostes, & qui professio odio famosi,

sub ducibus suis certant. Nihil enim interest vtrum legionarius, an vagus miles patriæ infestus sit, vt pro hoste habeatur. quisquis desertor, ciuibus suis, & publicæ securitati nocet, etiamsi in nullius certæ factionis partes transeat, bellum regno indixit. & vt quis hæreticus fiat, & inuiso nomine dignus, præceptor erroris non requiritur, quem olim damnauerit Ecclesia, cùm ad illud sufficiat motu proprio, & domesticâ quadam sententiâ aliquid de integritate fidei detraxisse, quæ nisi tota non manet.

Quid stultius quàm per partes Religionem admittere, quæ si in aliquibus iure insincera existimatur, in cæteris quoque verior nullo modo putanda est, nec periuri aliàs testis in quacumque causâ recipienda auctoritas!

Virginitati Religionem simillimam dixerim. Illa enim virtus nun-

quam partim corrumpitur, & partim
seruatur, toto dedecore ruit, aut toto
honore inuidta floret: eadem pror-
sus Religionis conditio, deprauari
nisi omnino non potest. quid ergo,
vir fortis, mediam quamdam in Ca-
tholicâ Ecclesiâ puritatem imagina-
tus, media etiam fide, aliquid pro-
bas, aliquid respuis, quasi tibi men-
dacio inserta veritas ab orthodoxis
proponeretur?

An non Alchymia ineptus & in-
foelix labor, qui argentum purgatu-
rus, id tantum efficit solertiâ suâ, vt
vel edacibus aquis lique scat, vel ignis
ardore ita soluatur, vt iam non recte
metallum appellaueris, sed aut præ-
tiosam lympham, inutilem licet ad
necessarios tuæ fortunæ vsus: aut di-
uitem fumum, qui multæ expecta-
tionis materies, tandem per varios
orbes, in se ipsum sæpè reuolutus, &
motu inani vltimas frustratæ spei de-

licias agens , deluso possessore euanescit?

Virorum fortium , qui Religionem se emendare existimant dum funditus delent , operosior non est sapientia. diuinus enim ille radius, cuius beneficio intellectus noster ea certissimè credit, quæ nec sensibus, nec ipsâ ratione argumentum sui faciunt, ille inquam radius, vnus est, & ideo à Theologis , licet varia , & lentè etiam seruato quodam temporum ordine prodeuntia , nobis exponat, non multiplex vocatur sed vnica reuelatio. cùm igitur vnâ prorsus luce omnia nobis innotescant , quæ credentes ab infidelibus secernunt , si illam in vno doctrinæ cœlestis articulo non admittas, eadem animi pertinciâ in cæteris excludes ; nec alia , tanto lumine extincto , tibi iam fides supererit , quàm humana quædam de mysterijs, quorum reuerentior fuisti, existimatio,

existimatio, & amissæ Religionis inane vestigium.

In eo statu planè definit homo esse Christianus, cùm integram fidem partium rescissione, incogitans licet, abnuat. Et quia Baptismi æterno caracthere insignitus, vbique circumfert prioris instituti notas; similis est omnino vrbibus illis, ita Dominos ex fortunæ ludo alternantibus, vt constantissimâ nomenclaturâ, quem priùs sub alio hero obtinuerit, titulum seruent.

Nequaquam animi, sed morbi vis, ea est quæ Religionem penitus absumit, & cùm ingens sustulerit bonum, tantâ insaniâ miserrimi hominis cerebrum versat, vt ipse qui desertor Euangelij infidelium turmis accessit, perfidiam suam ignoret. Quis adeo hæbes, vt illustrari suam domum opinetur, eodem quo perit incendio, & inimicum lumen præ-

ferat dulcissimæ nocti , cuius secura
cæcitas?

Fortes isti qui se ceteris splendidiores existimant , stultissimum Calanum , qui se iudice flammis dignus , se quoque carnifice coram Alexandro. crematus est , videntur imitari , sua enim luce pereunt. fœlix ille , & inter sapientes iustissimè reponendus , cui sufficit ea quæ toti Ecclesiæ conceditur à Deo claritas , cur enim vni non satis sit , quòd cunctis satis?

Alij quidam sub nomine virorum fortium, integrâ Religione se illa omnia credere profitentur quæ Catholici. sed in vno non obscurè insaniunt. firmitatem enim mentis autumant non pauere ad cœlestes minas , & hanc addunt nequissimis voluptatibus audaciam, vt iratum Numen, non tantum videantur contemnere , sed prouocare. Isti multùm absunt à verâ sapientiâ , cùm illius sit (Dauid

teste) principium, timor, neque minus à laudabili fortitudine, quæ nusquam pericula subit, nisi per illa sit necessarium iter ad gloriam, quæ his emi mereatur.

Mortem non timere, cæteraque quibus miseri mortales infestantur vitæ incommoda, laudabile est; vbi enim metus nihil proficit, inhonestè admittitur, & ad ineuitabile malum firmandus est animus, vt si feriri necesse sit, saltem intrepidè ab immoto, grauique fato, vulnus excipias: sed æternæ damnationi cum vtilissimè occurrat timor ille Religiosus, quicumque aduersus diuinas comminationes mentem obfirmat, fatuus est; & fortitudinis nomen ineptissimè vsurpat, audacia illa animi quæ offenso Deo, & etiam ad obsequium iustissimæ vindictæ supplicijs prope- rantibus, nihil vereri se, neque aliud, quàm quòd turpissima voluptas in-

fufurrauerit, confilium accepturam,
impiè iurat.

Quamquam ego exiftimem fcele-
ratam impudentiam fingi potiùs ab
ijs qui Euangelium admittunt, quàm
aliquâ deceptæ mentis infaniâ con-
cipi ; vt fcilicet, palam contemptis
quæ obfcenæ vitæ parantur fempiternis ignibus, ad breuiora pericula,
variâsque aduerfæ fortunæ iniurias,
inconcuffi habeantur, & quietis non
precarie constantiffimi poffeffores.
intrepidus tamen non effe, quælibet
obuia calamitas adeo oftendit, vt ne-
mo dubitet fortitudinem illam, quâ
fe immobiles iactitant, frontis effe
non animi.

Hic Leontius, qui virorum for-
tium acta ex conuerfatione nouerat,
postulauit fe audiri, habere fe profes-
sus non iniucundam narrationem,
quâ ferios sermones intermixta festi-
uitate condiret. Nec displicuit, scien-

tibus quidquid ille proferret ad sapientiam pertinere. Sic igitur, cæteris fereniori vultu iam in eum intuentibus. Non cōmentum, inquit, exponam vobis, sed nostræ ætatis lepidissimam historiam.

Cromatius quidam fuit in notissimâ vrbe, vir non vltimæ nobilitatis; hic ex Senecâ omnibus instructus sententijs, quibus fortis videri posset, stoicum etiam vultum induerat, vt seuerum omnino crederes, nisi cùm demptâ personâ, inter paucos, talem se secretus exhibebat, qualem natura finxerat, mobilem, & supra quàm credibile est, effœminatum. Inter fortes tamen censebatur præcipuus, nec obscurè ferebatur illum ad acerbissimos casus eo semper vultu fuisse, quo cæteri omnes ad conspectum fortunæ placidioris; eorumque omnium, quorum est expectatio, aut cupiditas, ad mortem, vt aje-

bant, amicorum humanus quidem, sed miserabilis nunquam, nec dignus qui & ipse ploraretur; ad bonorum iacturam, pœnè lætior quàm tristior, & fornicum instar, quos saxa inuicem prementia, & incumbentium corporum moles in statu suo continent, ex pondere firmissimus. Cæterum nullus ad diuina sensus Christianum arguebat, & hoc præcipuè in laudibus apud suos, quòd Religionem facillimam sibi libertate mentis effecerat, quòd conscientiam suis moribus amicâ, nec cum illâ luctaretur.

Vir ille duos omnino habebat filios, vnum quem sublata è viuis vxor triennem reliquerat, alterum, qui viginti annos natus iam Principi debebatur & regno, filia illi vnica quæ.

Iam matura viro, iam plenis nobilis annis. accidit, vt ad arma natus iuuenis, in necessario bello postularetur à Principe, ipso etiam adoles-

cente domum paternam exoso, vbi nihil ætati suæ consonum, nullusque quem adiuuentutis solatium adhibere misero liceret, præter Senecam & Patrem. vt filius dimitteretur bellum vrgebat, imperium Regis, honor ipse, cuius pars maxima, vbi pericula adeunda sunt, celeritas.

Hic acerbè flere inter domesticos vir fortis, querique se supra cæteros mortales infœlicissimum, qui charissimo filio viuum funus ornare iubetur; totus enim belli apparatus, arma, sagula, tubæ, farcinarum ad militares vsus collectio, signa, splendor equestris, doloris ampla materies mœstissimo patri, ante vulnera, ipsamque dimicationem efferenti filium suum.

Totos viginti dies lugens pater, Regem, fortunam, Deum deuouit, quod se derelictum vellent, nec vnâ domus orbitate placarentur. interim si quis ex vicina nobilitate Croma-

tium visurus accessisset, vir fortis sui Senecæ non etiam tunc immemor, admotâ gelidâ temperabat, ne quod signum doloris appareret, tumorem oculorum; & ad constantiæ specimen grandia verba, ex semotâ præ dolore Philosophiâ iterum sumebat, vix ipse aduertens ridiculam se comœdiam exhibere spectâtibus. Quid plura? discedenti filio tanquam non redituro, vltima oscula posuit miserimus Pater, & longo mœrore prosequutus abeuntem, testes etiâ, quotquot erant in conclavi, esse voluit se à cæde filij immunem, se inuitum priuari charissimis amplexibus; sanctissimèque iuravit, non ideo se liberos suscepisse, vt bellis inimolaret. Post hæc alta solitudo, vt lacrymis totum se permitteret licentiùs; ipsèque, inquirenti mihi, vt potè amico, cur per totum mensem publico abstinuisset, minimè negavit, se filij exequias men-

struo dolore perfecisse, neque enim minus deberi acerbissimæ morti, quam certissimam existimaret. hoc solum restabat desperato, ut lugubria indueret, sed admissus, non ostensus dolor, faciebat hominis Philosophiam.

Filia ineptum patrem æque experta est: nubilem enim à se auelli vix tulit in matrimonium petitam à multis, quia solatio dilectæ sibi virginis carere non poterat, eamque sine viro vetulam asseruare domi constituebat, crudelis ideo Pater, quia mollis, nec amoris modum imponens.

Ecce vobis imaginem fortissimi viri, nec dubito plures esse ex ijs quos strenuos esse aiunt, & ad omnia inuictos, qui non minus effœminatè peccant. quàm multi sunt, quos occultus sub fortitudinis larvâ dolor conficit, atrox invidia, timor ingens, & ob hoc violentior quia collectus, nec

finitur ab animo in ipsum corpus se effundere, vt in latiori minus noceat! fortitudo apud plurimos virtus est non ad soliditatem animi, sed ad famam, & ad spectaculum seruiens; coloribus illis similis, quos in iride pulcherrimos ostentat natura, apparent enim nec sunt, & extra illos numerantur qui veri in purpurâ, in herbis, & in floribus nitent.

Ita Leontius, ad quem ego, dissertationi finem factururus. Satis de impiâ fortitudine, satis, Leonti, quam parentes nostri fœliciter ignorauere, & quam nos non sine magnâ animi mortificatiâ iure recensemus, inter huius æui notissimas calamitates. Sed cur maioribus inuideamus? infœlicitatis hic ordo est, ô Amici, vt quælibet ætas proprijs malis laboret, & veluti quædam Nili stagnantis, & semina peruersè miscentis, exundatio, suis montibus signetur.

VERITAS TOGATA.

SEPTIMA DISSERTATIO.

INTER eas artes quæ ad oculorum voluptatem inuentæ sunt, illa summopere mihi semper placuit, quæ corpora humana, licet sine anima & sensu, educit ex lapide; & superflua materiæ, eâ prudentiâ refecat, ut quæ componendo operi partes relictæ sunt, ad naturæ invidiam, quòd illa verius, simpliciusque formauit, gratissimâ fraude adumbrent.

Artis amor viam sternit ad artificem; & videndæ manus, cuius industria placuit, sæpè fit desiderium. Eo

animo, ad Sarrazinij, sculptoris nostra ætate eximij, domum quadam die me contuli; & ne solus innocenti voluptate fruerer, Cyprianum mihi socium adhibui, eiusmodi artis admiratorem egregium, cum ritè procedit, cum vero aberrat à præceptis, feuerissimum castigatorem.

Variæ in illa domo statux erant, authore suo dignæ; & quæ Dædali etiam possent videri, nisi quod vincitæ non erant, nec fuga timebatur. Sed cur veritatem rogatam ingeniosissimus sculptor fecisset in marmore, cum satis non intelligerem, illum rogavi ut me consilij sui vellet esse participem. tum ille, ostensâ Christi in cruce pendentis imagine; Si veritatem, inquit, amas sine vestibus, ecce tibi nuda veritas; in hoc opacissimo sæculo vix eam sine amictu extra crucem inuenies. hoc ab artifice, fateor, non expectabam; quid enim

subtilius à Theologo ? nam certè veritas Christus est, & dum Iudaïca perfidia Domino patienti detrahit vestes, sceleratâ manu, nec generi tamen nostro inofficiosâ, veritatem nudauit.

Suauiissimum hominem inuenisse me gaudens, postquam argutæ sententiæ applausi, ad illud denuo signum versus in quo veritas sub virginis repugnantis specie, pallâ operiebatur; non enim sponte vestiri apparebat, sed ab aliâ ex eodem saxo, figurâ, ad hos cogi ornatus; petiui à sculptore, an in sexus reuerentiam, nouitatem hanc sine Poëtarum licentiâ, induxisset: turpe enim est muliebrem statuam, absque modestiâ conspicui, & apud castos, inuerecundæ imagini iure præfertur, etiam rudiori manu incisum, pudicum marmor.

Idem ferè quod ego Cyprianus: Cum hoc signum fingeres, inquit,

tene Christianum meministi, vir egregie? Et ideo timor inuasit animum, ne adolescentum facilis amor, ad conspectum faxeæ formæ exardesceret, si non tunicata sed nudata cerneretur? an te potius cogitasti veluti parētem figuræ istius? opus enim tuum illa est, & filiæ vestes commodaui, optimus Pater, ne illam videreris lenonio more, quibuslibet officinam tuam intrantibus, inhonestè prostituere.

Ad hæc sculptor ingeniosus. Non ea artis nostræ castimonia est, vt studeamus illas corporis partes abscondere, quæ, licet religiosiùs tegerentur, ostensæ tamen maiorem in artifice peritiam arguunt. præcipuum apud nos studium est, ea speculari, quæ medici alio fine curiosissimè obseruant. Illi enim hominis constitutionē diligenter peruestigare consueverunt, ne in incognito corpore errer

medicina, si illud ægrotare, aut lædi contigerit. Nos verò idem obiectum non minori curâ intuemur, vt naturâ duce dirigatur ars nostra; & quia in patiētissimâ materiâ homines formare, honestâ libidine audet, generationis quasdam regulas, ac præscripta, à doctiori percipiat.

Artis nostræ summus labor, summa laus, nudum exhibere humanum corpus, quod tantâ charitate, tanto vestium ambitu obuelat, imperitorum sculptorum coacta ad pudicitiam ignorantia. si studium illud tuo iudicio crimen est, artem tolle, quæ cæteras obseruationes adeo parui ducit, & infra se habet, vt prorsus negligat, si istam prohibeas. Non ergo Religione ductus puellam vestiui; cur enim sola inter tot nudatas imagines stolum haberet, & Dianâ illâ quam videtis, esset castior, quæ à me, licet aduentantis Actæonis aspectum

horreat, vestimentum non obtinuit?

Meliori ævo, veritas nuda conspiciebatur, & eam velo obducere, pretioso licet, ac eloquentiæ manibus contexto, nefas erat: nunc verò ita contegitur, vt nulla sub polis mulier, ad frigus arcendum, densiori veste vtatur. summa iam illius audacia est, aliquam sui partem ostendere; & si aliquando pristinæ libertatis memor, & tam alto vestitu conditi non ferens, vultum exerit; statim adsunt qui moneant, virginem non benè virorum aspectibus patere; & cautius decentiusque facturam, si contremiscat, sileat, quærat tenebras, quàm si impauida hominum cætibz intersit, & ea intrepidè dicat, quæ raro beneuolos auditores inueniunt.

Hoc ergo cùm obseruauissem signum istud confeci, vt ex illo spectatores agnoscerent veritatem olim
apertam,

apertam, ita hodie abscondi, vt vix aliqua pars eius, absque inuolucro & sincerè appareat. quia autem nouissimi temporis opus est, ea veritatis latebra; saturnum cum suis insignijs, non seuerum, & annosum, qualis apud Poëtas fingitur, sed iuuenem feci, qui reluctantem puellam, iratamque ad noui officij ingratum munus, ipse ridens, infucto amictu circumuestit. Non ego igitur, vt aiebas, veritatem operui, quæ nuda apparere gestit, sed curiosus æui obseruator, ostendi in marmore quid circa illam egerit sæculum præsens.

Probatâ sculptoris industriâ, non licentiâ artis, quæ pudoris iacturâ, studiisq; audacioribus naturâ equare contendit, laudatisq; cæteris operibus, quæ non minori artificio, sub varijs formis, admirationem fecerant, ab officinâ digredimur. domum deinde reuersis, placuit in scul-

7 — ^ X

7 — 1

ptoris mentem diligentius quærere, rectane essent quæ de veritate dixerat. Cyprianus diu in aulâ exteri Principis versatus, vltro fassus est, se nunquam in eâ veritatem nisi palliatam vidisse; neque mirum, aiebat; quicumque enim tumultuosæ huic vitæ se suamque quietem committit, fortunæ amore id facit, cui cum sæpè inimica sit ex occasione veritas, tutius assentationis viâ, ad honores & diuitias itur, quàm simplicitate morum, orisque libertate. Gemmarum veluti piscatum, in hoc aulæ fluctuantis oceano, dulcissima quædam spes auaris mentibus proponit, in periculorum præmium; nec alias naues inter infidos scopulos, ventorumque immanes rixas ferri videbis, quàm quæ in aquis placidioribus inutili labore diuitias prosequutæ sunt, aut virium fiduciâ actæ, neglexere amnes vbi minus quæ-

stuosa, verùm multò securior nauigatio.

Cùm itaque id sibi omnes, qui in aulâ viuunt proponant, necesse est eos, vt optatis fruantur, viris principibus placere, quorum opulenta, & non raro etiam prodiga charitas ad illam fœlicitatem gradum facit. vt autem placeant, vtilis silentij ars quædam summo studio addiscenda est, omni oratione & verborum ornatu efficacior. Non enim Turca solus mancipijs mutis vtitur ad quædam suæ potestatis obsequia; vbique terrarum illud receptum est, vt nemo nisi elinguis, viris principibus adsit, vbi de regiminis seu sœuitiâ, seu molitie, promendus est animi sensus, dandumque in Reipublicæ laborantis mala, consilium.

Calamitosa planè atque destituta veritas! Etenim pauperum more, nullum in loquacissimâ turbâ Patronum

inuenit qui causam oret : velut majestatis ream , omnes negant , timent , fugiunt , ne amicitia suspicione & ipsi rei , trahantur in communionem calamitatis , & plerumque illam nosse , sileas licet , si non scelus , at culpa est.

Principibus non minus inuisum veritatis iubar , quàm cometæ lumen ; ad vtrumque enim pauent , nec bene quiescunt donec omnino defierit hoc penitus nouere , qui ad Regum studia facti , quoties de noxiâ silentij fide , tanquam proditores potestatis à plebe accusantur , nihil aliud respondere solent , quàm non teneri se in perniciem suam loqui ; veritatem in aulâ damnatam ; legem Corneliam reuocatam hoc sæculo esse , quæ proscriptum iuuare vetat , & in ipsa humanitatis officia , si misero conferantur , sæuit. veritatem denique , quam post tot tenebras lucere

ij omnes optant, qui premuntur, regnantibus non videri amicum sydus. quis neget quod tam ingenuè fatentur? ideo illam tot nubium densitate obtenebrat, aulicorum sagax adulatio, nec aliam lucem regios oculos videre finit, quàm quæ oculos demulcet, & tristes euentus, labantis scilicet imperij fata, negotiorumque turbines non prænuntiat.

Sic dicente Cypriano, Cletus adolescens, illius ex sorore nepos, qui nostro colloquio superuenerat, vel le se in id argumentum aliquid proponere, modestè ostendebat: quòd ubi aduertit Cyprianus locum fecit quæstioni. Mox Cletus: Audiui inquit, ijs qui ad imperium nati sunt, ferè semper dari à naturâ non vulgare ingenium: quomodo igitur, pulcherrimæ veritatis formâ læduntur, & ad conspectum illius, quasi altera quædam Medusa esset, attoniti pri-

mum hærent, mox duri & intractabiles, monitoribus suis lapidescunt? Tum Cyprianus. Putas, ô Clete, quicquid pulchrum est necessariò amari? non ea est, crede mihi, rerum formosarum fœlicitas. Quid sole isto speciosius? & tamen illum, quem omnes adeo libenter flores admittunt, & vt licet, vario etiam motu sequuntur, nunc erecti, nunc in terram adductis folijs cadentes, plurimorum animalium debilis acies reformidat; nec aliâ ex causâ tenebricosæ conscientix pœna est ipse Deus, quàm quia lux, & radijs suis ea ostendit, quæ videre non tantum dolor animi est, sed etiam metus ac pudor.

Vt pulchra amentur, priùs debent ab amante cum omni dignitate suâ concipi; idæa enim est causa amoris, & nisi illa arrideat, forma ipsa, cuius imago censetur, non placet. petis quid sit, ô Clete, vt formosissima veritas,

Principibus sit odiosa? picturam illius in mente habent, non ad exemplaris fidem delineatam, sed corruptam, & qualem ex aulae assentatrici Genio sibi fecerunt; quid ergo mirum, si ex tristissimâ imagine eam æstimantes, respuant, vbicumque illa se obtulerit, potestatis errores utilissimè, & modestissimè increpatura?

Veritas certè cùm arguit, punit, nec nisi patientibus prodest. quis Principum quæso, inter tot adulatores suo quotidie lateri adhærentes, ita ad patientiam est eruditus, ut medentis manum ferre queat, si duram senserit? ad salutaria vulnera abit à mansuetudine majestas, & pro miraculo habetur quoties ad rigidum obsequium, pacatos finit esse Reges, voluptarij regiminis & quodlibet audendi, absque vlllo censore, consuetudo.

Deinde, timeri à suis magnificum

est, sicut amari ab illis dulcissimum. hinc illud, quòd cum molesta veritas exponi principibus viris sine quadam animi audaciâ non possit, dignitatis iniuria censetur aliquid ex eo timore deponere quem cæteri habent, putanturque ij omnes, qui non postulatum consilium vltro dedere, charitatis poenam mereri, peccasse quippe officijs, reuerentiam abijecisse.

Alia etiam ratione inuisi sunt regnantibus, veritatis nuntiatores. Nemo nisi egens oblata ab alio bona accipit, & in suos vsus transfert. quid autem magis indecorum, quàm si illa deprehendatur in summo imperio egestas? sed quis inueniri negauerit, cum Princeps proprij consilij penuriâ laborans, agendi regulas à quocumque sibi dari patitur, & publicus indigentix suæ professor, omnes eos audit, qui inopi, expectantique, suam volunt infundere sapientiam? vt illa

igitur paupertatis labes non appareat, oblata veritas, tanquam stips esset, trahitur in dedecus majestatis, & optimi consilij rejectione, ambitiosè probatur consiliorum abundantia.

Iniucundum præterea est illis qui fortunarum arbitri sunt, à subditis accepisse beneficium, quòd nulla rependentis gratia æquare vnquam possit; ita enim, quicquid soluant, perpetui debitores manent, & hoc maximè videtur, cùm quis apud Principem vtilissimæ veritatis delator, famam illi seu seruat, seu restituit, ab ijs rebus eum abducendo quæ majestatem dedecorant; etenim cùm fama nihil sit pretiosius, qui illam alteri contulit, in eo statu est, vt nihil nisi cā vilius à magnifico etiam datore possit accipere: & in altissimâ Regum fortunâ, opibusque ingentibus, probri quoddam genus est, reddendi beneficij impotentia.

Illud quoque aduerte : ad populi gustum imperare quisquis se credit publico licet odio dignus, maximâ voluptate fruitur, & in ea probati regiminis opinione securus viuit. hanc decepti animi tranquillitatem, captatâque inconsultâ plebe gloriam cognita veritas excutit, turbinis instar; nec fieri aliter potest, quàm vt illi qui eam detulerunt, velut Regij doloris authores habeantur, eorumque gratiâ prorsus indigni, quorum pacem turbauere.

Cletus, etsi differentem auidè audiebat, nouâ tamen cogitatione incitatus, dicentis sermonem iterum intercidere non dubitauit. fœlix, inquit, Gallia nostra, quæ regem habet in eâ ætate positum à quâ nihil tale metuendum est. duodecim namque annorum Princeps, antequam suæ dignitatis totam maiestatem induat, placidè audit, quodcumque illum

scire Reipublicæ interest; & licet immaturus adhuc negotijs, vtiliter tamen percipit ab ijs qui ad formandos eius annos electi sunt, regiæ potestatis documenta, quæ adulto vix aliquis forsitan Aristides instillare auderet.

Neque dicas puerum ineptè ad tanta erudiri; consiliorum enim imagines teneræ ætati creditæ, ad senectam vsque manent; vt etiam si in posterum tota aula, adulationi, de more suo, seruiens, taceret, semper tamen illæ, nihil maiestatem reueritæ, nolenti loquerentur. Interim dum Princeps adolefcit, & optimi regiminis formâ, inter serios lusus, iucundissimâsque variæ historiæ narrationes, imbuitur, sapienter administrant regij tutores, acceptam potestatem: hos enim, quia supremi dominij insignijs non fulgent, nec nisi ad paucissimos annos, & seruiliter etiam

potentes sunt, veritas non pertimescit. Nam quâ fronte eam nollent audire, aut exilio mulctarent libertatem ipsius? cùm igitur Gallia Regem ad summa omnia natum, atque educatum habeat, & veritatis eximios cultores regni ministros, quibus innoxie referri potest, varius Reipublicæ status, & lassatæ plebis, seu calamitas, seu furor, nihil nobis deesse videtur, ad spem maximæ foelicitatis.

Fruere, ait Cyprianus, Clete mi, ea consolatione quam tibi creat ætas nondum calamitatibus instructa, naturæque benignitas. Id omne spera, & etiam crede quod optandum. certe si Princeps, eâ quam tu retulisti curâ excolitur, ante pubem virum habebimus, dolensque hostis cito mirabitur in puero rege pretextatam sapientiam. sed de aulâ nostrâ quæso ne sermo sit, sacra nobis est; quid autem in cætero orbe hodie agatur cùm

in pueriles manus regnum incidit ,
non cunctanter , & cū libertate re-
feram.

Nondum adultos Principes vtili-
ter ea audire , quorum memoria in
licentiori ætate potestati stimulos, vel
frænum admouet, vbi iam nemo tar-
ditatem , aut vehementiam regiminis
culpare audet , certissimum est , Cle-
te ; sed rari sunt qui regiam pueritiam
molestare velint serijs sermonibus ,
& ab ijs rebus auocare quæ maximè
illam delectant. non instituere Prin-
cipem , sed propensum habere stu-
dium est illorum , qui etiam since-
riores existimantur , & tanta circa
majestatem assentatio , vt senex aula
cum iuueni Rege minimis tota impe-
dita sit , iocos amet , iuuenescat. Ete-
nim non pudet plurimæ ætatis viros ,
indecoris narrationibus , futili alacri-
tate , canos suos inhonestare , auicu-
lis immorari ; & quasi ad crepundia ,

post tot annos, à naturâ ipsâ reuocarentur, ea tantummodo laudare, quæ primam ætatem inani solatio detinent, & dulciter fallunt. Inter hæc, veritatis maximum est silentium, nullusque, nisi perrarò, qui sapienti sermone lusus interfecet, & futuro viro prodesse velit præmaturis consilijs.

Est etiam quandòque in eâ veritatis suppressione iniquitas maxima; timetur enim ab aulicis fœlicioribus, Principis solertia, & in distinguendis personis sagacitas. sciunt periculum esse fortunæ, si Rex aliquando aduertat se malè effundere opes in immeritos, neque satis subditorum delectum habere in conferendis honoribus. statim itaque vt erubescit Princeps ad immodicæ liberalitatis conspectum, fit parcior, gratiam non amplius inconsultè proijciens, sed ex iustitiâ dispensans; tarditate etiam quandòque commendans beneficia,

quæ minus chara accipientibus esse solent, cùm maturè adueniunt. Ideo tantâ arte prouidetur ne impubes Principes, annis licet procedentibus, in viros euadant, vt durante ad rugas vsque infantiâ, æpetuos tutores habeant, sub gratiosorum titulo, istos regiæ beneuolentiæ occupatores.

Vbi cautus Princeps, & rerum suarum prouidus; priuatorum fortuna aut omnino non insolescit, aut citò ruinâ premitur, veluti quoddam Reipublicæ incendium; sub nouitio Rege, nec ad imperium sapientibus consilij facto, quisque videt quod vtile est, atque possibile. exhaustis regni opibus saginatur rapax illa quorundam hominum ambitio, qui diuites se esse non credunt, nisi cæteri egeât; nec dignitatis crimen arbitrantur, tot miserorum sordibus sibi comparasse fulgorem; tot quotidie lacrymis inebriari; &, quasi puderet or-

natus humanioris , ciuium quoque
suorum sanguine purpurascere.

Commoda certè est illustriũ præ-
donum auidit dati extensa Regum in-
fantia, & vaftris hominibus non pla-
cueris sit olles à Principe puerile inge-
nium. Gratiam illorum vis aucupari?
disce loqui Domino tuo de venatu
aut choræis ; & frequenter illud in-
gere, non ideo nasci Reges vt ingen-
tibus curis conficiantur : optimè di-
stingui à subditis , voluptate , ve-
stium pompâ , & cæterarum rerum
apparatu , quæ plebi admirationem
faciunt. Ministros equidem deligen-
dos ex eorum numero qui sapientiâ
præcipui habentur , vt onus regium
suscipientes , etiam in caput suum
totas plebis iratæ querelas miserrimi
adducant ; si fortè aliquid in nego-
tiosâ regni administratione sæuum
est, & publico odio dignum. Serui-
lem esse Principum illorum diligen-
tiam,

tiam, qui omnibus intenti, patrem familias agunt, & nimiâ sollicitudine suam fœlicitatem perturbant. Pulcherrimum haberi, si Rex ingentium fortunarum creator sit; illud enim ostendere Deo proximam authoritatem, quæ ad tantum opus sufficiat, & depressos quosque homines in eam excelsum possit euehere, quæ montium altitudinem æquet.

Si in sua aula fœliciùs, ut tu memorasti, annos pueriles Rex agit, si permittitur ea audire, quorum notitia regijs auribus, à cunis ipsis infundenda est: si iam veritatem non tantum pati, sed amare assuescit, variisque suorum antecessorum fortibus eruditur ad illam regiminis formam, quæ secunda, & optima; fœliciter & iustissimè sine dubio imperabit: virtutum namque omnium semina, ut audio, natura posuit in illo Principe, & labore modico

amplissimam messem dabunt.

Iam serenâ gravitate conspicuus, iam secretorum animi custos tenax, pauca, sed sapienter, ut fert ætas, loquitur; oculi nobiliori igne quàm qui cupidinis incensi sunt; neque tamen inuenuitiores, generosam quandam mansuetudinem præferunt, quam nemo possit intueri, qui illicò Principem suauissimum non amet simul, ac tremat. totus corporis habitus ad fortia & regia habilis: sincera, sed & acuminata indoles. melioribus sanè principijs non potuit natura commendare sequentium annorum eximias dotes, nec flore pulchriori vberimos fructus prænuntiare in spei nostræ solatium.

Quanquam Gallus natalibus, & Sacramento ego sum, longa tamen peregrinatione, à quâ & recens sum, ut scitis, adeò patriam ignoro, ut certè quid in aulâ nostra circa Regem

agatur, prorsus nesciam. hoc tantum de Principe lætus accepi, quod scientibus vobis retulisse, mihi fuit noua voluptas; nempe nihil esse moribus eius auspicatius, nec lentè in virum promoueri, vt pueri solent, sed festinanter grandescere, & ad vota eorum, qui diu vicariâ potestate regi minimè optant. fortunatus ille, si adeò sinceris officijs colitur, vt non desint qui eas res illum moneant, quarum tam altum est in cæteris regijs silentium!

Quòd aiebas, veritatem apud nos non odisse regni ministros, tu videris Clete; in alijs certè regionibus vix aliquos inuenies, qui in eminenti dignitate illam animi mansuetudinem seruent, quam habuerant antequam ad istud munus assumerentur, cui commissa est publicorum negotiorum cura, & excelsissimæ potestatis non expetita minus quàm ponderosa

solicitude. Illi penè omnes qui felicitàtem regni in manu habent, & velut sydera quædam, influxu suo subditæ plebis varia fata constituunt, sæuos adeo foribus suis janitores adhibent, vt sæpè non pateant nisi prius oblatâ pecuniâ, tanquam bellua quædam transmarina ostenderetur, custodum clementiam emas, qui vacuis nihil gratuito dare consueverunt præter atrocia verba, & fustium ictus.

Admitti in conspectum virorum illorum, ingens fauor, dignusque quem multorum dierum inutili cursu, & patientiâ tibi compares. accessisti tandem? quid loquaris vide; ora supplex, lauda: parum est, fortunam in fastu suo adora; & si aliquid ab eâ non importunus petitor exigas, habebis propitiam: veritatem dicturus superbissimas ædes intraisti? vel abiice consilium, vel desine sperare iterum audiri ab offensis, neque feren-

tibus in scitiâ, aut negligentia, suam
sic in simulari sapientiam. huius enim
libertatis, vtinam non iniquius, cer-
tissimum præmium est, æternum va-
le. pudet quippe in summo honore
constitutos, ea peccasse quæ noxia
adeo censentur, vt in suis etiam ædi-
bus, vbi tanta veracium sermonum
parcitas, monitores inuenerint: &
tolerabilius est, perire omnino rem
communem, quàm communitatis
prouisores ad salutaria consilia coram
hortatore suo erubescere.

His à Cypriano ita dictis, me diu
silentem ipse inuitauit vt id loquerer
quod animo versabam. Illud autem
erat; nihil admodum noui esse quod
veritas in Principum aulis non ad-
mitteretur; quamuis hoc certè xuo
durius cum illâ agatur, nec minori
periculo gestare eam possis, quàm si
adulterinâ quædam pecunia esset, &
lege aliquâ prohiberetur perniciosiss-

simā mercem in publicos vsus ferre.

Nostra ætate veritas, priuata fortuna certissimus morbus existimatur, sed ne Regius quoque sit, abesse iubentur ij omnes, qui contagiosâ narratione communicare illam regnantibus possent, hoc apud Iberos frequentissimum, vocaturque aulae securitas, vtilissimorum hominum, vel honesta sub remotioris administrationis specicablegatio, vel professum exilium.

Et hæc quidem cogitabam; sed stupendum magis videbatur concionatores ipsos, qui præcones veritatis à Deo sunt constituti, tanquam iacentes tubas, amisso spiritu, in hoc aulae silentio obmutescere. sapienter certè debent loqui, sed tamen loqui: voces sunt, si officium spectas; cur autem non audiantur vbi sacer expectatur sonus, ad tam ingentia utilis, nullam, vt puto, causam prætexere

possunt, nisi iniuriosam majestati,
cum vox incarnati Verbi prænuntia,
nec sub ipso Herode tacuerit.

Suspectas in salicibus cytharas
cernere, magnum apud Hebræos
captiuitatis indicium; sed nunquid
apud nos, tot concionatorum otio-
sum munus, qui in materijs commu-
nioribus verbosi, & ad auditorum
tædiû acres, veluti pendentes hærent,
quoties de veritate aperiendâ coram
caligante potestate occurrit occasio?
verbum Dei non esse alligatum, Pau-
lus dixit: idemne dicturum Apосто-
lum existimas si adhuc viueret? cùm
in Hispaniâ concionatori non liceat
audiente Principe loqui, nisi priùs
aliquis ex sacerdotibus aulicis osten-
sam in scriptis orationem iudicauerit
dignam delicatissimis auribus, eâque
verborum temperantiâ concinnatam
quam ferre possit, non assueta rigi-
dioribus majestas?

Eadem seruitute teneri vult suos concionatores aliùs in Italia Princeps, ne imperatæ modestæ terminos excedant, vbi plebis concursus est, neue fortiori eloquentia exagitent eminentissimæ dignitatis licentiam. adsint pauci, inter domesticos & familiares, veritatem, licet vehementior sit neque ad aurium molliem accommodata, non omnino exturbari aiunt; sed nunquam publicè in istâ aulâ sine fræno illam videas; ut balbutire coacta, nihil prorsus eorum nitidè loquatur, quæ nisi in conspectum ponat Ecclesiastes, audaci plerumque vitio, ruborem non incutiunt.

Verùm, placet inquirere vnde illa concionatorum tam cauta, tamque urbana eloquentia, quæ in dominantes quoslibet reos numquam incitatur, & eâ suauitate poculum miscet, quòd nisi amarum morbo affectis

non prodest, vt illud iam non immeritò vocare queas, vinum quoddam nectareum, humanissimâ porrectum manu, ad sumentis delicias. adeò namque molliter in vitia inuehuntur, paucos excipio, concionatores illi, quibus disseminandi in aulâ Euangelium Prouincia demandata est, vt Cytharœdis simillimi, suis numeris, suâ modulatione publicum potiùs tripudium excitent, quàm vllum mortalium ad pietatem accendant. lætissimos auditores ipsi lætissimi, decenti venustate ita exhilarant, vt nullus queri possit se tædio, se dolore affectum, aut aliquid ex ijs rebus audiuisse, quæ à rudiori Ecclesiaste in nobilissimâ tot purpuratorum corona, effusa fuissent, ad terrorem animorum.

Nouo plane Genio lepidissimi Apostoli in orbem Christianum inuecti sunt, qui maximâ curâ homi-

num auribus, non salutis consulentes periodos librant; vocem, corpus omne, eâ arte dispensant, flectunt, ut nihil abeat à voluptate, etiam cum de pœnitentia sermo est, aut extremo iudicio. os tonsum, vestis elegans, candida manus, eos adeo spectabiles efficiunt, ut tacentes quoque, si fortè labascant memoria, auditoribus placere nihilominus possint.

Dum eiusmodi paratur concio amici inuitantur, qui mirabundi excipiant; qui ad singula verba, vel leui risu, vel elato supercilio, decenrissimum oratorem incitent, moneant, limatam ad lychnum orationem, fœliciter cum pronuntiare, ad famam loqui.

Inter hæc ubi veritas? ubi vitiorum, ubi vanitatis profusissimæ, ubi fœuissimæ voluptatis quæ suspirantem populum nusquam miseretur, increpatio? unde ista in Ecclesiaste

orationis comitas animique molli-
ties? quis ab Euangelio separauit quæ
acriter profunt, quis sustulit vehe-
mentiam?

Dum mihi facio quæstionem solu-
tio oritur, luxque subita nubem dis-
cutit. non sine consilio isti concio-
natores à veritate se abstinere. aliqui
ex ijs, sperant; aliqui quod spera-
bant iam sunt adepti. futuræ fortu-
næ officere illi metuunt si rigidè lo-
quantur; hi, accepti beneficij me-
mores, officiosissimâ vrbantate re-
pendunt gratiam, indignumque iu-
dicant illis semper non placere, qui-
bus olim vtiliter placuerunt. Aliqui,
quos neque spes, neque gratitudo ad
illud veritatis silentium cogit, aliâ
ratione obmutescunt.

Dulce est, secundas habere Principi-
pum aures. si illis arrideas, tot lauda-
tores certè habebis, quot ipsi adula-
tores, & circa te etiam populi con-

curso fiet, ex more illa loca cæco impetu replentis, vbi conuenit, quicquid illi majus à fortunâ potest ostendi. Illo cætu priuari, vbi semel gustaueris, magnus dolor; & quia, Principe reuerso, distrahitur ista concitata plebis frequentia, gratissimis sermonibus, prudentique silentio, fit, ne ille non reuersurus abeat, quem ceteri sequuntur.

Sic nominis claritas latior quotidie euadit, dum à quibuscumque obuijs iteratur illud, en homo notissimus aule, en Principis Ecclesiastes. Illa veritatis reticentia veluti clavis est, quâ palatij fores, multis non peruiæ, facile referantur: hâc salutationes comparantur frequentiores, & etiam demissiores. nam quos reueretur Princeps, alij colunt, libenterque illis tributum honoris debere se omnes fatentur, quod soluit primus.

Putatis autem illos concionatores

Principum animos demulcere, æqualitate orationis? non ita, interdum namque inchoationes quasdam terroris habent, ne suauitate nimia fastidium sui faciant. sciunt enim dulcia quæque nisi asperis misceantur non diu iucunda haberi, neque audioribus conuiuis exquisitissimas epulas placere, sine sale & aceto. verum eà arte vehementes sunt, quæ diuersitatem pariat, non quæ flectat ad illum animi mœrorem qui finis est Euangelij.

Iam aliquod tempus effluxit, ex quo vnus illorum orationem habuit coram Ecclesiastico Principe, qui Regio licet diademate non insignis, Regiè tamen audire cōsueuerat Euangelium, militibus stipatus, & suos potius concionatores territabat quàm ab ipsis terreretur. Quid expectas à prudentissimo Ecclesiastico? etiam Principi visus est multa minari, sic enim

ille. Audacter coram te pronuntiabo, Eminentissime Princeps, nec dignitatis quâ per totum orbem fulges, habebo rationem. Silere me non patitur populi clamor, communisque calamitas. Ad hæc verba nemo non fuit, qui maximam dicentis libertatem expectaret. fulgurationem tamen eiusmodi nec leue tonitru subsequutum est. In publica peccata quæ tot misérias in orbem inuexerant, totam bilem effudit. illi omnino similis Imperatori, qui victimam immolaturus, nam & sacerdos erat, non expectato ictu, miserrimum hominem qui proximè stabat, ipsâ, quam in bouem parauerat, securi percussit.

Ille profecto concionator etsi sæpiùs legerat Ecclesiam sponsam Domini sui, instar ordinatissimi exercitus esse terribilem, expauit tamen ut insuetis armis ferocem vidit; & prouidus veritatis amator timuit quoque,

ne prodita ante Principem, à tot spatharijs, qui vel ad decorem, vel ad præsidium dignitatis, longo ordine stabant, miserrimè trucidaretur. Certe ait Cletus, virum istum, veritatem vehementissime amasse crediderim, cum eam à se egredi non permiserit: totamque in pectore gestans, tanquam thesaurus aliquis esset, effundere sit veritus, ne sibi pretiosissimam raperet, circumfusa multitudo. avara, sed utilis providentia. nulli iustius dici possunt curatores veritatis quàm isti concionatores, qui tantâ eam curâ contegunt; ne, ut odoribus contingit, vase aperto evanescat & pereat. quid ad hæc tu Firmiane?

Mirum referam, inquit; majus veritatis silentium forte non fuit, illo quod obsessa nuper regijs armis præcipuâ regni ciuitate, ab omnibus omnino concionatoribus servatum est. cur dilectissimam antea urbem, se-

dem imperij, irata majestas deseruerit, sparsoque milite, com metu prohibuerit ea anni tempestate, quæ armorum licentiam compescere solet, Mysterium est. An digni quibus fames inferretur ciues fuerint, & communem culpam æquauerit, aut superauerit trimestris propemodū poenitentia, alta etiam quæstio; sed donec soluatur, illud notabo, nullum tunc Ecclesiastem ausum fuisse, pro Rege aut Reginâ loqui, vt religione non armis cogerentur miseri ciues, ad vtile sibi, iustissimumque obsequium.

Famosis vbique libellis, scelerati authores, nullo arguente, deturbabant reuerendam post Deum auctoritatem. Augustissimæ principis honor à petulanti plebe proscribatur; nefariæ obtreccionis, in eos omnes quos absurdum vulgus reos censue- rat, nulla cessatio, aut modus; vt lin-

guæ

guæ pariter, ac calami sæuities, hyeme, aquis in mediam urbem irru-
pentibus, bello quoque, & fame ef-
fet atrocior.

Apud Christianos tandiu calum-
nia damnatur quamdiu stat pietas, &
conuitia prohibenti Deo, honor de-
fertur. Quis tamen ex tot conciona-
toribus furentem contumeliam ver-
bis insequutus est, ostenditque non
eamdem esse debere armorum & ser-
monum libidinem, etiam cùm ex
iustissimâ causâ sæuit populus, po-
stulâtque ense & tumultu, quod pre-
cibus & longâ lacrymarum profusio-
ne à Principe non obtinuit?

Mirati sunt plerique, quòd pote-
stas iussos non haberet in obsessâ ci-
uitate concionatores, qui subditos
iam longâ fame maceratos, adhuc ta-
men dubitantes regi parere, reuo-
cassent ad officium. Nunquam adeò
extinctus in Christianâ plebe diuino-

rum sensus, ut vehementi Spiritu excitari non possit. hunc si admoueant Euangelici Oratores, statim emicabit Religio, latensque sub civilium armorum rabie conscientia. ad cœlestis iræ minas concutitur humanum pectus, & pauci sunt qui bellum obstinare velint, ubi ostenditur à Theologis non minus in Principem geri, quàm in ipsam pietatem.

Cur ergo inter tot militares tubas, quæ tum martem acuebant, ex buccinis sacerdotalibus nulla audita est, quâ populus admoneretur eas illum leges accipere debere quas Rex dedisset; & si quid durius in illis censeretur, nunquam tamen licere mitiores morbos atrocioribus sanare, & quærere patriæ excidio, turbidinis scilicet, quibus placandis vna sæpè ætas non sufficit, patriæ ipsius fœlicitatem.

Omnibus tributis, quæ regiam ga-

zam augere à pluribus annis consueuerant, grauiores esse illas ostiorum & capitum exactiones, quas iam ferre cogeatur exhaustum vulgus; nunquamque pacem sub rigidiore ministerio adeo acerbam fuisse, vt bello, & tot fortunarum periculis exturbari mereretur. iras ergo poneret exasperata plebs, & eam potestatem iam veneraretur, quæ rogata, non lacerata illud dare consuevit quod æquum est non negari supplicibus.

Numquam salubrius Reipublicæ consuli, quàm quiete, & malorum, si quæ in illa sunt, patientiâ; præterea, Aulam in dies mutari, ipsamque rerum humanarum inconstantiam quæ calamitatem adducit, breui ipsiusmet daturam remedium, si non maturare illud velis, sed expectes. Cogitarent omnes, nunquam subditos defecisse à Principe, qui prolixâ pœnitentiâ breuem noxam non eluerint; plebs

denique saniora loqui disceret, quàm quæ quotidie iactabantur, magno Christianæ charitatis detrimento, non in ipsos tantùm regni ministros, sed in Regem ipsum, quia in matrem.

Hæc certè decens erat non tacere concionatores; nullus tamen ex illis suscepit læsi Regis patrociniû: Grassetabatur impunè per totam ciuitatem adeo audax calumnia, poténsque, vt nec in templis ipsis castigaretur. præcis concionatorum linguis, maiusne in hoc negotio veritatis silentium, vel gauderes seditiosus, vel doleres regi fidus? & hoc forsitan miraberis, Oratores Ecclesiasticos, quorum maxima laus, oris pudor & sermonis temperatura, modestiâ tamen peccare potuisse.

Vbi velut factò agmine plurimi in eodem corpore morbi coueniunt, ijs qui mortem periculosiùs vrgent,

promptior cura adhibenda est ; nec
medici crimen censetur cæterorum
ad breue aliquod tempus negligenti-
a. obsessæ ciuitati existima , si lu-
bet , non defuisse flagitia illa quæ pa-
catis temporibus concionatorum ze-
lum iustissimè accendunt ; at certè
plurima exijs , subtractâ annonâ lan-
guebant ; & in communi hominum
calamitate ipsa quoque scelera cala-
mitosa , querebantur eripi sibi dile-
ctissimum otium , amicas opes , sub-
sidium voluptatum . tot vitijs maiori
ex parte inter arma , inter terrores ,
ipsamque pauperiem , quæ iam & di-
uitum esse cœperat , quiescentibus ,
vnum odium detectâ fronte , & pu-
blicè furens insaniebat , ad infaman-
dam potestatem quotidie solertius ,
atque atrocius ; & quasi illud esset le-
ue aliquod in Christianâ ciuitate ma-
lum , conuitijs exsaturari , & profes-
so odio illud omne fingere quo fœ-

dari queat inuisi nominis claritas, quilibet concionator in ea tantum vitia inuehebatur, quæ tum aut nulla erant, aut certè latebant.

Quàm fœlix eâ tempestate obtrectatio, quæ fari, quæ scribere omnino sinebatur; & nouo quasi priuilegio donata, in immanis licentiæ, non excusationem modò, sed laudem, tumens proferebat, vbi criminari eam velles, oratorum silentium!

Ex his intellige quanta sit nostra ætate veritatis reticentia, quæ iam nec regibus in gratiam miseræ plebis, nec plebi in Regum fauorem deferretur: vt hodie prorsus nescias, turpiornè in Principes, quàm in ipsum vulgus adulatio.

Egregium volumen, ait Cyprianus, Clarissimi viri, apud Hispanos, Crossai, intra paucos dies habebimus; vltimâ enim manu perpolitum opus lucem expectare, aliquis mihi

retulit. à candidissimo authore plurima veritas tractabitur, vt qui audire eam nolunt, saltem legant, & quod fastidiunt aures, ad mentem perueniat patientiori oculorum ministerio. frustra opus illud speraueris, inquam, mi Cypriane; & si non omnino extingui conceditur lentissimâ disceptatorum sententiâ, saltem castratum habebis, ne aliquid potestati inuisum in lectoris mente, libertate sua generet.

Certè æquum est, ait ille, ea sæuitia ad castitatem cogi authores quosque libidinosos, qui obscæno calamo legentium mores inficiunt; sed pudico operi hanc inferri violentiam dolens audio, timendumque est, ne à scriptione, fecundissimi ingenij viros, atrox pœna deterreat. sed quia seuerissimæ animaduersionis in probatos authores legem ignoro, quæ, vt ais, eximium scriptorem inter reos

incerto exitu detinet; dic quæso quâ ex causâ tot quæstionibus exagitantur scriptores veritatis?

Vnum hoc restabat ô Cypriane, in-
quio, vt Principes à mortuis disce-
rent quod viuentium nullus illis re-
tulerit; sed illud quoque damnatum
est, & in libros pœna constituta, qui
vel modicè tractarent de abusu pote-
statis. doctores Catholicos illis præ-
fici, qui de fide authoris cognosce-
rent, non satis fuit: reuifores inuenti
sunt, qui seueriori calamo illud om-
ne rescindere omnino iubentur quod
nouerint hodiernæ administrationi
gratum non fore; ita fit, vt qui de
rebus politicis hodie scribunt, mol-
liter, & palpando scribant; vel si au-
daces fortiori stylo peccantem pote-
statem pupugerint, castigentur acer-
rimè.

Crossæus ille, de quo mihi tu, do-
ctores quibus cura fuit nihil irreligio-

sum sine censura in opere prætermittere, benignissimos habuerat, & illorum testimonio dignus censebatur, qui de Christianâ Politiâ scriberet, ob singularem prudentiam. sed miser, cùm omnia se absoluisse, quæ ad quietem authoris pertinent, arbitraretur, in reuisorum manus delapsus est. vix credas quanta, & quàm vtilia abraferint homines isti, totos articulos sustulerunt, ne in paucis viderentur perdidisse operam, & ruinâ minori spectatissimæ fidei mercedem meruisse,

Cùm Herodes infanticida filium quoque suum in cunis iugulari imperauisset, Augustus, qui tum Romæ degebat, accepto nuntio, pueri sortem miseratus dixisse fertur; meliori conditione apud Herodem porcos nasci, quàm liberos; cùm ille, qui religione ductus ab eiusmodi animalibus abstinere solitus erat, regiæ pro-

li non parceret. Nec malè etiam quis dixerit, impuris plerumque authoribus, hoc perditissimo sæculo, meliùs esse, quàm ijs quos commendat argumenti sanctitas, atque mundities. nam quis nesciat libros qui fictitijs amoribus veros ignes fouent, & creant, nullo opponente prælo dari, vt narrationum luxurie corrumpan- tur virginum mentes, & quid delusis parentibus peccare possint, otiosæ discant adulterio veritatis?

Librum scribe qui gratissimis erroribus, & varia rerum specie iucundus sit; qui amoris ingenium, fletus, somnia, furta, desperationem, fidem, non impuris omnino verbis enuntiet, obstabit nullus, nec à reuiforibus periculum erit correptionis. Sed heus te miserum, si in bonum Reipublicæ ea scribis sinceritate, vt qui te legerit, agnoscat id verè non agi in regno, quod agendum esse ratio

docet, temporumque calamitas. hoc
iam Cossæus didicit suo impendio,
non nimîa certè libertate reus, nam
prudentissimè illum scripsisse certis-
simum est, sed Genio sæculi infœlix,
qui fabulas amat, neque finit absque
fucò, & blanditijs veritatem osten-
di. An ergo insulsè egit sculptor,
qui marmoreâ veste eam operuit, vt
quàm periculosè nuda appareat, ne-
mo ignoret?

SCRIBENDI LIBIDO.

OCTAVA DISSERTATIO.

VADAM die inter festorum
otia, postulauerat Marcelli-
nus, vt de Genio sæculi ali-
quid quod vtile, iucundumque vi-
deretur, proponerem; necdum de
argumento conuenerat, cùm ille su-
bitâ recordatione ictus, Dialogum se
quemdam, ab amico acceptum, co-
fine attulisse, vt nobis ostenderet,
chartam protulit; & quia mihi iam
debilior acies minutissimas literas,
cõfusis characterû imaginibus, adeò
miscebat, vt cohærere omnes viderentur,
non secari interuallis, & ad

suos vsus distingui, iuniorem rogavi, legeret ipse, qui sinceris adhuc oculis, senum ophthalmiâ, eâque lucis ambiguitate non laborabat. hic verò erat Dialogus, quem ad multos pertinere, & ad te forsitan, si tu quoque legas, scies.

ECCLESIASTES

PLAGIARIVS.

DIALOGVS.

Æmilius.

Crito.

IN VNC, & magistratus tuos lauda *Æmil.*
quos tam sæpè iactasti, velut iuris
amantissimos, & legum propugna-
cula: moriar! si prisca ætas vnquam
tulit iniquiores.

Quis iste sermo tuus *Æmili?* ex *Crito.*
quo nos coniunxit quotidianæ vitæ
consuetudo, non memini te cuiquam

durum fuisse; si qui peccant, plus so-
les misereri quàm irasci; & adeò te
mitem præbes ijs qui plecti merue-
runt, vt non desint qui hanc animi
mansuetudinem vitium putent, &
naturæ mollioris temperamentum.
Ergo huc vsque vixisti placidus, vt in
Iudicijs nostris faceres rudimentū
iracundiæ? Sed dic, quid peccauere
tribunalia, vel potius, quid illis non
dignum fecere, ij quibus tam acriter
succensuisti?

Æmil. Nihilne censes Crito, quòd publi-
ci fures impunè viuunt, sub oculis pa-
tientissimi Senatus? quòd proborum
spolijs fortunam suam augent, ex-
ornant, & hoc in Regia vrbe?

Crito. Mentem tuam non capio, Æmi-
li; proponis ænigma, an oraculum?
si vis intelligi, memineris te homini
loqui, qui nec Oedipo magistro sub-
tilitatem edoctus, nec in speluncâ
Sybillæ, Tripodi admotus est, vt

Apollinem reciperet. Quid vidisti, quòd nostrorum iudicum integritati tam malè conueniat, vt veluti constituat nocentibus pares, & in purpura reos:

Audisti Philebum, Crito? illum *Aemil.* dico concionatorem, qui nuper apud plurimos in pretio fuit, habitâ, de sanctis quibusdam panegyricâ oratione?

Quid hoc ad iudices, in quos ipse *Crito.* tu iudex, iure an iniuriâ nescio, dixisti sententiam?

Ah, Crito, Philebus iste; hoc *Aemil.* crederes? famam sibi quæsiuit alienis sudoribus; quicquid in illo stupuit imperita multitudo, furtum est, & vt veriùs dicam, sacrilegium. Cur enim sacrilegium non sit, sacræ rei, & sacra in æde, vsurpatio? Deus bone! vbinam gentium sumus! ante ipsa altaria, notissimæ frontis homines conueniunt rapiendis concionibus,

& hoc tacent Iudices vestri, nec vquam tantæ audaciæ fures citantur ad tribunal.

Crito. Ergo hoc est, quod volueras; Æmili charissime? iam non laboro ad tuam mansuetudinem absentem animum reuocare, qui ab illâ non discessit, vt video; & iræ specie, in latrones inultos, tam suauiter suos sales effudit: fateor lepidissima simulatio decepit mē; & iam in mentem venerat lenire indignātis animi acerbitem; cū iocus, vt res erat, mihi visa est, & risum prementis, vt ita dicam, seueritas festiua. Sic ludis amicos, Æmili, & frontem adeo fingis, vt qui tibi coniunctiores sunt, quando non placet, motus tuos non sentiant? numquam mihi deinceps imposueris.

Æmil. Et inde scias, Crito, te non omnes personatos benè nosse, qui, quod non sunt se exhibent mortalibus, vt
pessimæ

peſſimæ artis ingenio , improbitatem non ſenſuris vtiliter placeant , & vel ſibi fortunam concilient , vel famam. Nihil communius in aulâ vultibus iſtis , qui iram , gaudium , beneuolentiam , mœrorem etiam , præſe ferunt , ad geſtantis arbitrium , æquè in omnem ſcenam parati , & etiam daturi lacrymas , in ſummâ mentis alacritate , ſi ita poſtulauerit adulatione. Sed ad noſtrum concionatorem reuertamur. Nihil ſuum propoſuit auditoribus , præter vocem & audaciam.

O infœlicem ! paucis ante diebus illa ipſa , quæ velut noua , & tanquam ex propriâ penu , tam ambitioſè promebat à Creſcentiano , qui verè author , & magni nominis vir eſt , audiueram ; & quia prima vox illa , aures adhuc meas quodammodo feriebat , declamatoris ſermo , mihi alterius echo omnino viſus eſt , niſi quòd

maiore tumultu diffundebat se, lassabatque fastidientem. Putas fortè me solum, parum solertem audaciam animaduertisse? vix finierat alieni operis prædo, cùm rumor excepit è suggestu descendens vltima verba; non qualem excitat publicè laudata virtus, vel apud populum foeliciter dicens eloquentia, sed qualis est furem indicantium, & poscentium raptoris meritas pœnas. Certè in tantâ frequentia latere vix poterat misera auis, plumis non suis contacta; quas etiam ita malè concinnauerat, vt non in totum nuditatem suam velarent. Cutis enim quandòque inter tot colores foedisimè se prodens, festiuis ingenijs risum ciebat, alijs miserationem, vel etiam pudorem. Quid adhæc dicis, ô Crito? non tibi videtur Plagiarius, qui sic alienis bonis imminet, vt nec vellet vti suis, si quæ forsitan, ingrata, & illibe-

ralis natura laboranti concederet?

Plagiarium dicis, Æmili, sed cur, *Crito*. non satis video; facilius caperem si diceres Pelagianum: sed fortè vir ille cui tam prolixè maledixisti, non aliter fuit gratiæ iniuriosus, quàm illam abijciendo, quæ oratores efficit auditoribus gratiosos.

Non audisti quid lex vetus statuerit *Æmil* in latrones, qui inscijs dominis servos alienos, spe fortunæ mitioris, vel etiam violenta manuum iniectione, ad suos lares trahebant; illorum vsuri ministerio, in quos nullum ius haberent? isti quos Plagiarios vocabant, non ignobili furto, vt cæteri raptores, peccabant in legem; non vestis, non pecunia, non ampla suppellex sollicitabat improbas mentes. nihil altius, nihil vtilius ipso homine rati: Quicquid industriæ, quicquid virium esset, in hoc facinus adornabant, vt furtiuis mancipijs, non vt

purpurâ, serico, aut metallis ditarentur. Verè Philosophi, si non fures, qui generis humani dignitatem tam benè nossent, vt nihil æstimarent pretiosius.

Peiores habemus Plagiarios, Crito; quid mereri enim existimes concionatores illos, qui non seruos tantum dominis, vtisti, sed liberos, tanta spiritus, tantâ laterum contentione in lucem editos, veris parentibus subtrahunt; vt steriles animæ, laudis quidem auidæ, sed laboris non patientes, matrum fruantur priuilegijs, & imponant multitudini, fecunditatis opinione?

O sæculum in fœlix, in quo Salomon nullus qui ius matris discutiat, & dicat iterum, in non dispari causâ, Date huic infantem, ipsa enim mater eius est! interim miseri fœtus, ab amplexu matrum auulsi, frustra gemunt in alieno sinu, dum de illorum na-

talibus nulla fit disquisitio : & inter tot fictitias matres , nulla penè plures liberos ostendit , quàm quæ nullos enixa est.

Fallor , Æmili , vel tantâ animad-*Crito.*
uersione plecti non debent qui tam commodè studiosorum laboribus vtuntur , vt suis parcant. Quid queris? nulli meo iudicio ampliori laude digni sunt , quàm qui sedulò curant , ne sermo diuinus illis excidat ; cuius , vel syllabæ omnes , tot gemmæ sunt , quarum ingens pretium , quicumque oblatas non colligit , videtur ignorare. iniustus planè es , Æmili , qui vis manna concessum inediâ laborantibus , ad spectaculum solùm effundi , non ad vsum mortaliū . Quis vnquam ex agricolis noluit succidi messem suam? an propterea seminas , vt nemo sit , qui subleuetur egregijs laboribus , & qui te conseruatorem vitæ suæ toties dicat ,

A a iij

quoties tuis vigilijs vtetur in subsidium suum?

Æmil. Dicam fortasse, Crito, quòd necias. Nulli, minori fructu, cōcionibus interfunt, quàm qui scriptis tam sedulò mandant quodcumque audiuerint. dum enim intenti suo furto, inhiant conceptibus, sententijs Patrum, orationis vel floribus, vel neruis, totum illud quod animo insidere debuerat, nempe pietas, illos præterit: & sic miseri auditores, egent dum pleni sunt; quodque certè mirum est, illos videas in tantâ rerum affluentia, quibus saginantur, tenues, &, vt ita dicam, sine temperantiâ sobrios.

Crito. Saltem fatere, Æmili, istorum de quibus agitur, laudabilem esse diligentiam. Quid? ergo crimen erit, auris suspensa, promptus animus, & manus expedita?

Æmil. Si hos laudas, Crito, lauda quoque furum diligentiam, qui non ex-

pecta
curf
radij
fecta
gilan
bus
adhi
gent
ordi
tuti
curre
nun
ligen
num
com
men
tran
rum
enir
lige
pau
ris
pro

peccatâ saltem aurorâ , ante suum
cursum impleuere , quàm sol primis
radijs oculos nostros refecerit , con-
fecta itineris sui mediâ parte ; & vi-
gilantiores sunt vtique , excubitori-
bus ipsis , qui seruandis Principibus
adhibentur ad custodiam. Non dili-
gentia illa laudanda est , Crito , quæ
ordinatur ad malum ; sed illa quæ vir-
tuti præstò est , sequi parata , & etiam
currere quò vocauerit. Cæterùm
nunquam mihi persuaseris , apum di-
ligentiam imitari has vespas , quæ
numquam mel conficientes , semper
comedunt. Quid mihi curam illorum
memoras , qui totas noctes insumunt
transcribendis concionibus ? otioso-
rum est planè ista occupatio. Neque
enim videtur illorum æstimanda di-
ligentia , qui ne vnquam laborent ,
paucissimis horis laborant , & torpo-
ris amore , aliquas vitæ suæ partes ,
probrosissimæ simul , & ineptissimæ

occupationi seruiliter addicunt.

Crito. Vnum hoc saltem concede, *Æmili*, fieri, non multâ impensâ, doctiores, qui sic colligunt.

Æmil. Immò, magnâ eruditionis, quàm habere posset, iacturâ, hoc literatorum sordidum genus fruitur alienis laboribus. Sic enim animus, à quo nihil vnquam suum extorqueas, arescit, velut vbera, quæ lac copiosè datura frequenter fugentibus, neglecta ficcantur, nec ampliùs ministrant. Aliquos noui, qui cùm possent non multo labore, eruere quod in illis natura posuerat, non parcâ manu, ita tamen prædæ assueuerant, vt à se nihil vnquam exigerent, de alieno fundo semper victuri, & paupertate, quam sibi suâ negligentia fecerant, necessariò raptores, si non vellent egere.

Paucos ex mendicis videas, qui, etiam facultate oblatâ, artium vlli

mancipare se velint, quæ illis fœdissimam hanc, sed dilectam libertatem adimeret, quâ, semper errabundi, & in patriâ suâ velut exules, omnibus penè sunt oneri, qui in suo consistunt. his, ne dubita, Crito, concionatores illos annumerare, qui arte proiectâ, tanquam fœlicitatis non patiente, se torpori ita dederunt, ut nunquam moueantur nisi ad furtum, cum turpis, nec minus audax necessitas, pauperes ambitiosos admonuit diligentia. Tunc enim mirum est, quantum viæ conficiant isti languidi, ut alienis opibus subleuentur; qui proprias, & honestè quidem conquiritas, ignavia amore, habere noluerunt.

Nulla fit concio celebris, cui non intersint homines isti, ita sine armis minaces, ut etiam illos cum solo calamo concionatores timeant: Non enim, ut quidam fures honesti, & in

ipsâ suâ sæuitiâ non inclementes, aliquam partem bonorum quæ inuenerint, spoliatis relinquunt; nihil est quod non rapiant manus acerbæ, & ita assuetæ latrocinijs, vt nihil illas prætereat, nisi somnus obstiterit. Sed quàm rarò dormiunt isti latrones, qui, non secus, ac ille Poëtarum Argus, plures videntur oculos habere, quàm cæteris mortalibus, in legitimum vsum natura concesserit!

Crito. Perge, perge, Æmili, delectat enim ad longum audire quid sentias de concionatoribus istis, ex genere mendicantium, qui voto paupertatis celebres, ordinem quemdam fecerunt in Ecclesiâ; quem tamen, vt verum fatear, nec suadet Euangelium, nec curia Romana satis approbat, nullum Ordinem suis vnquam diplomatibus honestatura, nisi cuius vtilitatem viderit.

Æmil. Benè est, Crito, non enim pro

illis ità pugnas, vt non saltem dignos æstimes, quos irrideat vir sapiens & peritus : quando tu quoque meritos pungis dicterijs, & ad scommata pro-uocas, venustissima defensione. Sed quoniam ad partes nostras accessisti, antea hostis, si non re, saltem verbis, & vultu ; dicam seriò quid liceat concionatori decerpere ex alienis laboribus, quos non ideo suos æstimare debet, quia, fontium more, sitientes aduocant pulcherrimâ vndâ & publicè funduntur.

Aliud est, flumen haurire, vt de Xerxis exercitu prodigioso narrat Historia, aliud ita opportuno amne vti, vt alijs relinquas. licet quidem, ô Crito, delibare conciones virorum illustrium, sed illos non probo qui glutiant. fit enim eo modo sæpissimè, vt ipse, cuius labor est doctissima & exactissima concio, non plus semel suis bonis vtatur, suadente sci-

licet verecundiâ; postquam isti fures, nullo pudore, vbique velut sua sparserunt improuidis auditoribus.

Quid ergo? Ecclesiastes, maximè nouus, & rudis, ab alio concionatore nihil accipiet? faciet quidem, sed modestè, non enim totum rapiet quod inuenerit; sed aliqua, vt vir bonus, & non sine benefactoris reuerentiâ, si opus est, mutuabitur.

Quis ferat Poëtam, qui Virgilij *Æneidem*, vel etiam *Pastoralia*, *Musæ* suæ partum diceret? scis quantâ infamiâ vapulauerit ille qui paucos eiusdem Virgilij versus, suos dixit; vt foelici adulatione, & quæ iam apud Imperatorem accepta erat, ignoto licet authore, principis gratiam aucuparetur. Nemo sordidior, quàm qui comptus est, sponfarum rusticarum more, ornamentis scilicet, quæ, nec sua sunt, nec nisi inuenustè corporibus aptantur, quæ non ad hoc finxit

natura, vt margaritis fulgeant, & in modico lapide circumducant ingens patrimonium.

Prudens ergo ille & iustus simul, ô Crito, qui sua cuique relinquit; ea quæ audiuerit à peritis, & exercitatis, religiosâ conscientîâ contentus imitari.

Perlecto Dialogo omnes vnâ voce Religiosum furem damnauerunt; & quia tum nullus inter nos laïcus incompetens sacrorum iudex aderat, dictum est sacerdotem reum, cognitâ causâ, auditisque certissimæ famæ testimonijs, iure à sacerdotibus iudicari potuisse.

In peccantes quoslibet alios nulla forte vnquam fuit diligentia promptior, aut parcior miseratio; neque enim excipiendis suffragijs vrna petita est, aut amplior expectata à protracto tempore veritas; derepentè singulis visum, æquitatis iniuriam fore,

fi rapacissimi hominis mulcta vel ad breue tempus prorogaretur.

Damnato Philebo, scriptorum qui nostra ætate, noui cuiusdam peculatus rei, malè partis diuitijs intumescunt, & vt suas opes iactitant, quodcumque improbâ manu, melioris fidei viris rapuere, causa expensâ est. authoribus enim plagiarijs illam indulgentiam concedi, quæ oratoribus negata esset, iniquum videbatur.

Tres omnino mecum erant in cellâ; Clinias, qui aliquot dierum rurali solitudine detentus, in urbem se receperat, & cum nostro Marcellino, Stenius. Primusque Clinias, vindictæ ardore, dissertationis argumentum, silentibus adhuc cæteris occupans (author enim nescio quis, mutuata ab eo scripta, quasi ad legentis solatium, fœdissimo ambitionis genere, maximâque datæ fidei iniuriâ, tanquam

sua vulgauerat.) Diogenem, inquit, non magis in foro cum suâ laternâ olim impeditum fuisse, quàm denuò impediretur, si rediuius in librariorum officinas se inferret, facillimè crediderim. is nàmque qui in maximâ populi frequentiâ, virum bonum minimè inuenit, apud Typographos, qui tot volumina ad irritamentum studiorum, prætereuntibus ostentant, vix in aliquos vltimæ ætatis authores incurreret, ita à furto immunes, vt lectoris sui misericordiâ digni sint. qui audaciores ex illis fuisse, libros integros patientissimâ manu excerpserunt, & fronte mutatâ ita nobis proposuere labores non suos, vt etiam aliquando eximiam laudem ex crimine sint consecuti.

Quid tibi acciderit nouimus Clinia, interfatur Stenius; verumtamen furto ansam dedisse dignitate operis, ingens gloria; nec minimum iniuriæ

solatium est, insidiosus amici iam detecta fraus, improbæque gloriæ ab omnibus stigma inustum. Si cætera deinceps paris insanix ausa idem successus maneat, minori authorum periculo egregij, sed nondum editi, labores, infidis manibus credentur: nam quis adeò fatuè superbit, vt famæ infœlicis amore, sponte ruat in certissimum dedecus? iniuriam certè accepisti, verùm illam æquavit raptoris tui pœnitentia: quicquid tibi detraxerat inuisa priùs, iam æquior, tibi fama restituit. quòd sis author scripti, omnes agnoscunt. Sed, ô te rigidum, si tot fures esse existimas in librarium officinis, quot apud illos noui authores inueniuntur, quia tu vnum passus es. vbi lampas vnica ardet, plures videre lucernas, non sobrij oculi est; & te abstemium pro vnico fure plures intueri, cur non mirer Clinia? nisi ais, vini & doloris eosdem aliquando

quando esse effectus, iratisque posse accidere, vt ad vnus latronis conspectum turbam videant.

Nihil ad hæc Clinias: se acceptis duobus qui, tanquam iudices expectarent, tum fortè in mensâ iacebant, recentiorum authorû libellis, vtrumque explicuit. Diuersa frons, neque idem propositum: sed, ô rem stupendam, nec expectatam! vnum è duobus furem esse palam fuit: mutuata passim non sententiæ modò, sed voces: transfusa in chartam audacem tota capita: noua prorsus librorum Metempsychosi, quam nec ipse Pythagoras agnouit. vter ex illis raptor haberetur, ex phrasis inæqualitate iudicare facillimum fuit: verùm, quòd mirere, is erat qui grandiore titulo, & venustiori caractere, fortius ad sui conspectum lectorem inuitabat.

Tum Clinias risu plenissimus, & felicissimo casu tumens: dà alios,

inquit, ô Steni; paucissimos licet ministraveris, nullo negotio, nisi maior experto toties mihi credere, inter illos furem ostendam.

Et ego idem sæpiùs animaduerti, inquit Marcellinus; plurimòsque inueniri authores, qui serupulosè adeò quod in alijs placuit exscribunt, vt ex nimia fide nocentes sint. Ab Genio autem sæculi esse existimas, ô Firmiane, cum animi motum qui calamos agit, illosque omnes ad furtum incitat, qui iustissimo labore expetitam famam assequi, vel minimè operant, vel omnino non possunt?

Ita est, mi Marcelline: aliquis in cœlo Mercurius, qui verbosos authores minimè tacere imperat, & quod ab alijs acceperunt, repetitis vocibus ita importunè iterare, vt sæpè cùm plures libri apud te sint, si ex rebus ipsis, non ex voluminum mole, aut specie, Bibliothecam tuam æstimes; vnum

habeas. Quòd quædam sectæ supra modum vocales extiterint, & inter ceteras, loquacissimis scriptoribus qui eas acriter tutarentur, fœcundissimæ, multi autumant referendum in sy-
dus, cuius imperio premebatur orbis, cùm natæ sunt.

Ad hæc Clinias, tanquam cœli Apologiam suscepturus, in quod ego nolens peccassem. Ineptijs nostris astra oneras, inquit, ô Firmiane, qui garrulitatem mortalium sideribus impingis; quâ ergo cœli positurâ emerferit sæculum istud, quòd iam nouo rerum ordine fluit, petendum erit ab Astrologis, vt tot librorum, quos in sui poenam ferax ætas non plus facit, quàm patitur, latentes causas inuenias?

Miserrimi certè cœlestium orbium perscrutatores; si illos cruciat adeo infœlix diligentia, & ad nullos vsus profutura obseruatio. Quis enim su-

perbissimi laboris fructus, aut gloria, sæculi tui Horoscopum in tabula delineasse, cui nemo credat, nisi qui ita insanit, vt breuem, vexatamque superstitioso calamo chartam, existimet complecti fata Regnorum, plurimæque ætatis certissimam Prophetiam. qui in breuissima statua sculptor errauit, in colosso turpius à iustâ partium ordinatione discedet, artem namque ipsam turbat immensi operis vastitas, & vix in maximo peccatur, nisi maximè. Credam ego sæculi totius Horoscopū rectè Astrologos constituere, qui in priuatis fortunis adeo hebescent, vt iam apud plebem nihil habeatur Mathematicorum inscitia famosius? nisi aliam das quàm quæ à Mercurio petitur, molestissimæ loquacitatis causam, nihil agis Firmiane, nostra ista garrulitas, cælum innocens.

Si aliquis Mercurius scribendi li-

bidinem indidit mortalium ingenijs, ille profecto est, qui apud Ægyptios Trismegisti nomine clarus, scripsit aliquando, eos homines prorsus Deo inuisos, qui absque liberis migrant è vita: & quia iam latinitate donatus, peregrinus esse desijt apud nos celeberrimus author, liberos pro libris, ex Typographorum scilicet incuriâ positos, plurimi ex nostris sunt arbitrati, infinitorum iam propè voluminum Patres, vt ampliori generatione sibi Numen concilient.

Venustè, ô Steni, in duplici Mercurio ludis, inquo: sed cur notissimæ experientiæ suffragium neges, quæ verbosos nasci sub cœlesti Mercurio homines, quotidie ostendit? ideo fabulosus ille Poëtarum Hermes eloquentiæ Pater est habitus, cæterisque cœlestibus aptior ad ea significanda, quæ ex Deorum decreto referenda mortalibus erant siue

adeundi illi essent soporis aptissimâ horâ, siue insomnes. Loquendi certè necessitatem sydera minimè imponunt, cùm & tacendi sit libertas, sed eam tribuunt facilitatem, cui silentium, si durat, & maximè si imperatur, non leue supplicium est. Verùm, si à Mercurio aut aliquâ aliâ potestate superiori, loquax esse sæculum negas, garrulitatis importunissimæ causas etiam apud nos inueniam.

Olim rariores qui studia colerent: nulla iam penè familia sine literis: & sæpiùs licet modicæ sint, eos tamen ad scribendum dant animos, quibus incitatur profundior eruditio, sperâtque, si diutiùs latere desinat, posse se aliquid conferre in publicam vtilitatem.

Lux non facilè absconditur; libertati nata, si illam opprimis, carceris sui rimas scrutatur, quærit effundi. Libertas autem patientius ingenij lumen,

scientiam dico, cuius radijs existimat ille qui studuit, posse illustrari famam suam? labor est, sed & dedecus putatur, latentes Musas continuisse. Si exitum negas, animum certissimè pulsant, & iratæ non sinunt inultum diu vivere custodem suum.

Quis Rhethoricam, quis Philosophiam eâ conditione velit accipere ut fileat? cerebri non tantum morbus est, coactus humor, & frustrà per oclusos meatus viam quærens; scientia quoque ingens capitis dolor, si exire non conceditur; acerbissimæque ægritudinis nullum omnino remedium, nisi lingua, aut calamus. Verùm quia tot Professores publicè docere, quot literis operam dederunt, ridiculum æquè ac incommodum, nec spes datur innumerabiles Magistros ferre posse auditorum patientiam: quilibet sciolus cartham sibi pro scholâ haber, eoque animo lectores

quærit, quo & auditores quæreret, si coactis vndecumque discipulis, liceret in maximâ hominum frequentiâ habere concionem. Sciolos dixi, illorum enim qui se multa scire arbitrantur, cum paucissima nouerint, difficilius est silentium. Minus solida magis fluunt: & ideo plurimorum qui hodie libros conficiunt, effusior eruditio, quia liquidior, illique deest ad continentiam firmitas.

Accessit ex recenti opinione sterilitatis verecundia: pudet enim inter tot scriptores, non scripsisse, timeturque ne incitiæ loco habeatur illa modestia animi, quâ multi sapientissimè famæ suæ consulunt, & ad maximum generis nostri commodum, silent.

Olim apud Iudæos nulla virgo quæ mater esse non cuperet, spe scilicet promissum in lege Messiam concipiendi, suoque partu eam comparandi apud mortales nominis claritatem,

quæ nunquam esset interitura. Non omnino dispar plurimorum authorum ambitio, expectanti orbi ingentem se daturam filium adeo sperat, ut nulla ei pœna decerni à iudicibus possit, virginitate atrocior. Verùm quàm miserè decipiatur, ipsa prolis natiuitas ostendit: & pro masculo mollis fœmina, inbelli vagitu implorans nutricum opem, cui etiam sæpissimè deest, quæ maximum censetur solatium sexus, venustas.

Plures certè authores calamo parcerent, si lectorum suorum, qui inutilibus & sæpè noxijs libentissime incumbunt, minor esset patientia; aut à Magistratu æquissima seueritas castigaret illam præli, cui indiscretè creduntur quæcumque vel improbus author somniauerit, loquacitatem.

An Cuthenbergius qui hanc artem in Germaniâ primus inuenisse fertur, in posterorum commodum

laborauerit, certè ambigo; nam adeò iam facilis, Typorum ope, cuiuslibet operis rumor, vt qui nomen suum spargere ambit, modico pretio fiat notissimus, neque Notarijs indigeat. Multiplices enim manus ars illa habet, volentique centies in pluribus chartis citò exhibebit, quòd semel in vnâ scripserit.

Lapideum populum Romam olim incoluisse ex Historia accepimus, tot namque propemodum in illâ vrbe statux erant, quot ciues; sed iam ferè apud nos librorum, quàm hominum turba densior. Quid ergo mirum, si in numerosâ plebe latrones multi, & etiam sine furto, alijs de causis, tot nocentes inueniuntur? in pacem publicam aliquos, in castitatem plures peccare, lector dolebis si sapiens, & maximè si Christianus.

Vnico Apelli, Alexandro impe-

rante, fas erat regios vultus pingere, cæteri artifices à Principe amovebantur, ne operis ignobilitate dehonestarent majestatem imperantis. hanc apud nos legem ferri in auctores, ut nemo deinceps scribat, nisi qui optimè, æquum certè non existimo; sæpissimè enim in multorum usum cedit ignobilis labor, & plebæis auctoribus plebem delectari ita certum est, ut non sine maximâ illius iniuriâ, istos à scribendo calamos arceas, qui de rebus bonis quandòque utiliter scribunt, non servatâ licet argumenti dignitate.

Apud agrestes, cibi viliores, dummodò abundant, conuiuia sunt, nec protinùs mensa damnatur quia illam fastidit gustus delicatior. omnino vtilis censentur illi artifices, qui luteas domos construunt, licet ad secandum marmor, & ad Vitruuij præcepta, quibus ille auctor venu-

statem ædificijs in ditiorum vsum contulit, ineptissimi.

An ideo pannus rudior emptorem non inueniet, quia sericis dignitatem suam probant viri nobiles? Ciuem in bello seruasse præclarum erat apud Romanos, etsi hostem vrbe exegisset, præclarius; cuilibet certanti, vincentique sua corona: modica virtus, si non auro insignitur, saltem quercu, neque tantillum præmium sine inuidis.

Stellarum, quæ nomen apud Astrologos non meruere, sua est etiam utilitas. Minutissimæ ex illis lacteum iter conficiunt: & cœlestem viam similiter ostendet, obscuriorum authorum turba ignobilis, si de pietate cæterisque virtutibus, sincerè agent, & in eum lectorem incident qui res bonas ferre queat sine ornatu.

Sed quis, oro, istorum librorum vsus, qui ad hoc solummodo editi

videntur, vt authoris sui nomen præferant? Totum quod ab illis expectare debeat lector, titulus est, vel Epistola.

Quæ Herculis fuerat, mox Claudij, nec multo post Neronis statua, non multo labore effecta est: cùm artifex adulatio in solo capite luderet, & robustissimo Herculi, molles vultus addere, in Principum suorum gloriam, præclarissimum opus arbitraretur. Multos certè libros reperias qui facie tenus noui sunt. Albertus Magnus qui tot annos in Cœnobijs malè iacuerat, iam sorte meliore, prælo datus est. hunc, cùm adhuc temporum incuriâ in solitudine ageret, multi authores inuisere: & non repugnanti sustulere plures tractatus, quos iam vetustatis opera fuisse, prælum ostendit. Quid nobilissimo labori fures addidisse autumas, vt ex illo non debitam sibi gloriam capta-

rent? frontem & nomen. sacra etiam apud infideles sepulchra fuisse nouimus; at hæc nostris temporibus videtur obliterata Religio: cum functos à pluribus annis authores, ipsumque Albertum, securos à latronibus non præstiterit, cinerum suorum sanctitas.

Fures hos inutilia scripsisse, licet præclara ediderint, quis neget? acta enim agere superfluum est, & otio proximus labor. Cumque diutius latere vix posset præclarissimorum authorum eximia lux, càmque in disquirendis authoribus iam diligentior ætas, velut quædam aurora prænuntiaret; quid nobis, quæso, præstitere illi scriptores, qui radios cito emerfuris authoribus, tanquam plus iusto dies illa expectaretur, adeo turpiter furripuerunt? alieni duces splendoris, neque Phaetonte illo fortunatiores, qui solis Auriga, sed imperitus,

orbem non illustravit, sed vssit.

Tenebrarum causam agis ô Firmiane, inquit Stenius, qui in eos aucthores inueheris, quorum ope promptior dies abstulit plurimorum caliginem. in Albertum quoque officiosè peccasse aucthores istos, aliquis non ineptè dixerit : illum namque è tenebricoso carcere, charitate ducti benefici homines eruerunt; nec meriti detractio est, nobilissimum scriptorem, vt securiùs erumperet, alienis vestibus, nouoque titulo occuluisse. iustius in illos impetum facies qui libellis suis orbem inquinant.

Ad hæc ego; Optime mones, ô Steni, incendiarij namque latronibus sunt deteriores: neque vlla vnquam Respublica eos tulit qui tectis ignem subijciunt, cum tamen apud Spartanos furtum nulla lege prohiberetur, si arcanum; vt eâ occultè subtilitèrque rapiendi licentiâ, quis-

que ciuium in asseruandis quas comparauisset facultatibus, redderetur vigilantior.

Adeò benignè nobiscū egit amantissima parens natura, vt noxiæ stirpes paucissimæ sint, & ita ferè lateant, vt nisi diligentissimus inquisitor abditam in arduis, aut sole carentibus locis, perniciem inuestigaueris, in venena non incidas. Plantæ vtilis, & dandis fructibus natæ, ad manū sunt, vt cultorem facilius inueniant. Nulla penè vbertas nisi illorum, quibus vita aut seruatur, aut efficitur commodior. vtinam & sic de libris! sed heus! plures habemus qui venena virtutibus, quàm qui alimenta tribuunt; & publicæ salutis ea iam negligentia est, vt nullus ideo liber malus censeatur, quòd pestem conferat suo lectori. Miraris non timeri morbum? emitur: & toxica, quibus intereat animorum sanitas, ita non
obscure

obscurè cuilibet perire volenti apponuntur in compitis, vt ex ipsâ sæpissimè fronte librorum, religio, an pudicitia pulsetur, facillimè agnoscas.

Malus liber, malo homine perniciosior omnino existimandus est, eadem enim cùm loquatur, hoc plus habet, quòd hæc ipsa semper loquitur, inuenitque latebras commodiores. Etenim cum impijs, aut obscenæ vitæ hominibus, colloquia miscere nemo audet, nisi & ipse perditissimus sit, nullaque ei supersit fama quam seruare speret, aut cupiat. Verùm cum pessimis libris agendi, nullus pudor; latitant enim quantum volueris; & verecundus, vt plurimum, in publico animus, in abdito, vbi nullus studiorum testis, aut iudex, cùm impurissimis scriptoribus inquinari non metuit. quasi honestius leno liber admitteretur, nefarijs illis, & ad

voluptatis ministerium sponte damnatis, qui scortorum prostitutione quæstum faciunt.

Tot libros amorum indubiè edit solitò acrior sæculi huius salacitas; cui, vt omnia in peius ruant, accessit etiam hac tempestate, vrbalitas quædam sermonis, decorandis vitijs aptissima. hæc impuros quotidie calamos vrget, vt quàm suauiter nocere, & incogitantem pudicitiam, gratissimis narrationibus, fictisque variarum rerum euentis, perdere possint, omnes sciant.

Musicus qui se ad aurium solatium vocem inflectere arbitratur, vbique non rogatus cantitat, & frequenti modulatione ita sæpè molestus est, vt nullos auditores habeat, nisi iratos. Quòd plurimi authores amatoris libellis publicos mores inficiunt, facit eloquentiæ cuiusdam, innatæque venustatis conscientia. quia li-

cet in Nænijs totam operam consu-
mant isti authores, existimant tamen
eâ gratiâ ornare se fabulas posse, vt
propitios lectores habeant, eos om-
nes quibus ex animi leuitate, aut insci-
tiâ, viluit argumentû solidius. Quàm
miserum, virtutes interire, mores
fœdari, vt inanissimi scriptores, no-
men sibi apud otiosos, fictis amori-
bus comparent, verborumque blan-
ditijs!

Dissertationem absoluit Marcel-
linus. exhausto imbribus cœlo, ple-
rumque accidit magna siccitas, in-
quit ille, & nimijs aquis obrutæ
priùs, stirpes sitiunt. Tantam libro-
rum copiam, ni ordinem suum na-
turamutauerit, excipiet sine dubio
maxima scriptorum sterilitas, & lo-
quacitatem sæculi huius, fortunatio-
rioris æui silentium æquabit.

SUMMA PRIVILEGII

Regis Christianissimi.

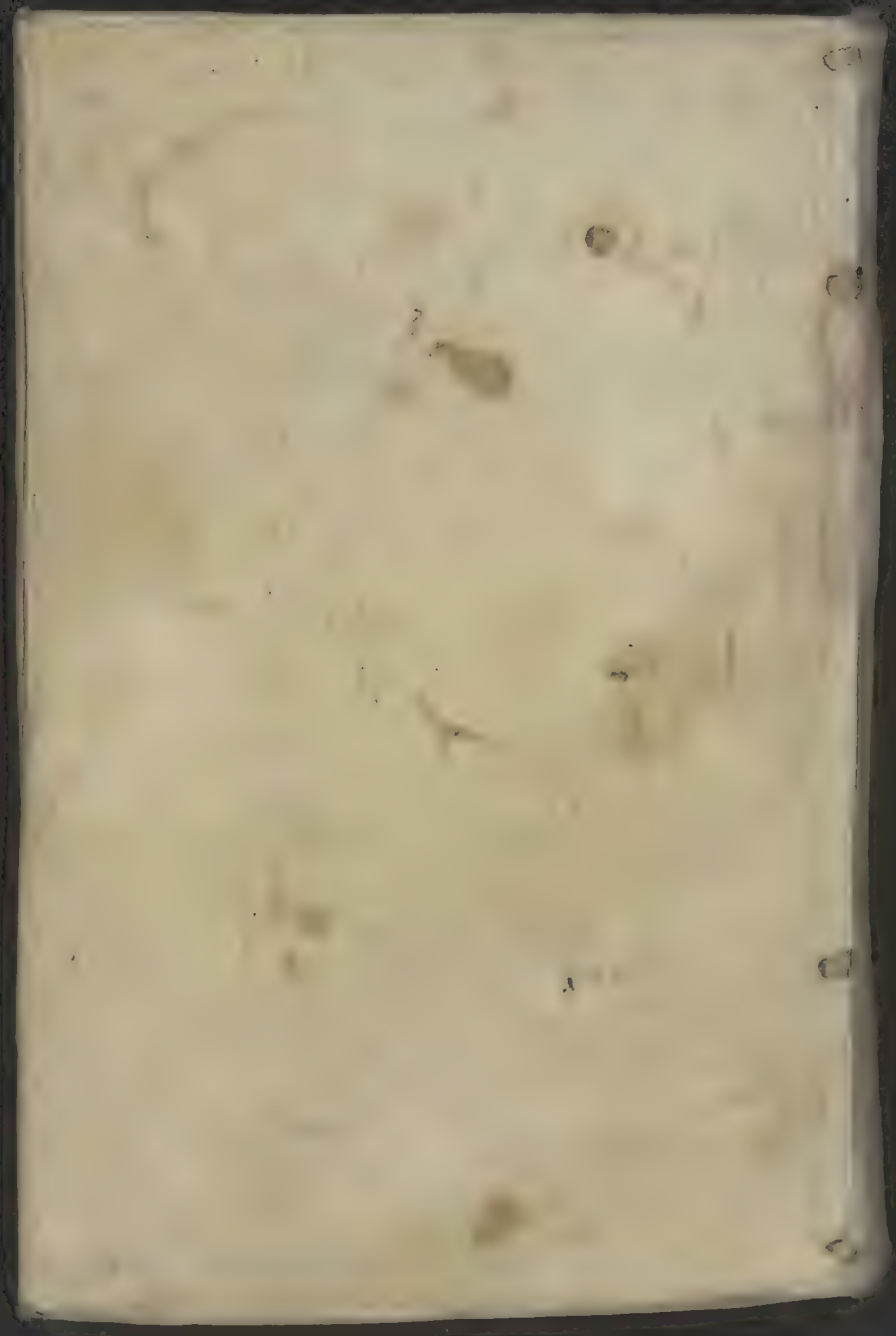
CAVTVM est autoritate Regis, ne quis in regno eius, alijs-
ne locis eius ditioni subiectis, librum
qui inscribitur SÆCVLI GENIVS
PETRO FIRMIANO AVTHORE,
quouis caractere, aut forma excu-
dere, aut alibi excusum vendere, alio-
uè quolibet modò distrahere possit
intra nouem annos computandos à
die absolutæ primæ editionis, præter
SEBASTIANVM CRAMOISY,
Regis & Regina Architypographũ,
Regiæ Typographiæ Gubernato-
rem, nec non vrbis Exconsulem. Qui
secus fecerit, mulcta est indicta,
preut fusiùs in diplomate Regio con-
tinetur. Datum Parisijs die 9. Aprilis
1653. Sic signatum. De mandato Re-
gis. CRAMOISY.

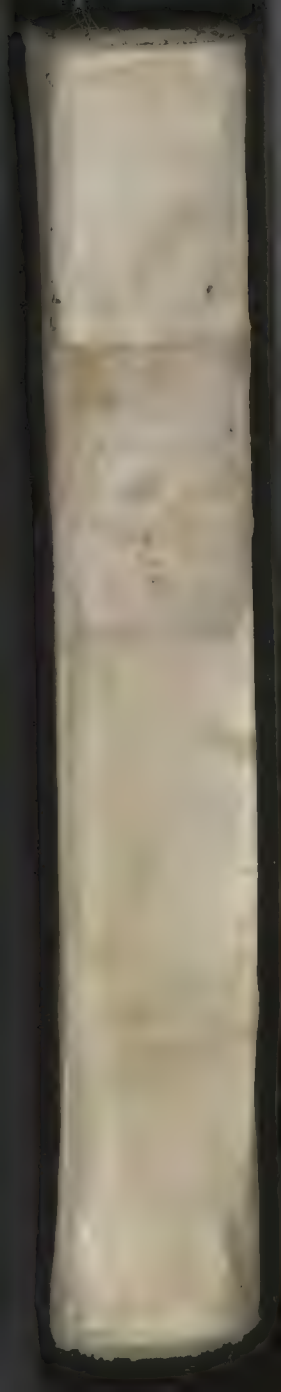
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

Biblioteka Jagiellońska

stdr0029817

the 1990s, the number of people in the UK who are employed in the public sector has increased by 1.5 million, from 2.5 million in 1980 to 4 million in 1995. The public sector has become a major employer in the UK, and its growth has been a major factor in the overall growth of the economy.

The public sector has also become a major employer of women. In 1980, women made up 40% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 50%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of women in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people with disabilities. In 1980, people with disabilities made up 1% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 3%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people with disabilities in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from ethnic minorities. In 1980, people from ethnic minorities made up 2% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 5%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from ethnic minorities in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people from the lower socio-economic classes. In 1980, people from the lower socio-economic classes made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 15%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people from the lower socio-economic classes in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people with low qualifications. In 1980, people with low qualifications made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 15%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people with low qualifications in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people with low earnings. In 1980, people with low earnings made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 15%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people with low earnings in the workforce, and the increasing demand for public services.

The public sector has also become a major employer of people with low job satisfaction. In 1980, people with low job satisfaction made up 10% of the public sector workforce, and by 1995, this figure had risen to 15%. This increase has been driven by a number of factors, including the growth of the public sector, the increasing participation of people with low job satisfaction in the workforce, and the increasing demand for public services.

Firmianus Schus

Isaculi genius

Parisiis

apud Sebastianum et Gabrielem Cra moisy

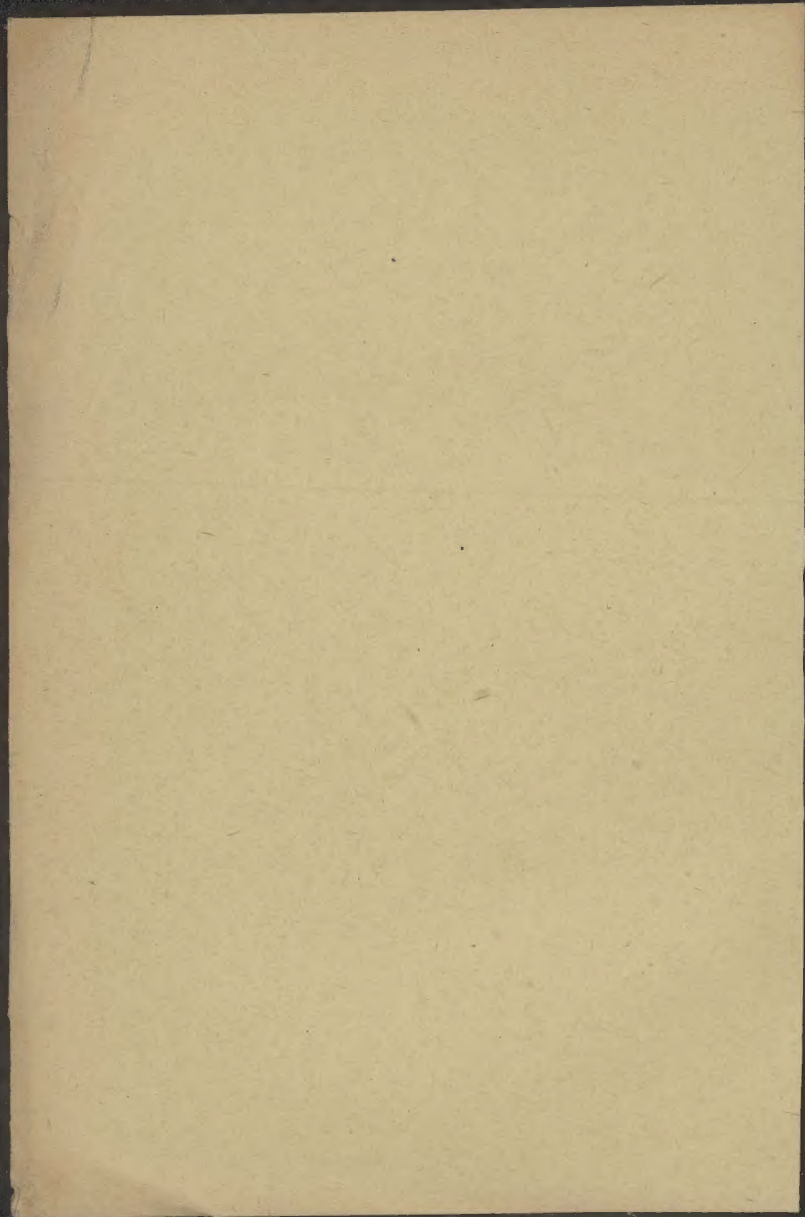
1653.

16°

Hk. n. — 403 str.

üj-üj i A-Aij — Ce

Chr. pag.

Firmianus Petrus

Saeculi genius

Parisiis
apud Sebastianum et Gabrielem Cromoisy
1653.

16°. 4k.n. — 403 str.
aij-aiij i H-Aij — Cc

Apr. perg.

